

25 jaar OIKOS

1999-2024

Voorwoord

*Nunc est bibendum, nunc pede libero
pulsanda tellus...*
(Horatius, *Carm.* 1.1.37)

OIKOS viert zijn 25^e verjaardag!

Voor u ligt het door Erik-Jan Dros samengestelde gedenkboek van OIKOS, uitgebracht ter gelegenheid van het 25-jarig jubileum – gerekend vanaf de eerste formele erkenning van de onderzoeksschool in juni 1999. De door Dros beschreven geschiedenis biedt de feiten; de daarnaast opgenomen persoonlijke ervaringen en anekdotes geven daaraan invulling en inkleuring.

Begin 2023 werd OIKOS in het evaluatierapport van de onderzoekvisite van november 2022 uitbundig geprezen om de kwaliteit van het onderwijsprogramma, de zorg voor promovendi en het onderzoek. Dat dit niet vanzelf tot stand gekomen is laat de geschiedenis van OIKOS duidelijk zien. Samenwerking kwam voort uit het streven naar zelfbehoud van de klassieke studiën; de opstartfase was moeilijk en de samenwerking niet altijd vanzelfsprekend, net zo min als de erkenning door de Erkenningscommissie Onderzoeksscholen (ECOS) van de KNAW. Toch kwam die erkenning er in juni 1999. Vanaf 2000 startte een nieuwe fase, die je als consolidatie zou kunnen benoemen. In die periode verjongde de staf (helaas mede door vroegtijdig overlijden van een aantal van de oprichters) en verbeterde de onderlinge samenwerking. Het interdisciplinair samenwerken in onderzoeksprojecten zorgde voor inhoudelijke verrijking en vereiste een stevig vertakte organisatie. In 2016 werd de samenwerking tussen de zes Nederlandse universiteiten officieel uitgebreid met deelname van Gent, onder dezelfde voorwaarden en als volwaardige partneruniversiteit. In 2021 werd de samenwerkingsovereenkomst met vijf jaar verlengd. Na een pilotfase bekostigd door de CvB's van RU, RUG, UL en UvA was OIKOS succesvol met de aanvraag Anchoring Innovation binnen de NWO Zwaartekrachtronde (2017-2027). In diezelfde tijd werden de OIKOS-onderzoeksgroepen vernieuwd en

aangestuurd door de jongere garde onderzoekers. Dit zorgde voor nieuw elan. Deze groepen startten in september 2018. Ook de onderzoeksraad werd opgericht om de onderlinge samenwerking tussen de groepen te vergemakkelijken. Op dit moment wordt met spanning gewacht op de gezamenlijke onderzoeksaanvraag ('Global Dynamics in Antiquity') binnen het SUMMIT programma.

Wij wensen de lezer veel leesplezier en vele momenten van trots op onze grote passie voor de wereld van de oudheid (in brede zin van het woord) en samenwerking tussen universiteiten in Nederland, België en andere landen. Laten we met z'n allen toewerken naar een volgend jubileum en laten we de waarde van onze onderzoeksschool aan de komende generaties duidelijk blijven maken.

Utrecht/Groningen, april 2024

Teun Tieleman, voorzitter bestuur OIKOS
Gerry Wakker, wetenschappelijk directeur OIKOS

Deze publicatie is financieel mede mogelijk gemaakt door bijdragen van:

Amsterdam UniversiteitsFonds (AUF)
Zwaartekrachtproject Anchoring Innovation
Graduate School Humanities / Facultair Onderzoeksfonds Gent
Koninklijke Akademie van Wetenschappen
Leids Universiteitsfonds (LUF)
Programmabureau Duurzame Geesteswetenschappen
Radboud Fonds
Stichting Groninger UniversiteitsFonds (GUF)
Utrechts UniversiteitsFonds (UUF)
VU Vereniging

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Een voorgeschiedenis	7
In gesprek met Luuk de Blois	9
De onderzoeksscholen	11
In gesprek met Daan den Hengst	14
Klassieken anno 1993	16
OIKOS in Vlaanderen, Vlaanderen in OIKOS, <i>Bart Janssens</i>	18
Een eerste aanvraag	20
OIKOS: nieuwe generaties, <i>Josine Blok</i>	22
Een tweede aanvraag	25
Het geheim van OIKOS, <i>Casper de Jonge</i>	28
Opbouwen	32
Consolideren	38
Bachelor- en masterstructuur	40
Observations from Outside, <i>Johannes Hahn</i>	43
Didaskalogonie	46
De eerste hererkenning	48
Wind mee, <i>Vincent Hunink</i>	51
LOGOS	53
Leidse financiën	54
Beyond Oxford, <i>Adrian Kelly</i>	57
Regieorgaan Geesteswetenschappen	58
Naar Nijmegen	60
Experimenteerdrijf, <i>Roald Dijkstra</i>	66
Stand van zaken in 2011	68
Researchmasterstudenten	70
Herinneringen aan een Masterclass, <i>Suzanne van de Liefvoort</i>	72
Van Graduate Programme naar Zwaartekracht	74
Α καιρός for fruitful cooperation, <i>Martin Hose</i>	76
Promotiecampagne	79
Nieuwe leden	80
In gesprek met Nathalie de Haan	82
Hererkenning en Zwaartekracht	85
Vrijdag 10 juni 2022, <i>Christian Kicken</i>	87

Researchmasteronderwijs	90
Politics of Style in Ancient Rhetoric and Oratory, <i>Thierry Oppeneer</i>	96
Een zevende universiteit	99
Masterclass 2019, <i>Sven Betjes</i>	101
OIKOS 2.0	103
Het interview, <i>André Lardinois en Ineke Sluiter</i>	105
De derde Zwaartekracht-aanvraag	107
PhD-postdoc weekenden, <i>Marije Derksen</i>	109
Visitatie en penvoerderschap	112
Online	113
Shared Antiquity	114
In gesprek met Robin van Vliet en Tanya Sieiro van der Beek	115
Groningen	117
Enkele gedachten van de huidige directeur van OIKOS, <i>Gerry Wakker</i>	120
Epiloog	123
Oprichtingscommissie	125
Bestuursleden	126
Wetenschappelijk directeuren	126
Coördinatoren	127
Met dank aan	128
Colofon	130

Een voorgeschiedenis

‘Twee miljoen extra voor klassieke talen’ kopte het NRC Handelsblad op 21 mei 1993. Toenmalig minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Jo Ritzen, was van plan vier jaar lang jaarlijks een half miljoen gulden extra uit te trekken om de studie naar de klassieke oudheid in Nederland te versterken. Die gulle gift kwam niet uit het niets. Vier jaar eerder hadden de hoogleraren binnen het vakgebied gezamenlijk aan de bel getrokken bij Ritzen's voorganger, Wim Deetman. De gezamenlijke opleidingen hadden zich geconfronteerd gezien met een snel teruglopende instroom van studenten. Was de landelijke instroom eind jaren zeventig nog gestaag gegroeid, met als absoluut hoogtepunt de 156 eerstejaars die zich landelijk in 1981 hadden ingeschreven, daarna begon het aantal inschrijvingen snel terug te lopen tot zestig à zeventig per jaar.

Deze terugloop werd nog eens versterkt door twee grote bezuinigingsrondes van minister Deetman: de Operatie Taakverdeling en Concentratie (TVC) in 1983 en de Operatie Selectieve Krimp en Groei (SKG) in 1986. Naar aanleiding hiervan lag in eerste instantie het voorstel op tafel om het aantal vakgroepen klassieke talen in Nederland terug te brengen van zes naar vier en voor zowel de Utrechtse als de Nijmeegse vakgroep dreigde opheffing. Voor Nijmegen viel de beslissing uiteindelijk positief uit, maar in Utrecht werd de vakgroep met het aflopen van het collegejaar 1985-1986 opgeheven. De hoop was dat de studenten die zich normaal gesproken in Utrecht zouden hebben ingeschreven zich zouden verdelen over de andere universiteiten. De sluiting bleek echter heel slecht uit te pakken: in 1988 meldden zich landelijk slechts 51 eerstejaars, minder dan een derde van het aantal van zeven jaar eerder.

Niet alleen de opleiding in Utrecht verdween, ook de andere vakgroepen kwamen niet ongeschonden uit de bezuinigingsrondes. Landelijk nam het aantal fte tussen 1983 en 1988 voor klassiek Grieks met een kwart af; voor klassiek Latijn zelfs met ruim een derde. Het waren met name de diverse specialismen die zwaar te lijden hadden onder de bezuinigingen. Dit werd verder versterkt door het feit dat de faculteiten

zelf verantwoordelijk waren voor het inkrimpen en er vrijwel geen landelijk overleg laat staan beleid was. Het schrikbeeld dat de opleidingen voor zich zagen als dit proces zich zou doorzetten, was dat men zou overblijven met vijf volkomen uitgeklede, en daardoor uniforme, opleidingen.

Op 25 april 1989 kreeg minister Deetman de brandbrief van de gezamenlijke hoogleraren Grieks en Latijn op zijn bureau. In reactie hierop werd de KNAW gevraagd om een advies over de klassieke studiën in Nederland te verzorgen, waarvoor de Commissie Klassieke Studiën verantwoordelijk werd. Deze commissie was in 1989 opgericht naar aanleiding van de brandbrief en bemenst door een deel van de ondertekenaars. Een belangrijk punt in het preadvies 'De klassieke studiën' dat de commissie in 1991 uitbracht, betrof het vergroten van de samenwerking tussen de verschillende studierichtingen GLTC: "Gestreefd moet worden naar een landelijke organisatie en coördinatie van het onderzoek en van de opleiding tot onderzoeker (AIOs en OIOs en postdocs) op het gebied van de klassieke studiën. Dit leidt in de optiek van de commissie tot een landelijke onderzoeksschool GLTC." Het oprichten van een landelijke onderzoeksschool was ook een van de hoofdpunten in het advies dat de Commissie Geesteswetenschappen van de KNAW in oktober 1991 op basis van het preadvies opstelde. En hoewel minister Ritzen uiteindelijk veel van de punten alleen in sterk afgezwakte vorm zou overnemen (de twee miljoen die over vier jaar werd uitgetrokken, was de vertaling van het advies om structureel één miljoen per jaar extra beschikbaar te maken voor het vakgebied), bleef het ideaal van een onderzoeksschool ook in het nieuwe beleid overeind staan.

Nauwere samenwerking in een landelijk verband was zelfs een van de vereisten die door de minister werden gesteld. Mocht het inderdaad tot een onderzoeksschool komen, dan had de Commissie Geesteswetenschappen alvast een werknaam: Onderzoek Instituut voor Klassieke Oudheidkundige Studies: OIKOS.

In gesprek met Luuk de Blois

U zat in de oprichtingscommissie en het eerste bestuur van OIKOS. Wat was de context waarin de onderzoeksschool werd opgericht?

De bezuinigingsrondes in de jaren tachtig, en dan met name de opheffing van de studie in Utrecht, zorgde voor een grote schok binnen het vakgebied en toonde aan dat alle vakgroepen afzonderlijk kwetsbare eenheden waren. Je kon je alleen tegen dit soort zaken verdedigen als je de krachten samen zou bundelen. In de jaren tachtig en negentig ontstonden er al diverse initiatieven om de onderlinge toenadering te zoeken, zoals de Oudhistoricidagen, de Katwijkconferentie, de promovendi-cursus die door Leiden en Amsterdam georganiseerd werd en ook vanuit de VCN werden er landelijk contacten gelegd.

In de jaren negentig nam Chris Sicking het initiatief om een landelijke onderzoeksschool op te richten. In 1996 kwam er een eerste erkenningsaanvraag, maar die werd afgewezen. Het belangrijkste kritiekpunt was toen dat de opzet te breed was en te weinig focus had. Dit kwam omdat er zoveel mogelijk geprobeerd was om iedereen er bij te betrekken en het iedereen naar de zin te maken. Visie en focus ontbraken daardoor teveel.

Na 1996 moesten we dus zorgen dat er een duidelijke visie vanuit OIKOS geformuleerd werd. In deze periode kreeg OIKOS ook meer vorm: Sicking werd directeur en er kwam een bestuur, waar ik als vertegenwoordiger vanuit Nijmegen in plaatsnam. Jan den Boeft werd voorzitter. Den Boeft zag het met name als zijn taak om OIKOS in veilig vaarwater te loodsen. Toen dat in 2000 gelukt was, ben ik hem als voorzitter opgevolgd. Tussen de twee aanvragen in zijn ook de onderzoeksgroepen opgericht, waaronder 'Impact of Empire'.

Hoe verliep 'Impact of Empire' zich tot OIKOS?

Vanaf het begin was er een tweesporenbeleid binnen 'Impact of Empire': enerzijds was het een (nationale) onderzoeksgroep binnen OIKOS, daarnaast hebben we ook een internationaal netwerk opgericht. 'Impact of Empire' had dan ook twee doelen. Aan de ene kant wilden we het onderzoeksveld internationaliseren en daarnaast wilden we de samenwerking binnen Nederland verbeteren.

Het internationale aspect zat al gelijk stevig ingebakken in 'Impact of Empire'. Al in 1998 zijn we naar Heidelberg gegaan voor de eerste gesprekken. Daarnaast hadden we ook goede contacten met Münster en Nottingham, waardoor we vanaf 1999 een vliegende start konden maken. 'Impact of Empire' is inmiddels geen aparte onderzoeksgroep binnen OIKOS meer, maar het internationale netwerk draait nog altijd.

In hoeverre heeft OIKOS het vakgebied veranderd?

Er is nu aanzienlijk meer uitwisseling tussen de verschillende universiteiten en vakgroepen dan voor de oprichting van OIKOS. Je kwam elkaar natuurlijk wel tegen en er vonden ook wel kleine samenwerkingen plaats, maar dat was op particuliere basis. Zulke samenwerkingen hebben altijd bestaan, maar ze werken vooral goed voor gevestigde wetenschappers met een goed netwerk. Als promovendus of beginnende onderzoeker heb je daar niks aan. Inmiddels is het haast ondenkbaar dat je niet zou samenwerken.

De onderzoeksscholen

Hoe zat het ook alweer met die onderzoeksscholen? In 1982 werd het hoger onderwijs grondig overhoopgehaald: de studieduur en daarmee de kosten moesten worden teruggebracht. Het oude systeem van de kandidaats- en doctoraalopleiding werd vervangen door een nieuwe vierjarige doctoraalopleiding, de eerste fase, met een propedeutisch examen aan het eind van het eerste jaar. De tweede fase zou ofwel bestaan uit een beroepsopleiding, bijvoorbeeld tot arts of docent, of door een onderzoekopleiding die werd afgesloten met een promotie.

Over de precieze invulling van die onderzoekopleiding zou nog lang onduidelijkheid blijven bestaan. In de eerste opzet bestond hij uit een één- of tweejarige onderzoekopleiding, die gevolgd zou worden door een driejarig AIO-schap. Terwijl de eerste studenten nieuwe stijl in 1983 het eerste jaar van hun eerste fase afronden, zette minister Deetman plotseling een streep door deze plannen. Volgens Deetman hadden de universitaire instellingen in hun voorstel voor de invulling van de tweede fase te veel vakken geplaatst die eigenlijk in de eerste fase thuishoorden. Omdat volgens het ministerie op deze manier in zekere zin van de tweede fase een verlenging van de eerste fase werd gemaakt, dreigde hierdoor niet alleen de volwaardigheid van de eerste fase in het geding te komen, maar ook zou de studieduur in de praktijk amper korter worden. De onderzoekopleiding werd geschrapt uit de tweede fase, die voortaan alleen nog maar uit een aanstelling als AIO of OIO bestond. Hoe deze aanstelling precies moest worden ingekleed, bleef in de nota onbenoemd.

Deze lacune werd onder andere opgevuld door de opleidingen Sociologie in Leiden, Rotterdam en Amsterdam. Zij dienden in 1984 een verzoek in bij het ministerie voor financiële steun om een 'postdoctoraal instituut' op te richten. Hier zou de opleiding en begeleiding van de promovendi nieuwe stijl verzorgd worden en het zou bovendien de landelijke samenwerking tussen de verschillende vakgroepen sociologie versterken. Het ministerie hapte toe en in 1986 werd financiële steun toegezegd aan het Postdoctoraal Instituut voor de Sociologie en zes an-

dere onderzoeksscholen die het voorbeeld van de sociologen hadden gevolgd.

In 1990 werd het beleid rond de onderzoeksscholen geëvalueerd en vastgelegd. Er werden subsidies vrijgemaakt voor onderzoeksscholen in oprichting die na een aanlooptijd op kwaliteit zouden worden beoordeeld door de Erkenningscommissie Onderzoeksscholen (ECOS) van de KNAW. De eerste 24 onderzoeksscholen werden in 1992 officieel erkend. Het beleid was erop gericht dat binnen de scholen onderzoek en onderwijs zo nauw mogelijk verbonden bleven: de onderzoeksschool was niet alleen maar een plek om promovendi te onderwijzen en te begeleiden, maar vooral ook de plek voor hoogwaardig onderzoek. Vice versa betekende dat ook dat de Nederlandse onderzoeksscholen, in tegenstelling tot die in onder andere Frankrijk en Duitsland, nauw verbonden waren aan de faculteiten en het universitaire onderwijs en dus geen zelfstandige onderzoeksinstituten zouden vormen.

Nog een korte opmerking over de terminologie: onderzoeksschool, onderzoeksinstituut en graduate schools worden regelmatig door elkaar gebruikt. Om verwarring zoveel mogelijk te voorkomen zal ik hier de volgende definities gebruiken:

- *Onderzoeksscholen* zijn interuniversitaire instellingen waar enerzijds onderzoek en anderzijds onderwijs aan onderzoekers (in eerste instantie promovendi, later ook researchmasterstudenten) samenkomt. Er is altijd een nauwe band met de deelnemende universiteiten, omdat de verbonden onderzoekers niet in dienst zijn van de onderzoeksschool, maar van één van de deelnemende universiteiten.
- *Onderzoeksinstituten* zijn lokale instellingen die direct verbonden zijn aan een universiteit of andere wetenschappelijke organisatie, zoals de KNAW of NWO. In tegenstelling tot onderzoeksscholen, hebben onderzoeksinstituten de verbonden onderzoekers wel in directe dienst.
- *Graduate schools* zijn universitaire instellingen, die zich toespitsen op het geven van onderwijs op facultair niveau aan promovendi.

Er zit een inhoudelijke overlap tussen onderzoeksscholen en onderzoeksinstituten enerzijds en onderzoeksscholen en graduate schools anderzijds. Onderzoek dat binnen onderzoeksscholen wordt verricht, is ook altijd ingebed in (in het algemeen universitaire) onderzoeksinstituten. Promovendi volgen zowel onderwijs bij de lokale graduate school als de nationale onderzoeksschool.

In gesprek met Daan den Hengst

Hoe raakte u in eerste instantie bij OIKOS betrokken?

De contacten vanuit Amsterdam liepen in eerste instantie via Harm Pinkster. Hij had samen met Chris Sicking het initiatief genomen tot het starten van de DAT-cursussen, die als doel hadden om met promovendi kennis te delen en hen onderling ervaringen uit te laten wisselen.

De noodzaak om samen te werken was niet voor iedereen evident. Er bestond onderlinge concurrentie tussen de universiteiten en ook de persoonlijke relaties waren lang niet altijd goed. Als Amsterdammer keek je bijvoorbeeld met enige achterdocht naar Leiden en vice versa. Alleen al in dat opzicht heeft OIKOS inmiddels veel goed gedaan.

De onderlinge relaties maakten het ook extra ingewikkeld wie het initiatief zou nemen. Sicking nam uiteindelijk het voortouw en in 1995 vond er een vergadering in Utrecht plaats, waar de kogel door de kerk ging en een commissie werd ingesteld die de oprichting van de onderzoeksschool moest voorbereiden. Sicking werd daarmee ook de kop van jut voor iedereen die niks voelde voor een onderzoeksschool.

Vanuit de UvA zat in eerste instantie onder andere Pinkster in deze commissie. Na enige tijd heb ik hem in de commissie vervangen. Vanuit deze commissie werd uiteindelijk ook het eerste bestuur gevormd, dat door Jan den Boeft werd voorgezeten.

Hoe kijkt u terug op de eerste jaren van OIKOS?

In de beginperiode was er nog de nodige scepsis, met name vanuit een aantal gevestigde wetenschappers die zelf zonder nationale onderzoeksschool naam hadden gemaakt en het nut ervan niet direct zagen. Dit hing ook samen met het feit dat er in eerste instantie nog geen duidelijk beeld was van wat een onderzoeksschool eigenlijk precies inhield en moest doen.

Dit veranderde toen Sicking, inmiddels directeur, ondersteuning kreeg van Ineke Sluiter. Toen kwam er, zowel organisatorisch als inhoudelijk, vaart in de totstandkoming van OIKOS. De onderzoeksgroepen werden opgezet, die al snel uitermate stimulerend en productief bleken te zijn, en ook vanuit het onderwijsprogramma kwamen al snel goede resultaten. Hierdoor nam de kritiek op OIKOS snel af.

Daar kwam natuurlijk bij dat samenwerking niet alleen goed en nuttig was, maar vooral ook broodnodig. De beschikbare budgetten waren in de voorgaande jaren steeds kleiner geworden, er moest steeds meer rekenschap worden afgelegd en iedereen beseftte dat men alleen gezamenlijk een vuist kon maken tegenover het ministerie.

Het nut van OIKOS is nu overduidelijk. Dat blijkt alleen al uit Anchoring Innovation. Zo'n aanvraag was niet mogelijk geweest zonder het bestaan van een nationale onderzoeksschool. Naast het wetenschappelijke en organisatorische succes ligt het belang van OIKOS met name in de begeleiding van de promovendi, de onderlinge persoonlijke verhoudingen en de sfeer binnen het vakgebied. Die zijn in vergelijking met dertig jaar geleden sterk verbeterd. OIKOS is dan ook zonder enige twijfel een *succes story*.

Klassieken anno 1993

Begin jaren negentig zat het vakgebied, net zoals verschillende andere kleinere vakgebieden, op slot. Door de snelgroeiende studentenaantallen in de jaren zeventig had het geld toen figuurlijk tegen de plinten geklotst en waren er relatief veel stafleden aangenomen. Twintig jaar later was de situatie compleet omgekeerd. De secties bestonden voor een groot deel uit gevestigde wetenschappers en ruimte voor nieuwkomers was er nauwelijks. Sterker nog: er moesten verwoede pogingen gedaan worden om de bestaande formaties te behouden en ontslagen te voorkomen. Op het moment dat iemand vertrok was het maar zeer de vraag of er geld was om iemand anders aan te stellen. Jonge onderzoekers waren steeds vaker gedwongen om hun toekomst in het buitenland te zoeken, terwijl in Nederland de bestaande staf sterk aan het vergrijzen was. Tekenend voor deze situatie is dat in de eerste jaren na de officiële erkenning van OIKOS een grote wisseling van de wacht plaatsvond. Van de tweeëntwintig hoogleraren die in 2003 lid waren van OIKOS, waren er dertien in de voorgaande vijf jaar aangesteld.

Hoewel het water de opleidingen klassieke talen aan het begin van de jaren negentig dus behoorlijk aan de lippen stond, was de oprichting van OIKOS geenszins een gelopen race. In de hererkenningsaanvraag van 2003 werd de situatie begin jaren negentig enigszins eufemistisch als volgt gekarakteriseerd: ‘enig territorialisme en een zekere hokjesgeest was de classici niet vreemd’. Binnen het vakgebied was er relatief weinig samenwerking tussen de verschillende steden en ook binnen de verschillende secties was het niet altijd pais en vree. Hoewel klassieken hiermee vast en zeker geen uitzondering zal zijn geweest, bekruipt de observator soms toch het gevoel dat men rond de oprichting van OIKOS soms wel over erg grote schaduwen moest stappen. Van verhalen over studenten die er door hun docenten op werden aangesproken dat ze in een andere stad een vak volgden, stafleden die niet met elkaar spraken, vergeefse sollicitaties omdat de sollicitant bij de verkeerde hoogleraar was gepromoveerd, tot slaande deuren tijdens de eerste besprekingen rond de oprichting van OIKOS: er zijn legio voorbeelden. Hoewel een aantal verhalen vast en zeker aangedikt of zelfs apocrief zijn, geven ze

in ieder geval een beeld van de algemene sfeer die er landelijk binnen het vakgebied heerste.

Het zou te kort door de bocht zijn om te stellen dat het vakgebied slechts uit losse eilandjes bestond, waartussen vrijwel geen samenwerking plaatsvond. Naast samenwerkingsprojecten tussen individuele onderzoekers, kwam een aantal groepen met regelmaat samen: er waren bijvoorbeeld de Katwijkconferenties, Latinistendagen en Oudhistoricidagen, in Amsterdam bestond de Hellenistenclub voor de Graeci en Hobbyclub voor de Latinisten en gepromoveerde classici kwamen samen in de Philologische Studieclub. Van groot belang in het ontstaan van OIKOS was bovendien de Doctoraatsopleiding Antieke Teksten (DAT). In 1990 hadden de secties van de (toen nog) Rijksuniversiteit Leiden en de Universiteit van Amsterdam onder leiding van Chris Sicking en Harm Pinkster een landelijk onderwijsprogramma opgezet voor promovendi, waar onderwerpen aan bod kwamen waarvoor in de eerste fase geen plaats was geweest en waar ruimte was om eigen onderzoeksresultaten te presenteren. De opleiding was opgezet als een vierjarige cyclus, stond open voor alle Nederlandse promovendi binnen het vakgebied en de colleges werden verzorgd door deskundigen uit binnen- en buitenland.

OIKOS in Vlaanderen, Vlaanderen in OIKOS

Bart Janssens

In de afgelopen 25 jaar heeft OIKOS ontelbare, vooral Nederlandse promovendi de kans geboden om hun netwerk en vaardigheden als oudheidkundigen uit te breiden en te verdiepen. Zelf startte ik in januari 1998 mijn doctoraatsonderzoek aan de universiteit van Leuven in België. Mijn collega en bureaugenoot Bram Roosen was me met enkele maanden voorafgegaan. Allebei zouden wij ons onder leiding van Professor Peter Van Deun gaan wijden aan de studie en de kritische editie van het werk van de laatantieke / vroegbyzantijnse filosoof en kerkvader Maximus de Bekenner (ca. 580-662).

In Vlaanderen was er recent een doctoraatsopleiding in het leven geroepen, die echter nog verre van geformaliseerd was. Individuele begeleiding door de promotor, één of meer gepubliceerde artikels, een publieke presentatie over ons onderzoeksonderwerp en deelname aan een internationaal congres waren alvast verplichte elementen. Een ander deel kon vrij worden ingevuld met een optionele cursus links of rechts (zo volgde ik anderhalf jaar Arabisch aan het Leuvense Centrum voor Levende Talen, terwijl Bram koos voor Syrisch op de theologiefaculteit), maar verder ontbrak het grotendeels aan de praktische invulling van die nochtans verplichte doctoraatsopleiding.

Het inrichten van nieuwe, heel specifieke vakken voor slechts een zeer beperkt aantal doctoraatsstudenten lag budgettair moeilijk en was een probleem voor alle opleidingen binnen de letterenfaculteit. Een blik over de grens leerde al snel dat men in Nederland veel verder was met een onderwijstraject voor promovendi, en dat men in het bijzonder voor de klassieke studiën sinds 1996 een heuse onderzoeksschool aan het uitbouwen was. Via de persoonlijke contacten van onze Leuvense professoren met hun Nederlandse collega-classici en -oudhistorici kwamen wij zo op het spoor van het toen startende OIKOS.

Samen met collega Bram Roosen en vergezeld van ‘Aristoteles Latinus’-onderzoeker Pieter de Leemans (van wie we in 2019 helaas veel te vroeg afscheid moesten nemen) spoorden wij in het voorjaar van 1998 dan ook op regelmatige basis naar Leiden om er de OIKOS onderwijsdagen bij te wonen. Op voorwaarde van een beknopt verslag (helaas niet bewaard) werd onze deelname aan het OIKOS onderwijsprogramma erkend door de Leuvense doctoraatscommissie en in rekening genomen voor onze eigen doctoraatsopleiding.

Van die allereerste ontmoetingen bleven vanwege hun stijl en inhoud vooral de ateliers van de professoren Sicking, Enenkel en Sluiter bij. Eén zo’n workshop bracht me bovendien een redactionele levensles bij (als ik het me goed herinner, opgetekend uit de mond van C.M.J. Sicking), die ik tot op de dag van vandaag tracht toe te passen, namelijk dat de auteurs die we becommentariëren (dat was het thema van de betreffende studiedag) niet per se onze beste vrienden moesten worden, maar dat we wél bereid moesten zijn het voor hen op te nemen, mocht dat nodig zijn (wat inderdaad al eens het geval bleek).

Voor zover ik heb kunnen nagaan, is de deelname aan OIKOS voor ons, Lovanienses, tot die enkele stimulerende, maar individuele contacten beperkt gebleven. In een veel recenter verleden hebben de Gentse graeci, oudhistorici en latinisten de fakkel overgenomen en de Vlaamse aanwezigheid in de onderzoeksschool ook institutioneel verzekerd.

Een eerste aanvraag

In 1995 keurde minister Ritzen het consolidatieplan dat was opgesteld door de Colleges van Bestuur van de Rijksuniversiteiten Groningen en Leiden en van de Universiteit van Amsterdam goed en stelde hen de twee miljoen beschikbaar om de studie naar de klassieke oudheid te versterken. Hij gaf daarbij nogmaals het belang te kennen van verdere samenwerking binnen het vakgebied tussen deze drie universiteiten en de Vrije Universiteit, de Katholieke Universiteit Nijmegen en de Universiteit Utrecht (waar na de sluiting van de opleiding klassieke talen nog wel vakgroepen Oude Geschiedenis en Antieke Wijsbegeerte waren), met name met betrekking tot de doctoraalopleiding. Specifiek hiervoor trok Ritzen voor een periode van vier jaar nog eens tienduizend gulden per jaar uit. De zes instellingen stelden een commissie van initiatief in, bestaande uit twee vertegenwoordigers per universiteit: Luuk de Blois (KUN), Jan den Boeft (VU), Jan Brouwers (KUN), Marietje van Erp Taalman Kip (UvA), Annette Harder (RUG), Willem Jongman (RUG), Jaap Mansfeld (UU), Harm Pinkster (UvA, later vervangen door Daan den Hengst), Heleen Sancisi-Weerdenburg (UU), Siem Slings (VU) en Henk Versnel (RUL, een enkele maal vervangen door Folkert van Straten). Voorzitter was Chris Sicking (RUL).

Op 20 december 1996 verscheen het resultaat. De KNAW ontving een officiële aanvraag voor de erkenning van een nieuwe onderzoeksschool: OIKOS. Het acroniem was sinds het preadvies ‘Klassieke Studiën’ beschikbaar voldoende ingeburgerd, hoewel er in 1996 opeens wel een andere invulling aan werd gegeven: ‘Onderzoeksschool voor Interuniversitaire Studies op het gebied van de Klassieke Oudheid’. In 2003 zou het acroniem weer worden aangepast naar ‘OnderzoeksInstituut Klassieke OudheidStudiën’. Twee dagen voor het verschijnen van het rapport, op 18 december 1996, was OIKOS officieel opgericht en was een bestuur gevormd: Luuk de Blois, Jan den Boeft (voorzitter), Daan den Hengst, Annette Harder, Douwe Runia en Heleen Sancisi-Weerdenburg. Chris Sicking werd wetenschappelijk directeur.

Na drie maanden kwam een eerste reactie van de Erkenningscommissie Onderzoeksscholen (ECOS) van de KNAW. Het College van Bestuur van de RUL, die als penvoerende instelling de aanvraag had ingediend, werd geadviseerd om de aanvraag weer in te trekken. ECOS had drie grote kritiekpunten op het plan:

- Omdat OIKOS voorafgaand aan de aanvraag nog niet had gefunctioneerd, was het nog niet duidelijk wat de meerwaarde van de onderzoeksschool zou zijn in vergelijking met de bestaande organisatie van de DAT-cursussen.
- Het onderzoeksprogramma van OIKOS was in feite een samenraapsel van bestaande activiteiten en bevatte te weinig toekomstvisie.
- Het door de universiteiten toegezegde aantal AIOs en OIOs was eigenlijk te klein om OIKOS succesvol als onderzoeksschool te laten functioneren.

Daar stond tegenover dat ECOS wel positief was over de oprichting van OIKOS en een nieuwe erkenningsaanvraag zou aanraden. Voor het zover was moest het bestuur wel een paar stappen ondernemen, want hoewel OIKOS weliswaar op 18 december was ‘opgericht’, had een aantal universiteiten willen wachten met het tekenen van de samenwerkingsovereenkomst tot de erkenning. Het bestuur zat hierdoor in een patstelling: ECOS erkende OIKOS onder andere niet omdat het niet officieel was opgericht, terwijl de universiteiten OIKOS niet officieel wilden oprichten, zolang het niet werd erkend. Om dit te doorbreken werd het College van Bestuur van de RUL gevraagd om bij de collega-besturen aan te dringen op het tekenen van de samenwerkingsovereenkomst. In september 1997 was deze overeenkomst in ieder geval officieel rond, waarmee OIKOS dan echt bestond en het bestuur daadwerkelijk kon gaan besturen.

OIKOS: nieuwe generaties

Josine Blok

OIKOS heeft alle reden om onbescheiden trots te zijn op wat onze onderzoeksschool in de eerste 25 jaar van haar bestaan heeft bereikt. Levendige interdisciplinaire en interuniversitaire werkgroepen, een veelzijdige, goeddoordachte opleiding van jonge onderzoekers, en een bovengemiddelde hoeveelheid succesvolle onderzoeksaanvragen, met als onomstreden hoogtepunt tot nu toe de Zwaarte-kracht-toekenning Anchoring Innovation. Waar komt dit succes van OIKOS vandaan? We hebben een stevig contingent uitstekende onderzoekers, maar die rijkdom doet zich bij de wetenschappelijke burens ook voor. De belangrijkste sleutel tot het succes van OIKOS ligt dus waarschijnlijk ergens anders. In mijn ogen hebben wij dat succes in hoge mate te danken aan de constructieve en gelijkwaardige samenwerking tussen de leden van OIKOS. Dat is niet altijd zo geweest en is ook niet vanzelf zo gegaan.

Terugblikkend herinner ik me de periode waarin OIKOS werd opgericht en formeel werd erkend als onderzoeksschool, kort voor en in 2000. In de generatie die toen de senioren waren, was samenwerking allesbehalve vanzelfsprekend. Integendeel, voor velen van hen wogen de competitieve deugden veel zwaarder dan de coöperatieve (om de nog altijd zinvolle termen van A.W.H. Adkins, *Moral values and political behaviour in ancient Greece* (1972) te gebruiken). Geldingsdrang, zowel van individuele geleerden als ten behoeve van ieders eigen universiteit, beïnvloedde telkens weer de onderhandelingen en besluiten. En van gendergelijkheid was nog geen sprake, noch in de habitus van de wetenschappelijke wereld, noch om principiële redenen, en evenmin om de aantoonbaar beter functionerende organisatie die een betere genderbalans oplevert. Al met al gingen de oprichting en de eerste inrichting van OIKOS gepaard met allerlei onaangenaam gekrakeel, en de vooruitzichten leken daarom bepaald niet gunstig.

Voor degenen die in de jaren kort na 2000 het stokje overnamen, was vanaf tel één duidelijk dat dit anders moest en kon. Dit was deels een principiële keuze (we hadden goed gezien wat het tegendeel aanrichtte) en deels een vanzelfsprekendheid, omdat wij als generatie met andere, meer sociaal gerichte normen en waarden waren opgegroeid. Zo terugkijkend lijkt 'samenwerking' als fundament van OIKOS een even eenvoudig als productief plan, maar in de praktijk was dit niet eens zo makkelijk te realiseren. Om als succesvolle onderzoeker bereid te zijn niet alleen naar anderen te luisteren, maar ook je eigen doen en laten op hen af te stemmen en soms zelfs de belangen van jezelf, je afdeling of universiteit ondergeschikt te maken aan die van het geheel, strookt niet zonder meer met wat de eigen universiteit van je verwacht. En ook binnen OIKOS kon deze aanpak wel eens haaks staan op individuele ambities. Invoeegen in het grotere geheel wordt vaak gezien als alleen het inleveren van belangen, terwijl in werkelijkheid op langere termijn ieders belang er meer mee is gediend. Voor kritische noten of individuele voorkeuren blijft natuurlijk altijd ruimte.

Daarom denk ik dat onze cohesie, en wat we hebben gedaan om die te bereiken en in stand te houden, voor het succes van zowel individuele onderzoekers als het geheel van OIKOS essentieel is geweest. Voor kleine afdelingen in een faculteit, zoals wij in de klassieke studies vrijwel allemaal zijn, is het van levensbelang te kunnen laten zien dat je hoort bij een groter geheel, en in het geval van OIKOS is dat niet alleen Haagse bluf, maar werkelijkheid. Interdisciplinaire samenwerking in onderzoeksprojecten, zoals OIKOS die al jaren kent, wordt nu op alle niveaus hooggewaardeerd, en is soms zelfs een vereiste. Zulke interactie zorgt voor inhoudelijke verrijking en verlangt een stevig vertakte organisatie. Voor het realiseren van ons grootste gezamenlijke succes tot nu toe, Anchoring Innovation, was dit fundament van cruciaal belang, natuurlijk samen met het geniale idee van Ineke Sluiter om met dit concept onze interdisciplinaire praktijk naar een nieuw niveau te brengen.

Het huidige onderzoeksklimaat blijft, naast de erkenning van multidisciplinaire samenwerking, sterk gericht op het stimuleren

en waarden van individuele excellentie. Daar is niets mis mee, want voor de individuele onderzoekers vormt deze waardering een gerechtvaardigde beloning en de wetenschap vaart wél bij echt uitmuntende, inspirerende vernieuwers. Maar voor OIKOS is het essentieel dat daarnaast die brede basis van gelijkwaardige samenwerking behouden blijft. Ik wens het de komende generaties van OIKOS toe in dezelfde goede en productieve sfeer te kunnen werken als wij die in de afgelopen 25 jaar hebben gekend.

Een tweede aanvraag

Ter voorbereiding op de tweede aanvraag werden de pijlen in eerste instantie gericht op het vormgeven van het onderwijs. Er was een onderwijscommissie ingesteld, bestaande uit Heleen Sancisi-Weerdenburg (voorzitter), Keimpe Algra, Karl Enenkel, Annette Harder en promovendus Marco Poelwijk. De commissie had aan een nieuwe opzet van het onderwijsprogramma gewerkt. De lopende DAT-cursus ‘oude stijl’, die in het derde jaar van de tweede cyclus zat, werd afgesloten en vanaf januari 1998 zou de cursus ‘nieuwe stijl’ beginnen. Deze nieuwe cursus bestond uit een tweejarige cyclus. In die twee jaar zouden de onderwerpen Methoden en technieken, Tekst in context (Latijn), Geschiedenis van het vakgebied, Tekst in context (Grieks) en presentaties van het onderzoek van de promovendi zelf langskomen. Naast promovendi konden ook gevorderde doctoraalstudenten met onderzoeksambities voor de onderwijsdagen worden uitgenodigd.

Ingewikkelder lag de situatie rond het onderzoek. In de eerste aanvraag was de onderzoeksvisie inderdaad vrij breed en redelijk vaag geformuleerd. Er waren vier brede hoofdthema’s geformuleerd, waarbinnen het lopende onderzoek een plekje was gegeven:

- Bestudering van de Griekse en Latijnse talen en dialecten
- Uitgave, verklaring en analyse van teksten
- Onderzoek van de vormen waarin de cultuur van de antieke wereld zich manifesteerde, inclusief de geschiedenis van de wijsbegeerte, kunst, godsdienst en mentaliteit
- Onderzoek naar de sociale, economische, politieke en juridische structuren van de antieke wereld

Juist omdat deze thema’s in de eerste aanvraag zo breed mogelijk waren opgesteld, was het geen sinecure deze thema’s te vertalen naar een toegespitst onderzoeksprogramma. Mede vanwege het grote belang van het onderzoeksprogramma voor de toekomst van OIKOS en daarmee het vakgebied, werd op 13 december 1997 een symposium georganiseerd waarbij gezamenlijk over dit onderwerp gesproken kon worden.

Dat symposium bestond uit twee aparte delen. In het middagprogramma zette de 'gevestigde orde' (Jan den Boeft, Luuk de Blois, Siem Slings, Henk Versnel, Annette Harder, Douwe Runia en Heleen Sancisi-Weerdenburg) haar ideeën uiteen over het te ontwikkelen onderzoeksbeleid. In de ochtend was daartegenover ruimte gemaakt voor de nieuwe generatie (Keimpe Algra, Josine Blok, Irene de Jong en Ineke Sluiter) om haar visie over de toekomst van en ontwikkelingen binnen het vakgebied te delen.

Het was het startmoment voor meerdere besprekingen over het onderzoeksprogramma. Het resultaat was uiteindelijk dat de vier thema's vervangen werden door drie programmalijnen:

- Ontsluiting van teksten en bronnen
- Bestudering van processen van cultuurvorming en cultuuroverdracht
- Historiografie en theorie van het vakgebied

Daarnaast kwamen er acht onderzoeksgroepen die onder twee of drie van deze programmalijnen te scharen waren:

- Tekstcohesie (ontsluiting/theorie)
- Van Alexandrië naar Rome. Poëzie van het Hellenisme en de keizertijd (ontsluiting/cultuur)
- Roman en historiografie in de late oudheid (ontsluiting/cultuur)
- Impact of Empire (ontsluiting/cultuur)
- De Neolatijnse traditie in de Nederlanden (ontsluiting/cultuur)
- Antieke Wijsbegeerte (ontsluiting/cultuur/theorie)
- Griekse religie (ontsluiting/cultuur/theorie)
- Archaisch Griekenland (cultuur/theorie)

De eerste maanden van 1998 zouden vooral in het teken staan van het uitwerken van de plannen en het schrijven van de nieuwe aanvraag. Mede ter ondersteuning van deze werkzaamheden kwam er een nieuwe functie: de coördinator. Ineke Sluiter zou deze functie tussen februari en september 1998 op zich nemen, waarbij ze samen met Chris Sicking de conceptaanvraag zou schrijven.

In augustus was het eerste concept klaar en werd het ter controle naar de universiteitsbesturen gestuurd. De definitieve versie zou uiteindelijk in december, toen Harm-Jan van Dam Sluiter inmiddels opgevolgd had als coördinator, naar ECOS gestuurd worden. In maart 1999 volgde een eerste reactie vanuit ECOS: nu geen advies om de aanvraag weer in te trekken, maar wel nog een lijst van zeventien vragen en punten waarover de subcommissie Geesteswetenschappen van ECOS graag verder wilde praten met het bestuur van OIKOS. Jan den Boeft en Luuk de Blois togen naar Amsterdam om OIKOS nader te verdedigen en in juni 1999 volgde uiteindelijk het verlossende woord. Hoewel het aantal gegarandeerde promotieplaatsen nog steeds zorgelijk laag was (ECOS adviseerde een minimale instroom van tien promovendi per jaar als streefgetal; de zes universiteiten konden voor OIKOS toen nog slechts vier promovendi per jaar garanderen), had de subcommissie Geesteswetenschappen van ECOS geconstateerd 'dat de Onderzoeksschool voor studiën op het gebied van de Klassieke Oudheid (OIKOS) haar bestaansrecht als onderzoeksschool heeft bewezen.' ECOS nam het advies van de subcommissie over, waarmee de erkenning van OIKOS op 3 juni 1999 officieel een feit was.

Het geheim van OIKOS

De eerste masterclasses (2001-2004)

Casper de Jonge

Een vast onderdeel van het OIKOS-curriculum voor promovendi is de masterclass, die tegenwoordig eens in de twee jaar plaatsvindt, afwisselend in Rome en Athene. De masterclass wordt georganiseerd door een team van promovendi, die een internationale geleerde uitnodigen om als ‘master’ op te treden. In overleg met de master wordt een thema vastgesteld, dat zo breed is dat promovendi van alle disciplines zich hierbij kunnen aansluiten. Tijdens de masterclass houden de promovendi een presentatie, waarna ze commentaar en vragen ontvangen van de master en de andere deelnemers. Daarnaast ondernemen ze excursies naar opgravingen en musea, en wordt er gezamenlijk gegeten en gedronken. De masterclass behoort tot de meest gewaardeerde activiteiten van de onderzoeksschool. Hoe is deze succesvolle traditie ontstaan, en hoe belangrijk was de masterclass voor de huidige generatie onderzoekers en docenten? Mijn geschiedschrijving over de eerste vier masterclasses is, in Herodoteïsche stijl, losjes gebaseerd op ὄψις, ἀκοή en ἱστορίη.

In mei 2001 vond de eerste OIKOS-masterclass plaats, niet in Griekenland of Italië, maar in Leiden. OIKOS bestond toen nog niet zo heel lang. Ineke Sluiter, directeur van de onderzoeksschool, had Richard Buxton (Bristol) uitgenodigd om drie dagen door te brengen met Nederlandse promovendi. Het thema ‘Metamorphosis’ sloot goed aan bij de expertise van Buxton (Griekse religie, mythologie en literatuur) en bij onze belangstellingen. Deelnemers waren onder anderen Wytse Keulen (Groningen), die een proefschrift voorbereidde over Apuleius’ *Metamorfosen*, Chiara Robbiano (Leiden), die later op Parmenides zou promoveren, en ondergetekende. Mijn presentatie over de verstening van Niobe bij Homerus en Sophocles verscheen twee jaar later in het tijdschrift *Lampas*. Buxton was een geweldige master: hij was vriendelijk en behulpzaam, en hij had voor alle deelnemers inhoudelijke tips en suggesties voor de presentatie. Zo herinner ik mij dat hij ons

adviseerde om bij het beantwoorden van vragen altijd een pen in de hand te houden en aantekeningen te maken: dat is niet alleen handig, maar straalt ook interesse uit; het oogt professioneel. De masterclass werd beëindigd met een vrolijk diner bij restaurant Olympia aan de Botermarkt.

Een jaar later, in mei 2002, was er weer een OIKOS-masterclass, nu in het conferentiecentrum Soeterbeeck te Ravenstein. Dit werd een vreemd en onvergetelijk evenement. Tijdens het diner op de eerste dag hoorden we dat de Nederlandse politicus Pim Fortuyn, een week voor de verkiezingen, was neergeschoten. We haastten ons naar de televisie, maar na het eten stond er nog een (vrije lange) lezing van de uitgenodigde master Ewen Bowie (Oxford) op het programma, met een hand-out van meer dan tachtig teksten over Griekse vrouwen- en meisjeskoren. Het thema van de masterclass was ironisch genoeg 'Ignoring the Present'; gehoorzaam aan dit thema negeerden wij dus de politieke ontwikkelingen in het heden en dompelden ons onder in nog een volle dag met presentaties en discussies. Bij deze masterclass kwamen veel deelnemers samen die later ook een belangrijke rol bleven spelen bij OIKOS en die nog altijd prominent zijn in de Nederlandse klassieke wereld: onder meer Suzanne Adema, Lidewij van Gils (toen VU Amsterdam), Bé Breij (Nijmegen) Stéphanie Bakker (Groningen), Tazuko van Berkel, Marije Martijn en Hugo Koning (Leiden).

Vanaf dat moment namen de promovendi zelf het initiatief, en dat hebben ze niet meer uit handen gegeven. In de zomer van 2002 kwamen vier promovendi in Groningen bijeen om een nieuwe masterclass te organiseren, die in Athene zou gaan plaatsvinden. De organisatoren waren Diana Kretschmann (Utrecht), Jitse Dijkstra (Groningen), Lidewij van Gils (VU Amsterdam) en Casper de Jonge (Leiden) — een zeer harmonische interuniversitaire samenwerking, die tien jaar eerder misschien ondenkbaar zou zijn geweest. De keuze voor een master viel nu op Kathryn Morgan (UCLA), en het thema werd 'Portraying the Public': we gingen ons richten op het (beoogde of daadwerkelijke) publiek van antieke teksten en objecten. De masterclass in Athene (april 2003) was uitzonderlijk leerzaam, vooral dankzij de sympathieke en deskundige leiding van Kathryn Morgan, die over alle onderwerpen kon meepraten

en iedereen trakteerde op nuttige en vriendelijke aanwijzingen. Bij het Nederlands Instituut in Athene voelden wij ons meteen thuis. Guus van der Kraan (Amsterdam), die korte tijd later tot ons groot verdriet is overleden, gaf een grondige rondleiding bij het Theater van Dionysos, dat hij op zijn duimpje kende door zijn promotieonderzoek naar het Griekse theater. Met Keimpe Algra, die als begeleider was meegekomen, organiseerden Frederik Bakker (Utrecht) en Marije Martijn (Leiden) een avondwandeling naar het huis van hun favoriete filosoof Proclus. En Suzanne Adema en Lidewij van Gils (VU) boden Mathieu de Bakker (UvA) een nachtelijke cursus statistiek aan. Bijzondere herinneringen heb ik ook aan een tochtje naar Sounion, waar vier promovendi elkaar eeuwige vriendschap beloofden.

In juni 2004 was er weer een spectaculaire editie van de OIKOS Masterclass, nu in Rome, Napels en Pompeï (een hotel met zwembad!), georganiseerd door Janneke de Jong, Marije Martijn en Suzanne Adema (die zelf helaas niet mee kon door een verblijf in de Verenigde Staten). De master was Chris Kraus (toen nog Oxford, nu Yale), het thema was 'Hierarchies'. De sfeer was daarentegen allerminst hiërarchisch. Ik herinner mij mooie papers van Jacqueline Klooster (Amsterdam) over de muze en de verteller bij Apollonius Rhodius, Carolien Trieschnigg (Nijmegen) over tragische koren, en Mariska Leunissen (Leiden) over Aristoteles' oorzaken en teleologie (enkele jaren later verscheen haar monografie hierover bij Cambridge University Press); mijn paper ging over canons en literaire ranglijsten bij Quintilianus. Deze masterclass viel samen met het Europees Kampioenschap voetbal in Portugal. De bloedstollende wedstrijd tegen Tsjechië (met de beruchte wissel van Arjen Robben) beleefden we gezamenlijk in het Koninklijk Nederlands Instituut in Rome, waarbij de geestdrift van Ineke Sluiter menigeen is bijgebleven. Emeritus-hoogleraar Daan den Hengst was ook te gast, gaf vriendelijke vermaningen voor ons persoonlijk leven, en adviseerde ons om de accenten van Griekse teksten op de hand-out altijd zorgvuldig na te kijken. Het nachtelijke zwemmen bij het hotel in Pompeï was onvergetelijk.

De masterclass is niet meer weg te denken uit het curriculum van OIKOS. De eerste vier masterclasses hebben niet alleen de basis gelegd

voor een buitengewoon succesvolle traditie, maar ook bijgedragen aan de uitstekende verhoudingen tussen (toen nog) jonge onderzoekers van zes Nederlandse universiteiten. Vrijwel alle deelnemers van deze wetenschappelijke bijeenkomsten zijn nog altijd actief als onderzoekers en docenten in de wereld van de klassieken, van Amsterdam en Nijmegen tot Chapel Hill en Ottawa. De universitair docenten en hoogleraren van 2024 leerden twintig jaar geleden in Leiden, Ravenstein, Athene en Rome presenteren, debatteren, en interpreteren, maar bovenal: harmonieus en vruchtbaar samenwerken.

Opbouwen

De fundering lag er, maar dat betekende niet dat OIKOS al meteen goed verankerd was. Een aantal onderzoeksgroepen kwam maar langzaam op gang. ‘Van enige activiteit bij Tekstcohesie is de aanwezigen niets bekend’, moest het bestuur in oktober 1998 vaststellen. De andere groepen waren weliswaar actiever, maar in veel gevallen beperkte zich dit wel tot activiteiten die in een of andere vorm ook al buiten OIKOS om werden georganiseerd.

De promovendi zelf moesten ook nog tijd maken voor de nieuwe onderzoeksschool. Voor de eerdergenoemde cursusdagen die in november 1998 georganiseerd werden, hadden relatief veel promovendi zich afgemeld: ‘onder andere omdat zij onderwijs moeten geven; van een aantal anderen blijkt ter plekke [i.e. tijdens de vergadering] dat hun aanwezigheid uiterst dubieus is. Dit wringt te meer daar er een gesprek met de AIOs over hun wensen voor volgende bijeenkomsten gehouden zal worden.’ Uiteindelijk zouden er negen promovendi aansluiten.

Een van de taken die er voor het bestuur, de directeur en zeker coördinator Van Dam lagen, was PR. OIKOS moest breed uitgevent worden met nieuwsbrieven, folders, webpagina's etc. Bovendien werd er in oktober 1998, vlak voordat de aanvraag naar ECOS zou worden gestuurd, besloten dat ‘in elk geval bij de verzending van de aanvraag aan ECOS de eerste OIKOS-brochure meegestuurd [moet] kunnen worden. Daarin moet in elk geval een plaats hebben: Jaarverslag, Onderwijsprogramma, Adreslijst (inclusief e-mailadressen) en Beschrijving lopend promotieonderzoek. Het geheel moet aantrekkelijk ge-designed zijn; de Leidse Letterenfaculteit heeft daarvoor een voorziening.’ Wat op die brochure natuurlijk ook niet mocht missen, was een logo en ook daarvoor was een idee: ‘een gestileerde vorm van het Pantheon, basiskleuren eventueel zeegroen en kobaltblauw.’ Wanneer het bestuur in december weer samenkomt, is het idee in een aantal schetsen uitgewerkt, ‘men besluit tot het tweede ontwerp, met dien verstande dat het minder op een atoomcentrale moet lijken, door de koepel te vergroten.’

Binnen de organisatie waren de verhoudingen ook nog niet helemaal uitgekristalliseerd. Na bijvoorbeeld een positieve reactie tijdens de bestuursvergadering van Runia op het relatief lage bedrag dat was begroot voor de administratieve posten, moest coördinator Van Dam wel toevoegen dat het bestuur dan wel zijn wensen moest aanpassen van wat het van de coördinator verwachtte. En toen Sicking, die hiervoor altijd één van de drijvende krachten was van de DAT-cursus, tijdens de bestuursvergadering verslag deed over zijn gesprekken met promovendi over de toekomstige invulling van het OIKOS-onderwijs, vroeg Sancisi, de voorzitter van de onderwijscommissie, zich af of dit wel de taak van de directeur was en niet beter door het bestuur of de onderwijscommissie kon worden opgepakt.

De discussie raakte aan een dieperliggend probleem. De verhoudingen tussen de diverse functies en gremia binnen OIKOS waren niet duidelijk. Niet in de minste plaats werd dit veroorzaakt door het feit dat OIKOS nog altijd geen huishoudelijk reglement had waar men op terug kon vallen, en doordat OIKOS nu draaide op dubbelrollen: twee leden van de onderwijscommissie zaten ook in het bestuur, en de onderzoeksgroepen werden op drie na geleid door een bestuurslid. De onduidelijkheid zorgde niet alleen voor (extra) wrijving tussen directeur en de voorzitter van de onderwijscommissie, maar zorgde er ook voor, aldus voorzitter Den Boeft, dat zowel het bestuur als de onderwijscommissie zich te veel met de details bezighield. Idealiter zouden zij de grote lijnen uitzetten, waarna de directeur, bijgestaan door de coördinator, voor de concrete uitwerking zou zorgen.

Tijdens de laatste vergadering van het millennium keek Den Boeft vooral vooruit: '[Er was] hard én met resultaat gewerkt aan de erkenning. Nu deze een feit is, gaat het om consolidatie, en wel vooral door directeur en coördinator.'

Katwijkconferentie 2023

OIKOS-dag 2019

Masterclass, Athene 2006

OIKOS-congres, Ravenstein 2012

Hellenistendag 2011

OIKOS-congres, Ravenstein 2012

International PhD Days, Ravenstein 2019

Masterclass, Rome 2019

Consolideren

Het jaar 2000 beloofde een jaar van verandering en overdracht te worden. Er was afgesproken dat Sicking, inmiddels al een paar maanden met emeritaat, in juni 2000 zijn functie als wetenschappelijk directeur zou doorgeven aan een opvolger. Voorzitter Den Boeft zou in november 2000 met pensioen gaan en zou dan ook zijn taken binnen OIKOS neerleggen, en coördinator Van Dam had een vaste aanstelling aan de VU gekregen, wat betekende dat er ook een nieuwe coördinator aangetrokken moest worden. Verder op de horizon, maar niet van minder belang, lag december 2002. Er was ooit afgesproken (waarschijnlijk rond het symposium in december 1997, indien men al gelijk uitging van termijnen van vijf jaar) dat Leiden tot eind 2002 penvoerder van OIKOS zou zijn. De UvA moest dan het stokje overnemen. Of het College van de UvA nog steeds op het penvoerderschap zat te wachten was nog wel de vraag.

De geplande overdrachtsperiode kwam in een stroomversnelling toen Sicking op 13 januari 2000 overleed. Vier maanden later, op 28 mei, zou ook Sancisi overlijden. Beiden hadden een centrale rol gespeeld in de oprichtingsjaren van OIKOS en het plotselinge wegvallen van beiden had dan ook grote gevolgen voor de organisatie van de onderzoeksschool. Van 1996 tot 2000 was de organisatie van OIKOS vrijwel onveranderd gebleven (afgezien van de wissel van coördinatoren, één wisseling in de onderwijscommissie en één wisseling in de trekkers van de onderzoeksgroepen). Toen het bestuur voor het eerst na het overlijden van Sancisi op maandag 3 juli 2000 samenkwam, waren vier van de negen aanwezigen 'nieuwe' gezichten: Keimpe Algra als opvolger van Sancisi, Slings als opvolger van Den Boeft (die op deze vergadering afscheid nam en het voorzittersstokje overdroeg aan De Blois), Sluiter als nieuwe wetenschappelijk directeur en Lina van 't Wout als nieuwe coördinator.

Het feit dat Sluiter Sicking als wetenschappelijk directeur zou opvolgen was binnen OIKOS al vrij snel besloten. Lastiger bleek het echter om het bestuur van de Leidse Letterenfaculteit, dat immers Sluiters vervanging en de nieuwe coördinator moest bekostigen, aan boord te krijgen. In

april 2000 was er slechts een mondelinge toezegging voor een (klein) budget tot het einde van het jaar. Hierdoor kon er in ieder geval een nieuwe coördinator worden aangesteld, hoewel de functie nu, deels door budgettaire redenen, door een student-assistent, Van 't Wout, werd vervuld. Hierdoor werd het wel mogelijk om haar een dag meer voor OIKOS in te zetten dan Van Dam had gewerkt.

De afwachtende houding van Leiden maakte de vraag of het penvoederschap wellicht moest worden doorgegeven weer actueel. De UvA zou nogmaals gevraagd worden en ook in Groningen werd er voorzichtig gepeild naar mogelijkheden om OIKOS over te nemen. Hoewel Den Hengst de oorspronkelijke afspraak tussen Amsterdam en Leiden over het overnemen van het penvoederschap terugvond, hield de decaan vooralsnog de boot af. In Leiden werden de geluiden tegelijkertijd juist iets positiever. De begrotingen over 2000-2001 werden goedgekeurd en het Leidse penvoederschap werd tot september 2001 gegarandeerd. Terwijl de onderhandelingen met de Leidse faculteit over de financiën doorlopen, gediscussieerd wordt over het jaar waarin de eerste termijn eigenlijk is ingegaan (1996, 1998 of toch 1999?), de UvA zich steeds verder terugtrekt en op elke bestuursvergadering een nieuw scenario wordt geopperd (Utrecht, Groningen of een duo-penvoederschap van Leiden en Amsterdam), ontstaat er een nieuwe status quo met Leiden als penvoerder en Sluiter als directeur. Stilletjes is een nieuwe termijn ingegaan en verdwijnt het penvoederschap als onderwerp van de agenda. Toen in 2003 de hererkenning door ECOS werd voorbereid, bleek Leiden bereid om het penvoederschap voor zes jaar te garanderen.

Bachelor- en masterstructuur

Intussen deed zich een nieuwe onderwijsvernieuwing voor. In juni 1999 ondertekende Loek Hermans, minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, de Bolognaverklaring, waarmee negentwintig Europese landen zich committeerden aan de invoer van één hoger onderwijsstelsel: de bachelor- en masterstructuur. Er was afgesproken dat de landen tot 2010 zouden krijgen om dit stelsel in te voeren, maar in Nederland ging het een stuk vlotter. Al in september 2001 ging de Tweede Kamer akkoord en met de start van het collegejaar 2002-2003 werd de nieuwe structuur uitgerold.

In december 1999 schreef Douwe Runia een korte notitie voor het bestuur over deze ontwikkelingen en eventuele gevolgen die ze voor OIKOS zouden hebben. In grote lijnen waren de aanstaande veranderingen duidelijk: de vierjarige doctoraalopleiding zou vervangen worden door een driejarige bacheloropleiding en een éénjarige masteropleiding. Bovendien zou er een duidelijkere koppeling komen tussen WO en HBO, waarbij een bachelor op HBO-niveau hetzelfde als (maar voegde Runia toe, 'NIET equivalent aan') de bachelor op WO-niveau zou worden. Runia's verwachting was, terecht, dat een vierjarige opleiding een vereiste zou blijven om te starten met de lerarenopleiding (in het vijfde jaar) en dat men dus zeker wat betreft klassieke rekening moest houden met het feit dat de meeste studenten naast de bachelor ook een master zouden afronden. Een bachelordiploma klassieke talen, zo stelde Runia, 'wordt een algemene bevoegdheid die opleidt tot niets, maar wel een adequate basis kan vormen voor een maatschappelijke carrière in een geheel andere richting'.

Tot zover leken de veranderingen weinig invloed te gaan hebben op het reilen en zeilen van OIKOS. Interessanter werd het echter als er naar andere invullingen van dat 'vijfde jaar' gekeken zou worden: 'In Leiden heeft men in het recente verleden zonder succes gepleit voor een vijfde jaar voor de studie GLTC. Bij een mastersysteem is een vijfde jaar strikt genomen overbodig, maar men kan het wel gebruiken als een overgangsjaar naar een onderzoeksloopbaan (dus equivalent aan de

training voor het beroep leraar). Ik acht het mogelijk dat de universiteiten zogenaamde Advanced masters of een masters met honours zullen invoeren als eerste jaar van een vierjarig onderzoekerstraject. (...) Als deze prognose enige juistheid bevat, is het evident dat de rol van de onderzoeksschool begint bij het vijfde jaar.’

Het zou nog even duren voordat echt duidelijk werd in hoeverre Runia’s prognose enige juistheid bevatte. Net zoals bij de invoering van het tweefasesysteem in de jaren tachtig liet de precieze invulling van het tweede deel, in dit geval de master, op zich wachten. In november 2000 liet De Blois aan de rest van het bestuur weten dat men in Nijmegen bij het structureren van de masteropleidingen uitging van landelijke clustering. De bachelor-masterstructuur werd ter monitoring als vast punt op de agenda gezet, hoewel het tot 2003 (de eerste lichting was inmiddels met de studie begonnen) zou duren voordat er echt nieuws was. Runia had inderdaad gelijk gehad dat in diverse vakgebieden gebruik was gemaakt van de mogelijkheid om het ‘vijfde jaar’ als overgangsjaar tussen master en promotie in te zetten: de researchmaster.

Tegelijkertijd moest het bestuur in mei 2003 ook concluderen dat ‘[de] stand van zaken rondom de masteropleidingen bij de verschillende instellingen erg onduidelijk [is].’ De mogelijkheden om vanuit OIKOS zelf actie te ondernemen waren beperkt. OIKOS had geen eigen formatie en kon dus ook niet zelfstandig grootschalig onderwijs aan (research) masterstudenten aanbieden. Bovendien was de verwachting dat de verschillende faculteitsbesturen hun studenten zo veel mogelijk voor de vervolgstudie binnen hun faculteit wilden houden en dus niet geneigd zouden zijn om mee te werken aan een landelijke master, maar liever hun eigen masterprogramma’s op zouden zetten. Dan waren er ook nog geografische uitdagingen. Een gezamenlijk (regionaal) masterprogramma van Leiden, de UvA en de VU zou te realiseren moeten zijn. Lastiger zou het worden om ook de programma’s van Groningen en Nijmegen daarbij te betrekken.

Wat betreft de reguliere masters werden de plannen van OIKOS al snel ingehaald door de werkelijkheid. Dit lag anders voor een eventuele landelijke research-master, die binnen het vakgebied nog door geen van de

universiteiten werd aangeboden. De plannen voor een landelijke research-master werden opgenomen in de heraanvraag van 2004 en vanuit ECOS kwamen er positieve reacties op dit voornemen. Een werkgroep (met vertegenwoordigers van Leiden, de UvA en de VU) werd samengesteld, maar al snel liep het traject vast op praktische punten. Het bleek zelfs al zeer moeizaam om de procedures die nodig waren om een landelijke researchmaster op te zetten, boven water te krijgen. En al snel verdwenen de plannen noodgedwongen weer in een la.

Dat betekende natuurlijk niet dat er helemaal geen rol voor OIKOS was weggelegd. OIKOS kon in ieder geval als makelaar functioneren tussen student en onderwijs. Op de website werd een overzicht geplaatst van het landelijke aanbod van MA-colleges op het gebied van de oudheid, wat de uitwisseling tussen studenten van verschillende universiteiten zou bevorderen. Daarnaast werd er in het bestuur nogmaals benadrukt dat MA-studenten altijd uitgenodigd konden worden voor de reguliere OIKOS-activiteiten. Mocht er in de toekomst behoefte blijken te zijn aan nationale samenwerking, dan was OIKOS natuurlijk altijd beschikbaar als organisatiestructuur.

Observations from Outside - or: the Impact of OIKOS

Johannes Hahn

Four years ago, the acronym OIKOS was hardly known to anybody in the University of Münster. Despite loose contacts of some ancient historians and philologists to colleagues in the Netherlands the existence of OIKOS as one of Europe's largest research networks in the field of Classical Studies was practically unknown. This situation has fundamentally changed over the last years: OIKOS is a respected name now even in the rectorate of the University of Münster and well known among senior and junior faculty of all disciplines concerned with the ancient world and its neighbouring cultures.

It was André Lardinois who, after presenting OIKOS and its agenda in Münster in October 2020, in a way started the cooperation between our schools by inviting me to participate as one of five senior colleagues to present a workshop at the OIKOS seminar in Nunspeet in November 2021: on *Methodologies and Techniques*. However, this workshop meant more than a possibility to see how OIKOS' PhD and Research Master students are being taught and introduced to techniques and models of doing research. At the same time, the academic and collegial atmosphere of OIKOS impressed me deeply. And would it be possible, in a 'deutschen akademischen Veranstaltung' to have a modern performance of the Odyssey like that by Joe Goodkin?

This workshop coincided with my own plans to establish an interdisciplinary research school for PhD students in Münster: something that was not existing here or elsewhere in Germany. The exciting experience of the Nunspeet seminar and the philosophy of OIKOS provided many ideas, not to say inspirations, for the nascent Münster School of Ancient Cultures (MSAC), its organisation and program. The MSAC is much indebted to OIKOS and to so many kind Dutch colleagues!

The MSAC, however, differs in several respects from OIKOS. PhD students, but no Master students, and teaching staff join on a voluntary basis without any compensation for any extra work (which is, no doubt, overwhelmingly true for the colleagues in OIKOS as well). In Münster it is, in several of the participating disciplines, still possible to do a 'free-lance' doctorate under a 'Doktorvater' or 'Doktormutter' without an accompanying formal training in research techniques or theory. There are no research activities beyond the PhD projects. For this we have the platform of the Center for the History and Culture of the Mediterranean (GKM). The Münster School has, on a temporary basis, only a basic funding of less than € 30.000 per year which we give to the PhD students as small stipends. The Münster School comprises more disciplines than OIKOS - 29 at present -, among them Coptology, several Theologies, Law, Sinology etc.

It became almost immediately clear how much the educational program of both schools would profit from a cooperation. Internationalisation and interdisciplinarity as central goals could be realised by organising workshops together. So we had the first of them taking place in Münster in the relaxed atmosphere of the Landhaus Rothenberge on Neighbouring Cultures & Beyond – *Interconnectedness and Divergence in the Mediterranean and the Near East* in July 2022, soon followed by a second one in Groningen, organised by Gerry Wakker, on *Values, Norms and Societies: Constructing and Negotiating Values and Norms* in December 2023. Of course, plans for future workshops in 2025 and beyond are already in the pipeline.

Master and PhD students alike profit enormously from the common workshops and the possibility to attend the program of the partner schools. They very much enjoy the exchange on a personal level as well. Several research and study visits to Münster and to the participating universities of OIKOS have taken place in the meantime and applications for programs and grants in Germany and the Netherlands have been initiated and supported.

The collaboration between OIKOS and MSAC has been institutionalised since its start not only with a formal agreement of cooperation.

Gerry Wakker, the successor of André Lardinois as director of OIKOS, has been elected member of the first Advisory Board of MSAC and did support us already with valuable suggestions.

Particularly important were for me the insights I could gain when I was asked to act as an expert reviewer to assess OIKOS in the research assessment 2022/23. To read and learn in detail the organisational structure, mission and strategy from the selfevaluation report, the truly impressive curriculum with introductory and specialist courses and related to all fields of Classical Studies and additional programs, and no less the unrestricted positive feedback from the PhD students to this superb educational program filled me, without exaggeration, with honest admiration. In Münster we still have to go a very far way to reach at least some of the achievements that have been implemented in OIKOS' Master and PhD programs over the last 25 years.

OIKOS will, no doubt, for many years to come remain a model and a source of inspiration for the Münster School of Ancient cultures in many respects. At the same time, we look forward to our future cooperation with OIKOS - and wish OIKOS another 25 years at least to flourish and to do such important and fruitful work.

Didaskalogonie

Naast de invoering van het bachelor- en masterstelsel speelde er nog een onderwijsissue binnen OIKOS. De Stichting Leerplanontwikkeling (SLO) had in 2002 een rapport uitgebracht over de situatie in het onderwijs in de klassieke talen en KCV. De belangrijkste conclusie was dat er te weinig bevoegde docenten waren (13% van de lessen werd door een onbevoegde docent gegeven) en dat de verwachting was dat dit tekort in de daaropvolgende jaren snel zou oplopen: 29% van de (bevoegde) docenten klassieken zou waarschijnlijk binnen tien jaar stoppen als docent. Er waren minstens 160 nieuwe docenten nodig om deze uitstroom op te vangen.

In reactie op dit rapport en gecoördineerd vanuit OIKOS hadden de talensecties van de opleidingen GLTC gezamenlijk besloten om de instroomeis aan te passen. Voorheen waren aankomende studenten verplicht om in beide klassieke talen eindexamen gedaan te hebben, maar het voorstel was om dit terug te brengen naar één taal, zodat de instroom van nieuwe studenten hopelijk zou verhogen.

Daarnaast was er ook geopperd om de mogelijkheden te bekijken om een deel van de onbevoegde docenten (met name diegenen die wel een lesbevoegdheid voor een ander vak hadden) als ‘pseudo-zij-instromers’ alsnog een bevoegdheid te laten halen of ze in ieder geval tot een adequaat niveau bij te scholen. Er werd een commissie, de commissie Didaskalogonie, opgezet met vertegenwoordigers van OIKOS, VCN, de vakdidactici en universitair docenten. Het werk van deze commissie viel enigszins buiten de boot wat betreft de reguliere werkzaamheden van OIKOS. Al eerder had het bestuur vastgesteld dat er geen nationaal overlegorgaan op universitair niveau was binnen klassieken en was men tot de beslissing gekomen dat OIKOS zich dan maar ‘voorzichtig’ voor enige kwesties van belangenbehartiging moest inzetten.

De commissie, bestaande uit Caroline Fisser, Daan den Hengst, Charles Hupperts, Annemieke van der Plaat, Rodie Risselada, Ineke Sluiter en Gerry Wakker, kwam in oktober en november 2002 twee keer samen.

De belangrijkste hordes die men moest nemen betroffen de verhouding tussen de reguliere eerstegraadsbevoegdheid en eventuele nieuwe bevoegdheid ('zonder dat onze reguliere studenten zich tekort gedaan voelen') en de situatie in het nieuwe bachelor- en mastersysteem. In de oude tweefasenstructuur was het alleen mogelijk om na het afronden van het doctoraal een (eerstegraads)bevoegdheid te halen en het was onduidelijk of het in het nieuwe systeem mogelijk (en wenselijk) was om ook een tweedegraadsopleiding voor klassieken op te zetten. Deels op basis van een suggestie van de Leidse lerarenopleiding ICLON kwam men tot een compromis: kandidaten die al een (eerstegraads) lesbevoegdheid in een ander vak dan klassieken hadden, zou de mogelijkheid geboden worden om nascholingstraject te volgen. Na afronding zou de kandidaat geen bevoegdheid krijgen, maar wel een certificaat, waarmee de kandidaat aan kon geven dat hij/zij in principe bekwaam genoeg was om klassieken te doceren in de onderbouw.

Bij verkennende gesprekken in Den Haag bleek het ministerie niet bijzonder enthousiast over de invulling van deze plannen. Nijmegen had, los van de commissie, inmiddels een eigen cursus opgezet voor docenten die in andere vakken bevoegd waren. In tegenstelling tot de aanbevelingen van de commissie kregen deelnemers aan het einde van deze driejarige cursus wel een eerstegraadsbevoegdheid klassieke talen. Naar aanleiding van deze ontwikkelingen kwam de commissie Didakalogonie weer samen. De samenstelling was inmiddels sterk veranderd: Harm-Jan van Dam en Jeanette Raap namens de VU, Ineke Sluiter en Annemieke van der Plaat namens Leiden, Charles Hupperts en Daan den Hengst namens de UvA, Anton van Hooff en André Lardinois namens Nijmegen, Annette Harder (later opgevolgd door Sjef Kemper) en Chrisbert van Mourik namens Groningen en Rodie Risselada namens de VCN. Besloten werd dat de Nijmegenaren hun cursus tot en met het collegejaar 2005-2006 zouden aanbieden, waarna alle opleidingen een gezamenlijke cursus zou aanbieden. De opzet van deze cursus zou grotendeels die van de Nijmeegse cursus volgen, inclusief de eerstegraadsbevoegdheid. In 2007 werd Scholae opgericht.

De eerste hererkenning

Inmiddels vroeg de hererkenning van OIKOS ook de aandacht van het bestuur en (met name) de directeur. De oorspronkelijke erkenning van OIKOS door ECOS in 1999 had een looptijd van vijf jaar en moest dus in 2003/2004 hernieuwd worden. In december 2003 werd de hererkenningsaanvraag, na te zijn goedgekeurd door het bestuur en de decanen van de deelnemende instellingen, naar ECOS opgestuurd. Men kon in de aanvraag terugkijken op een bewogen maar ook zeer productieve eerste termijn, waarin academisch klassiek Nederland sterk van karakter was veranderd. Deels lagen deze veranderingen buiten OIKOS. Zoals eerder al vermeld, was er tussen 1999 en 2003 een ware verjongingsgolf door de diverse vakgroepen gerold.

Deze verjongingsgolf had natuurlijk ook direct gevolg voor de organisatie van OIKOS. Naast de hierboven genoemde wijzigingen in het bestuur (hoewel daar de ‘verjonging’ voor een groot deel ook in de volgende termijn zou plaatsvinden) had met name binnen de onderzoeksgroepen een wisseling van de wacht plaatsgevonden. Na de emeritering van Chris Heesakkers in 2000 hadden Marc van der Poel en Karl Enenkel de coördinatie van onderzoeksgroep 5 (De Neolatijnse traditie in de Nederlanden) overgenomen, en het coördinaat van onderzoeksgroep 6 (Antieke wijsbegeerte) was na de emeritering van Jaap Mansfeld in 2001 en het vertrek van Douwe Runia naar Australië overgenomen door hun beider opvolgers Keimpe Algra en Frans de Haas. Nadat Henk Versnel, coördinator van onderzoeksgroep 7 (Griekse religie), in 2000 met emeritaat ging en Heleen Sancisi-Weerdenburg, coördinator van onderzoeksgroep 8 (Archaïsch Griekenland), in datzelfde jaar overleed, waren beide groepen samengevoegd onder leiding van Josine Blok en André Lardinois onder het thema ‘Het heilige en het profane in archaïsch en klassiek Griekenland’.

Een wellicht nog belangrijker gevolg voor OIKOS van deze verjongingsgolf was de betrokkenheid van deze nieuwe generatie met de onderzoeksschool. Waar onder de oudere generatie nog wel eens vraagtekens waren geplaatst bij het nut en vooral noodzaak van OIKOS en

landelijke samenwerking in het algemeen, kon men nu vaststellen dat in tegenstelling tot de vorige generatie '[d]e thans ontstane groep van onderzoekers in hoge mate [is] gecommitteerd aan de gedachte van bundeling van onderzoeksinspanning en zeer gemotiveerd om de succesvol gebleken formule van OIKOS te laten voortbestaan.'

Ook wat betreft het onderwijsgedeelte van OIKOS was men niet ontevreden. Er waren relatief veel promovendi verbonden aan OIKOS: er hadden sinds 1998 tweeëntwintig promoties plaatsgevonden, negentien promotieplaatsen waren beschikbaar gemaakt via één van de zes universiteiten en elf plaatsen via diverse projectaanvragen. Het onderwijsprogramma voor de promovendi verliep naar tevredenheid en met uitzondering van de Masterclass, die in 2003 voor het eerst in het buitenland plaatsvond, vonden er geen grote veranderingen in de opzet plaats. Het onderwijs werd in het algemeen positief beoordeeld door de deelnemers en naast de promovendi die lid waren van OIKOS, werden de onderwijsdagen ook met enige regelmaat bezocht door promovendi uit Gent, Leuven en een enkele keer uit Oxford. De onderwijsdagen stonden bovendien ook open voor gevorderde studenten met onderzoekambities, waardoor ze idealiter ook als 'kweekvijver voor nieuwe generaties promovendi' functioneerden.

In juni 2004 volgde het verlossende woord vanuit ECOS. Het eindoordeel was zeer positief, waarmee het voortbestaan van OIKOS tot 2010 gegarandeerd werd. Wel zag men nog een paar aandachtspunten. Voor een deel waren dit punten voor de lange adem, die in de daaropvolgende jaren waar mogelijk konden worden opgepakt, zoals het verhogen van het ambitieniveau van OIKOS, de verbetering van de samenwerking met andere onderzoeksscholen en het uitbouwen van een internationale component in het opleidingsprogramma. Andere punten konden relatief snel worden afgedaan. In het rapport van ECOS werd onder andere aandacht gevraagd voor het verbeteren van het breder verspreiden van het onderzoek dat binnen de onderzoeksschool gedaan werd, en het bewaken van de promotieduur van de promovendi. Het bestuur zelf zag hier niet per se een rol voor OIKOS weggelegd (over het eerste punt was men het eens dat dit geen kerntaak van een onderzoeksschool zou moeten zijn; het tweede punt was een taak van de universiteiten zelf), maar

wilde ECOS wel tegemoet komen. Er werden twee prijzen ingesteld: de OIKOS-publieksprijs, die jaarlijks uitgereikt zou worden aan iemand die het grotere publiek kennis had laten maken met de oudheid (voor het eerst uitgereikt op de OIKOS-dag in september 2005 aan Fik Meijer) en de promotiepremie, uitgereikt aan promovendi die hun proefschrift binnen de vastgestelde periode hadden voltooid (als eerste toegekend aan Jitse Dijkstra eind 2004).

Wind mee

Over de OIKOS-publieksprijs

Vincent Hunink

Altijd wind in de rug. Zo voelde het voor mij als vertaler vanaf het begin. Ik had prettige contacten met uitgevers, mocht mooie boeken maken, kreeg meestal goede recensies. Zelfs op de universiteit vond men het best wel leuk en grappig dat ik boeken van Cicero, Caesar en anderen vertaalde. In mijn vrije tijd, welteverstaan, want binnen de serieuze academie was voor zulk frivool werk natuurlijk geen plaats. Stel je voor, iets voor het grote publiek doen. Nee, dat paste niet.

Des te blijer was ik in 2006, toen ik de OIKOS-publieksprijs kreeg. Een vroeg telefoontje vanuit de jury bracht me op de hoogte ('wind mee' werd even 'storm mee') en op een OIKOS-dag werd ik publiekelijk genoemd en geëerd juist om dat werk voor de buitenwacht. De prijs was net het jaar ervoor ingesteld (Fik Meijer kreeg hem, geheel terecht, als eerste), en markeerde een omslag in het denken onder universitaire classici over wat toen nog 'populariseren' heette.

Later ging het 'valoriseren' heten en ging men het nog belangrijker vinden. Ook in NWO-onderzoeksaanvragen zit tegenwoordig verplicht een publiekscomponent. Voor mij is intussen een deel van mijn publieksgerichte activiteit, zoals het meewerken aan vertalingen en schoolboeken, officieel een invulling van mijn onderzoekstijd. Ja, de universiteit is veranderd, onze taken zijn verbreed.

Kort na 2006 werd ik opnieuw gebeld. Of ik in de jury van de Publieksprijs zitting wilde nemen. Het voelde als 'an offer I couldn't refuse' en als heilige plicht: nu moest ik wat terugdoen. Speciaal plezierig vond ik het op voorhand niet. Maar de procedure was helder: OIKOS-leden zenden nominaties in, de jury maakt daaruit een keuze en legt die voor aan het bestuur, dat de beslissing neemt. En het jurywerk was gezellig, vooral ook omdat we bedongen hadden dat het Jury-Beraad plaats zou vinden tijdens een Jury-Diner ergens rond Utrecht. En dan dus niet in

een cafetaria of hamburgertent. Ook had ik er wel plezier in om het juryrapport te schrijven. Het is een retorisch genre waarvoor ik niet had doorgeleerd, maar dat toch veel mogelijkheden bleek te bieden. Een aantal jaren heb ik zo mogen meewerken aan het uitreiken van de Publieksprijs.

Natuurlijk bleef de doelgroep van winnaars niet beperkt tot vertalers. Uitgevers, schoolboekenauteurs, theatermakers, onderwijskundigen, publicisten: actieve vrienden van de klassieken bleken overal te vinden. De prijswinnaars waren zonder uitzondering blij en gelukkig met de toegekende prijs. Anders dan bij sommige prestigieuze kunstprijzen vond niemand het chique om de prijs verontwaardigd te weigeren. Wat eigenlijk best had gekund. Omdat de prijs ‘jaren te laat’ kwam bijvoorbeeld, of het geldbedrag te laag was – € 500 is echt niet meer dan een fooi; bestuur, hoort u het?. Of vanwege de werkelijk aartslelijke wisselbeker. Die beker moet gelukkig ieder jaar weer worden ingeleverd voor de volgende laureaat. Daarover heb ik van geen winnaar ooit een klacht vernomen.

Wie denkt dat het lijstje potentiële winnaars onderhand op is vergist zich. Een lange serie namen komt ieder jaar opnieuw weer boven. Veel OIKOS-leden blijven hun favorieten nomineren, soms jaar na jaar, en vaak met uiteindelijk succes. Soms zouden er twee, drie prijzen in één jaar kunnen worden uitgereikt vanwege alle goede kandidaten.

Onvermijdelijk draagt de keuze per jaar ook steeds het stempel van de zittende jury. Het gaat niet zo ver dat de jury eigen vrienden bekroont, maar het gevaar van een ‘incrowd’-effect loert in een relatief klein gezelschap toch altijd. Des te belangrijker dat de procedure helder blijft, en vooral dat de jury regelmatig van samenstelling wisselt. Want de erkenning van de Publieksprijs is iedereen gegund die zich inzet voor de goede klassieke zaak. Zo’n heerlijke wind in de rug.

LOGOS

Terwijl OIKOS zijn eigen toekomst in 2004 weer voor zes jaar verzekerd had, kwam ‘de onderzoeksschool’ als zelfstandig instituut in datzelfde jaar juist onder druk te staan. In 2005 zou het eerste cohort studenten aan een master beginnen, wat voor de universiteiten onder andere betekende dat ze serieus moesten gaan nadenken over de aansluiting tussen de master en het promotietraject (‘de derde cyclus onderwijs’). Tegelijkertijd rezen in de landelijke politiek zorgen over het lage promotierendement en de stijgende kosten van het promotietraject.

De Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten (VSNU, nu Universiteiten van Nederland (UNL)) kwam in 2004 met de notitie ‘Hora est’. In de notitie werden de aansluiting op de master, de ingangseisen en de eindtermen van het promotietraject aangekaart, maar ook het promovendionderwijs en de kwaliteitszorg kwamen natuurlijk ter sprake. In de voorgaande decennia hadden de onderzoeksscholen daarin een grote en waardevolle rol gespeeld, maar men zag ook problemen: het stelsel van onderzoeksscholen was niet dekkend voor alle disciplines, waardoor promovendi buiten de boot vielen en er was een onduidelijke verdeling van taken en verantwoordelijkheden tussen onderzoeksscholen, onderzoeksinstituten en faculteiten.

Misschien nog wel het belangrijkste voor VSNU was het derde punt: ‘[Het is] de ervaring bij universiteiten dat de huidige vormgeving van onderzoeksscholen niet past in de wijze waarop zij de promotieopleiding vorm willen geven.’ Men pleitte voor een nieuw stelsel van graduate schools. Dit konden bestaande (nationale) onderzoeksscholen zijn, maar met name de ‘lokale’ graduate schools kregen in dit nieuwe stelsel een centrale rol toebedeeld.

Dit was niet een geheel nieuwe ontwikkeling. In de tweefasenstructuur had het promotietraject nooit helemaal goed gelopen. Het onderwijs van promovendi had weliswaar bij de onderzoeksscholen gelegen, maar institutioneel waren de promovendi binnen de faculteit ingebed gebleven. In de praktijk betekende dit bijvoorbeeld dat een onderzoeksschool

door ECOS werd afgerekend op lage promotierendementen, terwijl ze maar tot op een zekere hoogte mogelijkheden hadden om iets aan dit rendement te doen. Tegelijkertijd waren de lokale instellingen altijd belangrijk gebleven en leek de focus zich zelfs weer meer te verschuiven van nationale samenwerkingen naar lokale. Al in oktober 1998 had Den Hengst in het bestuur geïnformeerd of de anderen ook ‘de indruk [hadden] dat er een trend is onderzoek (weer) meer binnen de faculteit te bundelen (...). Dit wordt vrij algemeen beaamd.’

Dit was des te meer duidelijk bij het opzetten van de nieuwe researchmasters. Ideeën over nationale researchmasters waren al snel in de universitaire lades verdwenen. Lokale researchmasters zorgden daarentegen zelfs voor een impuls om ook lokale graduate schools op te richten, waarin het researchmaster- en promovendionderwijs samen zou komen.

Dat dit alles niet per se betekende dat er geen rol meer was weggelegd voor de nationale onderzoeksscholen was evident (zeker voor de onderzoeksscholen zelf), maar men moest er wel voor waken dat men niet ‘gemangeld’ zou worden (in de woorden van Keimpe Algra) tussen de zware eisen van ECOS enerzijds en de decanen en colleges van bestuur anderzijds. Gezamenlijk optreden was daarin nuttig, misschien zelfs noodzakelijk. Binnen Geesteswetenschappen werd daarvoor in april 2005 het Landelijk Overleg Geesteswetenschappelijke Onderzoeksscholen (LOGOS) opgericht. Belangrijkste gesprekspartner van LOGOS was het Disciplineoverleg Letteren en Geschiedenis (DLG) (later Disciplineoverleg Letteren en Geesteswetenschappen), waarin de decanen Letteren en Geesteswetenschappen verenigd waren.

Leidse financiën

Terwijl LOGOS en DLG op een hoger niveau over de toekomst van de onderzoeksscholen in de Geesteswetenschappen spraken, speelde er in Leiden tussen OIKOS en de faculteit Letteren een meer praktisch probleem: de financiën. Het geld zelf was op zich niet het grote probleem: bij de hererkenning in 2003 waren er weer duidelijke budgettaire afspraken gemaakt tussen de verschillende universiteiten; het stimuleringsgeld dat minister Ritzen tien jaar eerder had vrijgemaakt was nog altijd niet opgemaakt en bovendien waren er in de voorgaande jaren behoorlijke overschotten opgebouwd. Problematischer lag het met de financiële administratie. Deze werd bijgehouden door de financiële afdeling van de faculteit Letteren, waardoor OIKOS zelf, en dan met name Sluiter als wetenschappelijk directeur, maar moeilijk zicht kon houden op de financiële status van de onderzoeksschool. Tijdens de bestuursvergadering van januari 2004 werd er weliswaar een begroting voor het aankomende jaar besproken, maar Sluiter moest daarbij wel toelichten dat dit nog een zeer voorlopige begroting was, omdat er vanuit de faculteit nog altijd geen financiële afrekening was afgegeven over het voorgaande jaar.

Nog problematischer was het dat sommige bedragen soms (administratief) verdwenen bleken te zijn. In 2000 was het geruime tijd onduidelijk waar de overblijfselen van de stimuleringsgelden gestald waren en hoe groot dit restant überhaupt was. In 2004 bleek een slordige € 27.000 kwijt te zijn, dat pas na enkele maanden door de financiële afdeling van de faculteit getraceerd kon worden. De oplossing om OIKOS dan maar zijn eigen financiële administratie bij te laten houden, werd geblokkeerd door de faculteit. Om het overzicht toch nog enigszins te kunnen behouden kwam er een noodoplossing: vanaf 2004 tot 2010 hield Sluiter een eigen schaduwadministratie bij om na te kunnen gaan of de officiële administratie wel klopte.

In 2006 kwamen de financiën weer iets prominenter op de agenda van het bestuur te staan. Het laatste deel van het stimuleringsgeld werd dat jaar opgemaakt. Dat gaf geen directe problemen – er was een be-

hoorlijke reserve opgebouwd waarmee de begroting nog een aantal jaar makkelijk rond te maken viel – maar het was wel een goede aanleiding om over de toekomst na te denken. Individuele leden van OIKOS waren in het algemeen zeer succesvol in het verkrijgen van onderzoekssubsidies (tussen 2003 en 2008 ontvingen zeventien van de zestig seniorleden van OIKOS een onderzoeksbeurs), maar de ambitie mocht best verder reiken. Tijdens een bestuursvergadering werd onder andere gemeld dat ‘vanuit NWO signalen [zijn] gekomen dat grootschalige projecten moeten worden aangevraagd.’ In eerste instantie werd er in 2006 met name gesproken over een project rond taal- en letterkunde dat door Irene de Jong en Caroline Kroon ingediend zou kunnen worden (het resulteerde in 2010 in het onderzoeksproject ‘Ancient War Narrative’).

De deur stond nu echter ook nadrukkelijk open om naar de mogelijkheden te kijken om als onderzoeksschool financiering aan te vragen. In 2008 deed zich zo’n mogelijkheid voor. NWO startte het nieuwe onderzoeksprogramma ‘Graduate Programme’, waarin zowel interuniversitaire als lokale onderzoeksscholen een aanvraag konden doen om vier promovendi aan te stellen. Hoewel de aanvraag van OIKOS de eindstreep in 2009 net niet haalde, waren de kansen voor een succesvolle heraanvraag groot: het eindrapport van de commissie was zeer positief en OIKOS was de enige onderzoeksschool binnen de Geesteswetenschappen die het tot de laatste ronde had gebracht.

Beyond Oxford

Adrian Kelly

Not the least of my Brexit worries in 2016 was the fear about what it would do to the internationalism of the Oxford Classics faculty, and specifically its impact on the opportunities we would be able to offer our graduate students. Thank God *terque quaterque* for the OIKOS exchange program! It is an unrivalled means for our graduates to exchange ideas, to encounter people from different national and institutional heritages, and to travel to wonderful, interesting cities to do so. Our students get the chance to have their work heard and critiqued by some of the very finest Classicists in Europe, to meet other graduate students, to grow their own networks, and to have a look at the world beyond Oxford. For the broadening of horizons, this is hard to better.

Even better for me is that as Director of Graduate Studies for the Oxford faculty I get to come along, and it is one of the highlights of my job. Among so many, my best memory of the several events I have been lucky enough to attend came from a glorious dinner in Munich, where I had the privilege of listening to passionate young Classicists talking about the future of Europe, and specifically the role of university-led and -fostered Classics in contributing to that future. Of course, it might have been the excellent Hefeweizen in my glass or the superlative schnitzel on my plate, but I felt very comfortable with the idea that these young people would be in charge of the future of our discipline.

Long may the OIKOS exchange continue.

Regieorgaan Geesteswetenschappen

Met het einde van de tweede erkenningsperiode in zicht, leek het OIKOS voor de wind te gaan. De onderzoeksgroepen waren productief, het onderwijs verliep naar tevredenheid, er werden door de leden regelmatig beurzen binnengehaald en men kon met tevredenheid terugkijken op het traject rond de eerste aanvraag die vanuit de onderzoeksschool was ingediend, ondanks dat de financiering uiteindelijk niet was toegekend. Sluiter concludeerde dan ook in een interview met de commissie Cohen: '[OIKOS] werkt eigenlijk buitengewoon goed.' Tegelijkertijd was het functioneren van de onderzoeksschool ook erg kwetsbaar: '[A]ls je goed kijkt hoe die organisatie in elkaar zit, dan is het allemaal vrijwilligerswerk. OIKOS is een door de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen goedgekeurde instelling, maar dat betekent niets meer dan dat we een stempeltje hebben. Er zit niets aan vast. Geen middelen. Geen AIO-plaatsen. Niets. We hebben van de nood een deugd gemaakt. Mijn vakgebied doet het op dit moment, ook in vergelijking met de landen om ons heen, heel goed. Maar we doen het vanuit een situatie van schaarste. Dat het zo goed lukt is eigenlijk een wonder.'

Klassieken vormden op dit gebied geen uitzondering. Na het aantreden van Balkende IV hadden onder andere de KNAW, NWO en VSNU bij de nieuwe minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Ronald Plasterk, aan de bel getrokken over de toestand van de Geesteswetenschappen. Plasterk had hierop een commissie in het leven geroepen die onder voorzitterschap van Job Cohen een nationaal plan voor de Geesteswetenschappen moest opstellen.

In 2008 kwam de commissie Cohen met haar eindrapport. Op het eerste gezicht leken de Geesteswetenschappen er goed voor te staan: studentenaantallen stegen gestaag, de kwaliteit van onderzoek en onderwijs was hoog en ook op internationaal niveau speelde de Nederlandse Geesteswetenschappers mee in de top. Tegelijkertijd speelden er ook diverse problemen die met name de (duurzame) toekomst van het domein in gevaar brachten, zoals een daling van financiering vanuit de eerste geldstroom (de gelden die direct afkomstig zijn vanuit het ministerie),

vergrijzing en onvoldoende mogelijkheden tot doorstroming van jong talent, scheefgroei tussen onderwijslast en onderzoekstijd, versnipperd opleidingsaanbod en een inadequaat systeem om kwaliteit te meten. De commissie stelde voor om extra financiering vrij te maken voor de Geesteswetenschappen en om een regieorgaan in te stellen dat deze financiering zou kunnen verdelen over de verschillende faculteiten. Dit Regieorgaan Geesteswetenschappen, onder voorzitterschap van Frits van Oostrom, werd op 1 april 2009 ingesteld. Vanaf 2017 is het regieorgaan omgezet naar het Programmabureau Duurzame Geesteswetenschappen.

Hoewel zowel het eindrapport van de commissie Cohen als de instelling van het Regieorgaan Geesteswetenschappen in eerste instantie maar weinig concreets te zeggen hadden over het functioneren van de onderzoeksscholen binnen de Geesteswetenschappen, zorgde het wel voor een aanzwengeling van de discussie tussen LOGOS en DLG over de taakverdeling tussen (landelijke) onderzoeksscholen en (plaatselijke) graduate schools en de financiering die daarbij hoorde. In oktober 2010 kwam het tot een voorlopige eerste regeling.

Naar Nijmegen

In november 2008 startte Sluiter met het voorbereiden van de tweede hererkenning, die in januari 2010 ingeleverd zou moeten worden. De Leidse faculteit Geesteswetenschappen (het resultaat van de fusie van de faculteiten Letteren, Godsdienstwetenschappen, Wijsbegeerte en Kunsten in 2008) had aangegeven het penvoerderschap wederom te willen voeren, maar zat ook midden in een zware bezuinigingsronde en had dus beperkte financiële ruimte. De bestuursleden werden gevraagd om alvast te peilen in hoeverre hun faculteitsbesturen bereid zouden zijn om OIKOS in de volgende periode extra financieel bij te staan. Tegelijkertijd werd er ook voorzichtig rondgekeken of OIKOS wellicht bij een andere universiteit kon worden ondergebracht.

Er was in de voorgaande jaren al vaker over gesproken om het penvoerderschap te laten rouleren, maar dat was er tot dan toe niet van gekomen. OIKOS was na veertien jaar in Leiden te zijn gevestigd (gerekend vanaf 1996) misschien wel meer met Leiden verstrengeld dan voor een nationale onderzoeksschool wenselijk is. Naast een eventuele betere (financiële) samenwerking met een andere universiteit, zou een nieuwe penvoerende instelling ook automatisch voor een frisse wind zorgen die OIKOS weliswaar niet per se nodig had, maar die ook zeker geen kwaad kon. Er werd in Nijmegen gepeild of er daar interesse zou zijn. Er liepen daar op dat moment meerdere projecten met een groot aantal promovendi en bovendien was het in Nijmegen (in tegenstelling tot bij veel andere universiteiten) mogelijk om budget te reserveren voor latere jaren en zou men dus de mogelijkheid hebben om een meerjarenplanning en -begroting te maken. Toen de faculteit in Leiden eind 2009 ook nog eens vergat om OIKOS bij het Leidse universiteitsbestuur te nomineren voor de nieuwe aanvraagronde van het 'Graduate Programme' van NWO, was de keuze vanuit OIKOS snel gemaakt. Vanaf 1 januari 2011 zou Nijmegen het directoraat en coördinaat overnemen.

De discussies rond het penvoerderschap binnen OIKOS en rond de financiering van onderzoeksscholen tussen LOGOS en DLG zorgden

ervoor dat het erg lastig werd om een volledige hererkenningsaanvraag (met name wat betreft het financiële gedeelte) in te dienen. De hererkenning zou uiteindelijk door ECOS worden uitgesteld tot 2013.

OIKOS-dag 2019

Annual Meeting of Postgraduates in the Reception of the Ancient World
in Nijmegen, 2019

Nunspeet-conferentie, 2019

Masterclass, Athene 2014

Researchmaster-en-PhD-presentatiedag 2019

Onderweg naar OIKOS-dag in Gent 2019

OIKOS-congres 2012 in Ravenstein

Masterclass, Athene 2014

Experimenteerdrijf

Roald Dijkstra

Zonder de inhoudelijke verrijking die OIKOS aan mijn ontwikkeling als onderzoeker heeft bijgedragen te willen veronachtzamen, gaan mijn herinneringen onvermijdelijk ook uit naar de accommodaties waar we elkaar troffen. Mijn vroegste OIKOS-herinneringen gaan terug tot 2011, toen ik als jonge promovendus aantrad als coördinator van OIKOS, na de verhuizing van Leiden naar Nijmegen. Van oudsher kwam OIKOS samen in Nunspeet in een gemoedelijk, ietwat onmodieus en dus heel Veluws (geweien aan de muur!) familiehotel. De naam is me ontschoten, aangezien ‘het andere hotel in Nunspeet’ destijds nog niet in beeld was en de toevoeging ‘whiskeybar’ altijd voldoende was om duidelijk te maken om welk etablissement het ging. Dat er ook een kamer schijnt te zijn die daar thematisch bij aansluit, is voor mij in die jaren altijd een goed bewaard geheim gebleven. De whiskeybar had aan mij trouwens geen bijzonder goede klant (gelukkig waren daar andere Oikisten voor), maar het was goed dat hij er was.

Een beetje afwisseling op zijn tijd is echter niet onwenselijk, dus toen ik als coördinator van Anchoring Innovation in de positie kwam om invloed uit te oefenen op de accommodaties van de frequente Expert Meetings, kon ik het niet nalaten de blik ook naar elders te wenden. De voorwaarden: een enigszins centrale ligging in het land en liefst op loopafstand van een intercitystation (Nunspeet had immers ook nadelen...). Mijn kennis van hotels in Nederland is beperkt, dus het was altijd weer afwachten waar we precies terecht kwamen. Het meest memorabel was Hotel Reehorst in Ede, vooral vanwege het opmerkelijke paarsgetinte interieur. De bruiloft die tegelijk met onze Expert Meeting werd gehouden, sloot er in stijl helemaal bij aan. Een blijvertje dus, deze locatie!

De krappe behuizing in Utrecht daarentegen beviel (mij) allerminst. De toren van een grote keten in Lent was een stuk aangenamer. Een grote, herkenbare vogel keek met wakend oog vanaf het hoteldak uit over het

nabijgelegen station vanwaar de meeste al innoverend verankerende classici toestroomden. Voor Nederlanders was de locatie dus niet te missen, maar eigenlijk had ik zelf ook op kunnen merken dat de naam van de hotelketen (of de aanduiding ‘hotel’) ontbrak. Voor een van onze Belgische collega’s was de identificatie van het hotel dan ook begrijpelijkerwijs veel minder evident.

Het Anchoring Innovation-project heeft vele impulsen gegeven aan zowel het onderzoek naar de oudheid in Nederland als aan OIKOS. De experimenteerdrijf op het gebied van de primaire levensbehoeften is daarbinnen een ondergewaardeerd fenomeen, waarvan ik hoop dat zij ook de komende jaren zal worden voortgezet.

Stand van zaken in 2011

Op 5 mei 2011 kwam het bestuur voor het eerst sinds de verhuizing van het directoraat en coördinaat naar Nijmegen samen. In de tussentijd was er een behoorlijk aantal personele wisselingen geweest. André Lardinois had Ineke Sluiter opgevolgd als directeur en was daarmee uit het bestuur gestapt. Sluiter had op haar beurt het voorzitterschap van de Onderwijscommissie van Lardinois overgenomen en was vanuit die rol onderdeel van het bestuur geworden. Zij was daarmee ook Luuk de Ligt opgevolgd als Leidse vertegenwoordiger in het bestuur. Olivier Hekster, tenslotte, was Lardinois opgevolgd als Nijmeegse vertegenwoordiger.

Ook de coördinatoren waren natuurlijk van gezicht veranderd. In Leiden had de bezetting van het coördinaat de nodige veranderingen doorgebracht. Tussen 2000 en 2006 had het coördinaat de vorm van een student-assistentenschap gehad. In september 2006 kwam daar een einde aan toen Mark Heerink als promovendus tot coördinator werd benoemd. Hij werd op zijn beurt in 2009 opgevolgd door Saskia Peels en Tazuko van Berkel, beiden toen ook met een aanstelling als promovenda. Dit duo-coördinaat werd in Nijmegen voortgezet door Roald Dijkstra en Ylva Klaassen.

Het aantal onderzoeksgroepen daarentegen was gedaald van acht naar zes. De groepen 'Archaïsch Griekenland' en 'Griekse Religie' waren al in 2001 gefuseerd tot de groep 'Het heilige en profane in archaïsch en klassiek Griekenland'. Aanleiding was toen mede het overlijden van Heleen Sancisi-Weerdenburg, trekker van 'Archaïsch Griekenland' en het emeritaat van Henk Versnel, trekker van 'Griekse Religie'. In 2004 liepen zowel het Apuleius-project als het Ammianus Marcellinus-project binnen de groep 'Tekst en Wereldbeeld' af. In eerste instantie werd er gekeken naar de mogelijkheid om een nieuwe onderzoeksgroep op te richten. Het bleek echter lastig om een goed vervangend thema te vinden waarvoor ook al een brede basis binnen OIKOS bestond. In 2006 was er uiteindelijk besloten om de onderzoeksgroep te fuseren met de groep 'Van Alexandrië naar Rome' tot de groep 'Hellenistische en Keizerlijke Literatuur'.

Op het moment dat de verhuizing naar Nijmegen plaatsvond, waren de Engelse benamingen van de zes onderzoeksgroepen al gemeengoed geworden:

- Textual Cohesion
- Hellenistic and Imperial Literature
- Sacred and Profane
- Impact of Empire
- Ancient Philosophy
- Classical Receptions & Traditions

Internationalisering was bij elke (her)erkenning een terugkerend thema. Al vanaf de oprichting was de blik nadrukkelijk naar buiten gericht: OIKOS bracht niet alleen het Nederlandse onderzoek van de talen en culturen van de Grieks-Romeinse wereld samen, maar streefde er ook naar om de internationale positie van dit onderzoek te verbeteren. Voor een deel lag het initiatief hiervoor bij de onderzoeksgroepen zelf. ‘Impact of Empire’ wist een internationaliseringssubsidie te verkrijgen, waarmee een internationaal onderzoeksnetwerk opgezet kon worden. Het netwerk, inmiddels losgekoppeld van OIKOS, bestaat nog altijd uit zo’n tweehonderd internationale onderzoekers. Ook ‘Sacred and Profane’ had een eigen internationaal samenwerkingsverband.

Daarnaast kwamen er ook steeds meer internationale samenwerkingsverbanden op onderzoeksschoolniveau. OIKOS werd (in samenwerking met VCN en NKV) lid van de Fédération internationale des associations d’études classiques (FIEC), er kwam een uitwisselingsprogramma met Oxford, in 2002 werd er een samenwerking aangegaan met de Classics Association of South Africa (CASA) en in oktober 2008 vond er een Deutschland Tagung plaats, waarbij de banden met de Duitse collega’s werden aangehaald.

Researchmasterstudenten

Terwijl de voorbereidingen van de verhuizing van Leiden naar Nijmegen nog in volle gang waren, werd duidelijk dat er grote veranderingen aan zaten te komen in het onderwijs dat OIKOS zou geven. In 2010 kwam het Regieorgaan Geesteswetenschappen met een implementatieplan voor de financiële middelen die minister Plasterk in 2009 had vrijgemaakt om de Nederlandse Geesteswetenschappen te versterken. De basis van dit implementatieplan bestond uit diverse plannen die NWO, de KNAW en de verschillende universiteiten en faculteiten (al dan niet gezamenlijk) bij het Regieorgaan hadden ingediend. Mede op basis van de haalbaarheid van deze plannen stelde het Regieorgaan in dit implementatieplan voor hoe de beschikbare fondsen besteed konden worden.

Eén van de voorstellen was afkomstig van de zes brede geesteswetenschappelijke faculteiten (dezelfde faculteiten die ook in OIKOS verenigd waren: UvA, UU, RUG, UL, RU en VU). Zij stelden voor om op het gebied van de masteropleidingen de krachten te bundelen. Met name wat betreft de researchmasteropleidingen zagen de faculteiten ook een rol weggelegd voor de landelijke onderzoeksscholen. Het Regieorgaan was enthousiast: 'Het initiatief tot samenwerking op het gebied van researchmasteropleidingen door gebruik te maken van de expertise van de landelijke onderzoeksscholen krijgt de volledige steun van het Regieorgaan.' Er werd ruim vier ton voor de uitvoering hiervan gereserveerd.

Er was al snel overeenstemming tussen DLG, LOGOS en het Regieorgaan over wat de onderzoeksscholen hiervoor moesten leveren. Binnen de programma's van de researchmasters kwam er voor maximaal twintig ECTS ruimte om vakken te volgen aan een onderzoeksschool. In de praktijk betekende dit dat OIKOS er zorg voor moest dragen dat er een tweejaarlijks programma kwam waar tenminste voor 20 ECTS aan onderwijs voor researchmasterstudenten werd aangeboden. Dit kon eventueel aangevuld worden met een leeslijst. Onderwijs voor promovendi en researchmasterstudenten werd in principe gecombineerd, waarbij specifieke onderdelen alleen voor promovendi gereserveerd bleven. Het betekende desalniettemin een grote schaalvergroting van het onder-

wijs: in mei 2011 waren er naast de 38 promovendi en 60 geassocieerde promovendi (voor een groot deel buitenpromovendi) 52 researchmasterstudenten lid van OIKOS.

Hoe dit onderwijs precies betaald moest worden, was een meer heikel punt. In de notitie van DLG en LOGOS uit 2010 was afgesproken dat de universiteiten een landelijk budget zouden vormen, waaruit de onderzoeksscholen die aan LOGOS verbonden waren hun basisfinanciering zouden krijgen (€40.000,- in het geval van OIKOS). Deze basisfinanciering was in eerste plaats bedoeld om de organisatie van de onderzoeksschool te bekostigen (zoals aanstelling van de directeur en de coördinatoren). Daarnaast maakte het Regieorgaan een jaarlijks budget vrij (€15.000,- in het geval van OIKOS). Voor de kosten die aan het onderwijs waren verbonden kregen de promovendi en researchmasterstudenten hun eigen rugzakjes. Het rugzakje voor promovendi bestond uit €2.000,- en werd bekostigd door de universiteiten. De helft van dit bedrag ging naar de landelijke onderzoeksschool, de andere helft naar de lokale graduate school. Researchmasterstudenten kregen een rugzak van €500,- gefinancierd vanuit het budget van het Regieorgaan. Dit bedrag kwam volledig ten goede aan de landelijke onderzoeksscholen.

Dan was er nog een derde kostenpost: de inzet van de docenten die het onderwijs binnen de onderzoeksschool verzorgden. Met name hierover (en de precieze taakverdeling tussen graduate school en onderzoeksschool) zou nog lang gesteggeld worden tussen DLG en LOGOS. Eind 2011 kwam er een overeenstemming (waarin onder andere stond dat docenten een bepaald aantal uur binnen hun aanstelling kregen om te gebruiken voor onderwijs binnen onderzoeksscholen), die in 2012 werd gevolgd door een nieuwe gemeenschappelijke overeenkomst.

Herinneringen aan een Masterclass

Suzanne van de Liefvoort

Een van de vaste onderdelen uit het OIKOS-curriculum is de masterclass voor promovendi, die elke paar jaar wordt georganiseerd in de Nederlandse instituten van afwisselend Athene en Rome. In juni 2014 was het mijn beurt: niet alleen deed ik mee aan deze masterclass, maar ik was ook een van de organisatoren. Ik was toen OIKOS-coördinator en ik herinner me dat André Lardinois – de toenmalige OIKOS-directeur – vertelde dat niemand anders dan Greg Woolf – toenmalig hoogleraar Klassieken aan de Universiteit van Londen en directeur van het Instituut van Klassieke Studiën – de master zou zijn tijdens deze specifieke masterclass. Ik kende Gregs naam, maar had hem nog nooit ontmoet.

André vroeg me contact op te nemen met Greg om enkele details door te spreken voor de masterclass en ‘hem te vragen om zijn zwembroek mee te nemen’, omdat we waarschijnlijk wel ergens tijd hadden om te gaan zwemmen in de buurt van Aegina. Deze eerste taak zette de toon voor de rest van de masterclass. Laura Roling, Janric van Rookhuijzen, Saskia Willigers en ik zijn er (althans, volgens ons) in geslaagd om een onvergetelijke masterclass in Athene te organiseren.

Zo vertrokken we richting het Nederlands Instituut in Athene, een fantastische plek om te kunnen verblijven, aangezien het heel dicht bij de archeologische hoogtepunten van de binnenstad van Athene is gelegen. Het masterclassprogramma was overdag gevuld met papers en excursies en ’s avonds met het kijken naar de FIFA WK ergens in een Atheense bar (met het legendarische doelpunt van de Nederlandse profvoetballer Van Persie tegen Spanje!).

Het centrale thema van deze masterclass was ‘de natuurlijke wereld’. Er was een enorme diversiteit aan papers uit alle discipline uithoeken die OIKOS rijk is. De groep kon het heel goed met elkaar vinden en we hadden veel geluk met Greg, die zich een allround en ervaren

master toonde. Zoals dat echter gaat, vonden de meest memorabele dingen plaats buiten het standaardprogramma van papers en feedback. Ik herinner me bijvoorbeeld dat Janric, Saskia en ik, toen we er even tussenuit knepen om voor André een verjaardagstaart te scoren, een van onze deelnemers al slapend aantroffen met duct tape over de mond! (Deze bleek achteraf gelukkig zelf aangebracht, om ‘ongewenst geluid’ tegen te gaan.)

Het meest memorabele moment vond echter plaats bij Sounion, waar we – inderdaad – gingen zwemmen. Nadat we de prachtige resten van de tempel bij Kaap Sounion hadden bekeken, besloten we het water in te gaan. André was superenthousiast, want hij dacht dat we de sporen van de zogenaamde ‘shipsheds’ konden zien vanuit de zee – de locatie onder de tempel van Poseidon waar de oude Grieken hun schepen aan land trokken. We namen dus een duik, volgden de kustlijn en zwommen om de kaap. We zagen echter nergens deze ‘shipsheds’. Na wat voelde als uren, bereikten we het punt waarop we besloten terug te gaan, omdat we moe raakten van het lange zwemmen. (Ja, er waren rotsen op de zeebodem om even op te rusten, maar niemand had ons verteld dat daar zee-egels op leefden... au!)

Nadat we helemaal terug waren gezwommen naar het strand en op het punt stonden weer uit het water te gaan, draaide Coen van Galen zijn hoofd naar rechts en zei: “Kan het niet gewoon hier zijn?” – “JA, dat is het!”, riep André verheugd en opgelucht uit. U, lezer, kun vast raden wat de reactie van de overige deelnemers aan deze zwempartij was, inclusief die van onze geliefde Master Greg... Terug in Nijmegen zou André nog lang worden herinnerd aan zijn kennis over de locatie van deze ‘shipsheds’ (en het is maar de vraag of we hier ooit écht mee zijn gestopt...).

Het was absoluut een Masterclass vol belevenissen en misschien beschouw ik ‘m juist daarom als een van mijn meest dierbare OIKOS herinneringen.

Van Graduate Programme naar Zwaartekracht

Niet alleen binnen het onderwijs waren er grote ontwikkelingen, ook wat betreft de onderzoektak stond OIKOS niet stil. In het voorjaar van 2011 werd een nieuwe poging gedaan om in aanmerking te komen voor het 'Graduate Programme' van NWO. Als de aanvraag zou worden toegelaten, zou OIKOS financiering krijgen om vier promovendi via een open competitie met onderzoeksvoorstellen te werven. De eerste aanvraag in 2008-2009 had het weliswaar net niet gehaald, maar mede op basis van de aanbevelingen die toen waren gedaan, was er goede hoop dat de kaarten nu anders lagen. En jawel, in de zomer van 2011 kwam het verlossende bericht: OIKOS was één van de achttien projecten die deze ronde waren gehonoreerd. In 2012 zouden Baukje van den Berg, Hedwig Gaasterland, Raphaël Hunsucker en Eveline Rutten met een promotieonderzoek beginnen.

De ogen waren inmiddels ook op een nieuwe en grotere financieringspot gevallen. In januari 2012 maakte NWO bekend dat er gestart zou worden met een nieuw ambitieus programma: Zwaartekracht. Het programma was een voortzetting van de Dieptestrategie, waarbij sinds 1998 zes toponderzoeksscholen met extra financiering vanuit het ministerie van OCW werden gestimuleerd om een plek in de wereldtop in hun vakgebied te verkrijgen of te behouden. Die Dieptestrategie was een succes geweest, maar omdat er na 1998 geen nieuwe selectieronden meer plaatsvonden, zat er maar weinig dynamiek in het programma. Zwaartekracht moest hier verandering in brengen: onderzoeksscholen en -consortia konden een aanvraag doen voor financiering van een onderzoeksprogramma voor een periode van maximaal tien jaar.

De druk zat wel op de ketel. Op 20 april 2012 zou de eerste ronde sluiten. Lardinois en Sluiter namen het voortouw en schreven een eerste voorstel rond het thema 'anchoring innovation [working title]', dat in samenwerking met Algra, Bintliff, Blok, Harder, Hekster, De Jong, Kroon, De Ligt, Moormann en Wessels werd uitgewerkt en ingediend.

In november kwam de uitslag. De Zwaartekracht-aanvraag van OIKOS was niet toegewezen, maar net zoals dat het geval was geweest bij de 'Graduate Programme'-aanvraag waren de kritieken zodanig lovend dat het meer dan de moeite waard bleek om het nogmaals te proberen. Dat vonden niet alleen de aanvragers zelf, maar ook het College van Bestuur van Nijmegen dat de aanvraag officieel moest indienen bij NWO. Ondanks het feit dat elke universiteit maar vier Zwaartekracht-aanvragen per ronde mocht aandragen, kwam al in december het goede nieuws dat het Nijmeegse College van Bestuur een herzien voorstel graag nogmaals zou indienen.

De belangrijkste kritiek op het eerste voorstel bestond eruit dat het nog te weinig concreet was. Op een eerste Zwaartekracht-bijeenkomst in december 2012 werd er dan ook met name gesproken over de precieze invulling van de verschillende projecten die binnen Anchoring Innovation zouden gaan lopen. Wederom was er lichte druk, want in maart 2013 zou de tweede ronde sluiten. Daarna was het wachten op de uitslag.

A καίρος for fruitful cooperation: OIKOS and Munich

Martin Hose

... τὸ μὲν ἀμαρτάνειν πολλαχῶς ἐστίν ... τὸ δὲ κατορθοῦν μοναχῶς ...
error is multiform success is possible in one way only..."

Who else but Aristotle could formulate this (EN 2.6, 1106b 29) and thus place a seemingly undeniably important tool in the logical toolbox of the sciences.

Every application for a doctoral school uses this tool, and every application assures that the path to a doctorate taken by the doctoral school applied for is the right one, which should imply that it is also the only right one. With the approval and establishment of the doctoral school, the concept formulated in the application becomes the axiomatic guiding star that usually illuminates the actions and practices of the school until the end of its term.

In 2012, a graduate school funded by the German Excellence Initiative was established at the Ludwig-Maximilians-University in Munich, which encompassed a broad spectrum of ancient studies disciplines ranging from Pre- and Protohistory to Indology, Sinology, Egyptology, Assyrology and Classics and was named 'Distant Worlds'. A cooperation with OIKOS was already planned in the application, and this cooperation took shape through a joint workshop in Munich in February 2016, which was dedicated to "Semantics of Space". At this workshop, senior and junior researchers presented their work on the framework topic, and the exchange was so inspiring that OIKOS invited Distant Worlds to participate in a doctoral colloquium that took place in Ravenstein in October 2016 with the participation of Classics at the University of Oxford.

This meeting proved to be a great success - at least from Munich's point of view: in addition to wonderful and unforgettable hospitality, it

opened up new perspectives for the five Munich doctoral and postdoctoral students who were able to take part. They had the opportunity to exchange ideas with five doctoral students each from OIKOS and Oxford, doctoral students who were supervised in the Dutch and English systems, two systems that are structured differently from the German system, which is (still) essentially characterised by the principle of the doctoral student writing her/his dissertation under the supervision of a professor who will later also be the examiner of the thesis. The Graduate School Distant Worlds tried to mitigate the strong asymmetry between doctoral student and supervisor with various strategies (uniting doctoral students in doctoral groups led by a postdoc; introducing a specialised mentorship consisting of three mentors). However, this asymmetry was (and still is) essentially impossible to abolish due to the university framework regulations in Germany.

Ravenstein - and the meetings of the following years in Oxford, Munich, again in Ravenstein and finally the continuation up to the present - gave the doctoral students a previously unknown intellectual experience: by the papers they presented there they were recognised as basically equal academic partners, as the paper was followed by a commentary from a senior researcher from one of the other two institutions and thus also from a different academic world. This comment shows that the ideas and arguments of the doctoral student can be regarded as part of what Theodor Mommsen once called the 'Riesebau der Wissenschaft'. The experience of not only working for the supervising professor and his placet, but of being part of the academic world and participating in its work, made a strong impression on the Munich doctoral students and certainly contributed not a little to their motivation to complete their dissertations.

If one returns from this experience to Aristotle's dictum quoted at the beginning, one can ask oneself whether there is one right path to a doctorate in the sense of the Stagirite and whether all others represent ἀμαρτήματα in manifold ways. OIKOS, the Oxford classics department and Distant Worlds (and, after the completion of the Graduate School, the departments of Greek and Latin Philology and Ancient History at LMU) are exemplary in their structures, their regulations and, above

all, their lecturers who supervise the doctoral students, for targeted and excellent support of doctoral students. Aristotle could probably recognise that all three institutions are well on the way to achieving the goal of perfect support (and one can state without envy that OIKOS is very far ahead on this path).

But perhaps Aristotle would also have quoted Bakchylides under the impression of this successful international cooperation: ἕτερος ἔξ ἑτέρου σοφός / τό τε πάλαι τό τε νῦν. (Frg. 5,1/2). Munich learnt a lot from OIKOS.

A personal follow-up remark: In recent years, I have had the honour of reading the proposed theses several times as an external reviewer for the OIKOS Thesis Prize. I have always been impressed by the high quality of these theses, which provide OIKOS with a glowing testimony to the effectiveness and efficiency of the structures and the commitment of the supervising colleagues.

Promotiecampagne

Mocht de Zwaartekracht-aanvraag worden goedgekeurd, dan zou dat een behoorlijke boost betekenen voor het onderzoek binnen OIKOS. Het was daardoor des te problematischer dat het aantal inschrijvingen voor de opleidingen GLTC en LTC leken terug te lopen. In een poging om deze tendens te keren, werd er in de eerste helft van 2012 een grote wervingscampagne opgezet, gecoördineerd door OIKOS, maar grotendeels gefinancierd vanuit de Spinozapremie die in 2010 door NWO aan Sluiter was toegekend. In de Volkskrant, de Telegraaf en in de Splts werd er geadverteerd en daarnaast was er een onlinecampagne op Facebook, waar circa 50.000 bovenbouwscholieren bereikt werden.

Sluiter werkte inmiddels samen met Hugo Koning ook aan een speciale glossy, die de studies GLTC en LTC onder middelbare scholieren moest aanprijzen. ‘Kies Klassiek’ (in de wandelgangen werd ook wel gesproken over ‘De Ineke’) kwam in 2013 uit in een oplage van bijna 11.000 exemplaren en werd over ca. vijfhonderd scholen verspreid. OIKOS was met name verantwoordelijk voor de distributie. De kosten voor de uitgaven zelf werden wederom betaald (op een kleine bijdrage van de zes betrokken faculteiten na) vanuit de Spinozapremie van Sluiter.

De reacties op de ‘Kies Klassiek’ waren positief, maar het bleef lastig om de precieze resultaten van de promotiecampagnes in deze jaren te duiden. Zowel in 2012 als 2013 waren de aanmeldingscijfers in ieder geval niet teruggelopen in vergelijking met eerdere jaren. Met uitzondering van de campagnes op Facebook, die relatief goedkoop waren, had OIKOS geen budget om de promotie van de opleidingen op dit niveau voort te zetten. Alleen al de verzending van de ‘Kies Klassiek’ had flink op de begroting gedrukt. Wel werd er in 2015 besloten om een wervingscommissie in te stellen, die moest gaan nadenken over plannen om het aantal landelijke inschrijvingen te verhogen. Lidewij van Gils, Vincent Hunink en Hugo Koning zouden in deze commissie plaatsnemen. De plannen van de commissie bleken uiteindelijk grotendeels het budget van OIKOS te overstijgen.

Nieuwe leden

Intern speelde er inmiddels een heel andere kwestie. Het betrof de eisen die aan het volledig lidmaatschap van OIKOS werden gesteld. Op dat moment kwamen hiervoor alleen maar senior-onderzoekers in aanmerking die een vaste aanstelling hadden aan één van de betrokken universiteiten. Senior-onderzoekers met een tijdelijke aanstelling konden dus per definitie geen volledig lid worden en ook postdocs werden als een aparte categorie automatisch geassocieerd lid. Het kwam echter steeds vaker voor dat men geen vast contract kreeg, maar alleen een tijdelijk dienstverband (al dan niet met onderzoekstijd). De reden voor dit onderscheid was mede ingegeven door het feit dat er in de aanvragen voor ECOS onderscheid gemaakt moest worden tussen onderzoekers met een vaste aanstelling en met een tijdelijke aanstelling. Na navraag bleek dit bij ECOS echter geen reden te zijn om op basis van dit onderscheid iemand volledig of geassocieerd lid te maken. In mei 2013 besloot het bestuur dan ook om deze eis los te laten en het volledige lidmaatschap open te stellen voor alle senior-onderzoekers die een aanstelling hadden (zowel met als zonder onderzoekstijd) aan een van de betrokken universiteiten, zolang ze ook voldeden aan de publicatie-eis. Diegenen die wel aan de publicatie-eis voldeden, maar niet verbonden waren aan een van de zes universiteiten, bleven geassocieerd lid.

Dan was er ook nog de categorie onderzoekers die net buiten het werkkterrein van OIKOS vielen. In 2014 stelde Sluiter ter discussie of het werkkterrein van OIKOS ook naar de Nabije-Oostenstudies uitgebreid kon worden. Directe aanleiding was de nieuwe researchmaster 'Classics and Ancient Civilizations'. Studenten Assyriologie, Egyptologie en Hebreeuws-Aramees waren wel verplicht om punten bij een onderzoeksschool te volgen, maar er was geen onderzoeksschool waar zij bij konden aansluiten. In het bestuur werd de mogelijkheid besproken om hen ook lid te maken van OIKOS. Met de financiering uit hun rugzakjes zou OIKOS bijdragen aan cursussen die door de opleiding zelf (extra-curriculair) georganiseerd werden. Hierdoor konden de studenten voldoen aan de eisen, terwijl OIKOS slechts een facilitaire rol zou hebben.

Hoewel zowel de onderwijscommissie als het bestuur zich goed kon vinden in dit voorstel, waren er bij met name het bestuur wel vragen wat dit precies zou betekenen voor verdere samenwerking tussen de vakgebieden. Uiteindelijk werd besloten om ook onderzoekers binnen Nabije-Oostenstudies als lid tot OIKOS toe te laten als hun onderzoek enigszins binnen een van de bestaande onderzoeksgroepen zou passen.

Ingewikkelder lag de situatie met een ander grensgeval: de archeologen. In tegenstelling tot Nabije-Oostenstudies, hadden de archeologen wel een eigen onderzoeksschool: ARCHON. Duo-lidmaatschap was volgens de richtlijnen van ECOS niet wenselijk en ook de decaan van de Leidse faculteit Archeologie (penvoerder van ARCHON) was er tegen geweest, waardoor archeologen min of meer verplicht waren om te kiezen tussen OIKOS en ARCHON. Bovendien kon maar één van de twee scholen aanspraak maken op de rugzakjes van eventuele promovendi. In 2010 had het er even op geleken dat er een oplossing kwam, toen OIKOS aan ARCHON voorstelde om alle klassieke archeologen (circa 12 senior-onderzoekers, 17 (buiten)promovendi) over te nemen. Hier stond men in principe niet afwijzend tegenover, omdat ARCHON zich op dat moment vooral met de prehistorische en provinciale archeologie bezighield en bovendien geen onderwijs aan promovendi gaf. Dat veranderde toen de nieuwe financieringsafspraken tussen DLG en LOGOS (waar ARCHON ook lid van was) een nieuwe impuls aan de onderzoeksschool gaven, waardoor de overname niet doorging. Wel werd er in 2011 afgesproken dat promovendi in de Archeologie zelf mochten kiezen bij welke onderzoeksschool zij zich aansloten. In 2013 kwam er nieuw leven in deze discussie, toen een aantal archeologen aangaf dat zij graag lid van beide onderzoeksscholen zouden willen worden. Bezwaren die eerder bij faculteiten en ECOS bestonden bleken te zijn verdwenen en ook de aanvankelijke twijfels van het bestuur van OIKOS konden (na twee vergaderingen) worden weggenomen. Vanaf 2015 waren leden van ARCHON welkom bij OIKOS als dubbellid.

In gesprek met Nathalie de Haan

Jouw promotietijd valt ongeveer samen met de beginjaren van OIKOS. Hoe kijk je terug op je eerste kennismaking met OIKOS?

Als promovenda bij Archeologie was ik aangesloten bij ARCHON, maar in mijn Romeinse jaren, redelijk snel daarna, is OIKOS alsnog bij mij in beeld gekomen. Ik werkte toen bij het KNIR en vanuit die functie onderhield ik ook contact met onderzoeksscholen. Al heel snel merkte ik dat OIKOS – en ook Huizinga, de onderzoeksschool Cultuurgeschiedenis – met kop en schouders boven de rest uitstak wat organisatie en enthousiasme betrof. Volgens mij is dat ook altijd zo gebleven en is OIKOS nog altijd één van de best georganiseerde onderzoeksscholen in Nederland. Bovendien kreeg ik toen ook al vanuit Rome mee dat de collega's van de verschillende universiteiten binnen OIKOS heel goed samenwerkten. Dat is wat mij betreft ook echt de kracht van OIKOS. Er is niet een groepje mensen uit één generatie die OIKOS dragen, maar de zorg voor OIKOS wordt als vanzelfsprekend – hoewel het natuurlijk niet vanzelfsprekend is – doorgegeven aan de jongere generaties. Bij andere onderzoeksscholen is het soms het geval dat het een aantal jaren geweldig loopt omdat een groepje mensen er flink de schouders onderzet, waarna het weer wat minder gaat. OIKOS is daar voor mijn gevoel altijd heel constant in. Op die manier voelen ook heel veel mensen zich bij OIKOS betrokken, dat merken we ook in de Onderwijscommissie.

Je zit al een aantal jaren, sinds 2016, in de Onderwijscommissie en sinds dit jaar ben je ook voorzitter. Er is in die acht jaar veel gebeurd binnen OIKOS. Hoe heeft dat zijn beslag gehad op het onderwijs?

In de laatste jaren is er steeds meer aandacht gekomen voor de positie van ons vak. De wereld verandert in rap tempo en daar moeten en willen we iets mee. Dat vertaalt zich ten dele ook naar de onderwerpen van de onderwijsbijeenkomsten en naar wie van buiten OIKOS worden uitgenodigd om lezingen te geven.

Daarnaast is het aanbod natuurlijk ook sterk gegroeid. De laatste tijd zeggen we in de commissie wel eens tegen elkaar: ‘we kunnen niet alles doen.’ Promovendi en researchmasterstudenten hebben ook maar beperkt tijd. Tegelijkertijd merk je wel dat de meeste cursussen goed worden bezocht. De toename van het aanbod was ook nodig, omdat we dankzij Anchoring Innovation de afgelopen jaren heel veel promovendi gehad hebben, die ook naar hartenlust van het onderwijs hebben kunnen genieten. De verbreding is ook inhoudelijk gezocht. In samenwerking met het NINO hebben we bijvoorbeeld ook het aanbod kunnen verrijken met cursussen over het oude Nabije Oosten. Zulke cursussen laten ook weer goed zien dat de oudheid breder is dan de Griekse en Romeinse cultuur alleen en dat je het ruimere geografische en diachrone perspectief nodig hebt om het aandeel van de Grieken en Romeinen in het Middellandszegebied goed te kunnen begrijpen.

Geeft dat soms geen problemen met het afstemmen van niveau? Wat voor de een een interessante basiscursus is, kan voor een ander net de verwachte diepgang missen.

Ja, dat komt af en toe bij evaluaties ook aan de orde. We hebben wel het voordeel dat de groepen meestal niet heel groot zijn, waardoor het makkelijker is om aan de verschillende behoeftes tegemoet te komen. Over het algemeen loopt het dus best wel goed en vinden de meeste deelnemers het leuk om samen over een onderwerp de discussiëren. Dat is ook een belangrijk punt dat we als onderwijscommissie op de agenda hebben staan. Bij alle cursussen, of dit nu een Masterclass van een week of een bijeenkomst van een dag is, bespreken we sinds kort expliciet hoe we met elkaar discussiëren en feedback geven, en hoe we in het algemeen met elkaar om gaan: in feite de basis van *academic citizenship*. Dat doen we niet omdat het overal en altijd zo ontzettend nodig is, maar het kan geen kwaad om dit als docent of organisator meteen aan het begin van een cursus bespreekbaar te maken.

Academic citizenship is natuurlijk ook iets dat de laatste jaren steeds meer aandacht heeft gekregen, niet alleen binnen OIKOS overigens. Het is denk ik ook een teken van hoe juist door de goede onderlinge sfeer in de Onderwijscommissie er de ruimte is om dit in alle open-

heid te bespreken. Hoe doen we dit en doen we dat wel goed? Het is dan juist ook goed om de wens voor constructieve vormen van discussiëren uit te spreken. Misschien denken we allemaal wel: 'Ja, maar dat spreekt toch voor zichzelf?', maar dat hoeft voor een beginnende researchmasterstudent – en evengoed voor een gearriveerde wetenschapper overigens – helemaal niet zo vanzelfsprekend te zijn.

Hererkenning en Zwaartekracht

De hererkenning van OIKOS door ECOS van december 2004 liep oorspronkelijk af in december 2010. Mede gezien de discussies tussen DLG, LOGOS en het Regieorgaan rond de financiering (en dus toekomst) van de onderzoeksscholen Geesteswetenschappen die toen liepen en de wissel tussen Leiden en Nijmegen, had ECOS een uitstel verleend van twee jaar tot eind 2012. In principe hoefde de hererkenningsaanvraag ditmaal niet veel werk te zijn. In de aanvraag van zowel het 'Graduate Programme' als Zwaartekracht had men namelijk ook de stand van zaken van OIKOS moeten opnemen (een initieel verzoek aan ECOS om OIKOS alleen op basis van de aanvraag voor het 'Graduate Programme' te hererkennen, werd afgewezen). Wel waren er bij bijna alle betrokken opleidingen (met uitzondering van die in Groningen) visitaties voor 2012 gepland. Idealiter zouden deze ook nog als basis kunnen dienen voor het verslag van OIKOS. ECOS werd gevraagd of het mogelijk was om nog één jaar uitstel te krijgen: dat werd wel toegestaan.

Het uitstel bleek geen overbodige luxe, want in de loop van 2012 bleek dat het lastig was om een volledige verslaglegging te schrijven van het functioneren van de onderzoeksgroepen. Het was inmiddels bijna tien jaar geleden dat er voor het laatst een alomvattend verslag van de activiteiten van de onderzoeksgroepen gemaakt was en in de tussenliggende jaren was de administratie niet altijd even duidelijk bijgehouden. Bovendien waren er veel trekkers gewisseld. Via het archief van het coördinaat was nog wel het nodige terug te vinden en in het algemeen had men de hoop dat ECOS ook een verslag over de afgelopen vijf jaar zou accepteren.

In december 2013 werd de hererkenningsaanvraag naar ECOS gestuurd. Daar was er eigenlijk maar één punt van zorg: OIKOS had veertig promovendi en dat was eigenlijk te weinig. Met de reactie van Lardinois dat deze veertig promovendi voor het merendeel uit de tweede geldstroom werden gefinancierd en dat er bovendien ook dertig buitenpromovendi aan OIKOS verbonden waren, was ECOS tevreden. In juli 2014 werd OIKOS weer voor zes jaar erkend.

Het zou een van de laatste erkenningen door ECOS zijn. In maart 2014 werd de nieuwe Standard Evaluation Protocol (SEP) gepresenteerd, waarin de nieuwe afspraken tussen VSNU, NWO en de KNAW stonden over de manier waarop het onderzoek aan Nederlandse universiteiten vanaf januari 2015 beoordeeld zou worden. Hierin was ook overeengekomen dat de beoordeling van de onderzoeksscholen niet meer zelfstandig plaatsvonden, maar werden meegenomen in de onderzoeksvisitatie van de penvoerende universiteiten. Voor OIKOS betekende dit dat in 2018 een nieuwe hererkenning zou plaatsvinden samen met de onderzoeksinstituten van de faculteit in Nijmegen.

Eind 2013 kwam ook de uitslag van de Zwaartekracht-aanvraag binnen. De aanvraag had het weer bijzonder goed gedaan (OIKOS was als hoogste geesteswetenschappelijk consortium geëindigd), maar was uiteindelijk toch net buiten de boot gevallen. Een extra domper was nu ook dat het Nijmeegse College van Bestuur weliswaar bereid was om het voorstel nogmaals in te dienen, maar dat de eerstvolgende ronde pas in 2016 zou plaatsvinden.

Hoezeer het College van Bestuur vertrouwen had in de haalbaarheid van Anchoring Innovation, bleek al snel toen Bart Kortmann, op dat moment rector magnificus in Nijmegen, aanbood om vanuit de universiteit geld vrij te maken om met een pilot te starten. Als het Anchoring Innovation consortium 'proof of concept' zouden kunnen leveren, zou dat wellicht de laatste twijfels van de jury over consortium-onderzoek in de Geesteswetenschappen kunnen wegnemen. Mede doordat Kortmann ook andere Colleges wist te overtuigen, kreeg dit plan in de loop van 2014 handen en voeten. Op de bestuursvergadering van mei 2014 kon Lardinois trots meedelen dat Nijmegen, Leiden en de UvA een gezamenlijk investeringsplan hadden opgesteld, waarbij de drie universiteiten gezamenlijk tweeënehalf miljoen euro beschikbaar maakte om het eerste deel van de onderzoeksagenda Anchoring Innovation uit te voeren. Ook Groningen sloot uiteindelijk aan, waardoor er in totaal drie miljoen beschikbaar kwam. Op 15 december 2014 vond de officiële kick-off meeting plaats: Anchoring Innovation was gestart. In 2015 zouden er vier promovendi en tien postdocs beginnen met hun onderzoek.

Vrijdag 10 juni 2022. Een museum wint de OIKOS Publieksprijs

Christian Kicken

In een hoek van de Centrale Montemartini in Rome ontmoet je Quintus Sulpicius Maximus, die in het jaar 96 deelnam aan de dichtwedstrijd van de Capitolia. Daar maakte hij als elfjarige een grootse indruk, zeker naast 51 andere kandidaten van volwassen leeftijd. Weliswaar geen winst voor Quintus, maar een toekomst vol prijzen zou hem te wachten staan. Althans, dat is de indruk die zijn vader en moeder wekken. Dit moeten we helaas lezen in het grafscript van de jongen, want de arme knul blijkt te zijn bezweken onder prestatiedruk die mogelijk was opgelegd door zijn ouders. Wellicht streefden zij als vrijgelatenen een betere plek na in de maatschappij, in dit geval via het talent van zoonlief.

Toen – en ook nog nu – kon de prijs van ‘zo snel mogelijk, zo hoog mogelijk scoren’ erg hoog liggen. Gelukkig zijn we tegenwoordig van mening dat grootse prestaties ook geleverd worden op de lange termijn en we stimuleren die gedachte met bijvoorbeeld oeuvre- of aanmoedigingsprijzen. In 2005 lanceerde OIKOS ook zo’n mooie onderscheiding: de OIKOS Publieksprijs, een van de initiatieven vanuit OIKOS die ik als promoverend lid zeer toejuich.

De antieke wereld is buitengewoon fascinerend, maar ook vaak erg complex. Hoe kun je de specialistische thema’s of vraagstukken duidelijk communiceren, met name voor een breed publiek van jong en oud? Bovendien moet zulke kennisoverdracht ook leiden tot meer nieuwsgierigheid bij je publiek. Een jury bepaalt welke genomineerde een indrukwekkende inzet of creatieve prestatie heeft geleverd om kennis over de oudheid toegankelijker te maken voor mensen buiten de academische kringen.

Desalniettemin draagt de prijs ook een andere boodschap uit, met name voor de leden binnen OIKOS zelf: beloon gewaardeerde collega’s voor hun (jarenlange) inzet voor valorisatie, en wees niet bang om zelf ver-

halen uit de antieke wereld te promoten op nieuwe, creatieve manieren. Inmiddels laat het rijtje winnaars zien op welke verschillende wijzen we gewend zijn om dat te bereiken, namelijk als vertaler, schrijver, onderwijsontwikkelaar, toneelgroep, gastcurator, of wetenschappelijk adviseur voor de media. Tegelijkertijd werken we eraan om samen deze ‘gereedschapskist’ uit te breiden door nieuwe kandidaten voor te dragen. In 2022 lukte het ons weer om een nieuwe categorie toe te voegen aan de lijst: musea, want in dit geval ontving het Thermenmuseum in Heerlen de publieksprijs.

Wat het museum betreft is dit een prestatie op de lange termijn, want het archeologische museum opende haar deuren al in 1977. Na een lange periode als verwaarloosd museum – ten gevolge van drastische economische krimp in de regio – wisten de museumorganisatie en conservator Karen Jeneson het museum vanaf 2011 weer langzaam te verheffen tot een serieuze erfgoedinstelling op nationaal niveau. De spil van transformatie in de afgelopen tien jaar lag bij een grote restauratie van de badhuisresten en nieuw interdisciplinair onderzoek naar het tentoongestelde badhuisterrein. Dankzij een internationaal onderzoeksteam beschikken we nu over nieuwe inzichten over het gebouw, die zijn gepubliceerd in een academische publicatie.

De keuzes die volgden maakten het Thermenmuseum – mijns inziens – een geschikte, maar ook verfrissende kandidaat voor de prijs: het onderzoeksproject was de basis voor een nieuw verhaal dat moest worden verteld op bekende (tentoonstellingen, publieksboek) en experimentele manieren (lichtprojecties, audiovisuele hologrammen). In 2023 waren de investeringen en de presentatie van dat verhaal goed voor zo’n tweeëntwintigduizend bezoekers per jaar. Het museum heeft zo laten zien aan bezoekers, en aan ons onderzoekers, dat je vragen moet blijven stellen over bronnen, die men vaak als bekend veronderstelt.

De lijst van winnaars van de OIKOS Publieksprijs kan aan de buitenstaander de indruk geven dat men de oudheid vooral in z’n eentje promoot. Al zijn er natuurlijk genoeg collectieven, waaronder professionele instellingen als musea, waar men al jarenlang samen z’n best doet om de antieke wereld toegankelijk te maken voor iedereen. De winst voor

de (inmiddels opgeheven) Toneelgroep De Appel in 2011 moedigde zo ook aan om het museum daadwerkelijk te nomineren. Een eerste poging voor de prijs van 2021 lukte niet, maar juist dat jaar riep winnaar Eric Moormann op om een “ons-kent-onsgevoel” te vermijden door “... de prijs in een komende ronde aan een persoon met een verrassende vorm van kennisverbreiding uit te reiken.” De aanmoediging spoorde aan om het museum een jaar later nogmaals te nomineren.

Op vrijdag 10 juni 2022 verbleef ik op het KNIR te Rome en wachtte ik in spanning de uitslag af. Conservator Karen Jenson en directeur Hans Thuis belden mij later die dag op: het was gelukt, het museum had gewonnen! Hoewel de prijs voor sommige medewerkers in Heerlen wellicht de eerste kennismaking met OIKOS was, namen zij en de organisatie de winst en – belangrijker – de wetenschappelijke erkenning voor hun werk zeer serieus. Het nieuws over de prijs werd verspreid via de digitale kanalen, wat vervolgens ook werd opgepikt door het regionale dagblad De Limburger. De wisselbokaal werd een jaar lang vol trots getoond achter de museumbalie. Het is dus niet erg om pas na een lange tijd erkenning te ontvangen voor jarenlange inzet. Zo'n beloning had ik de elfjarige dichter Quintus uit Rome ook gegund.

Researchmasteronderwijs

Op hoger niveau werd er inmiddels weer druk overlegd tussen LOGOS en DLG. De regeling die in 2010 was getroffen liep namelijk in 2015 af en een mogelijke verlenging was voor beide partijen het moment om de afspraken weer goed tegen het licht te houden. Eén van de punten die al langer moeilijk verliep was de inning van de rugzakjes van de researchmasterstudenten. Het was niet altijd even duidelijk op hoeveel rugzakjes de onderzoeksscholen nu precies aanspraak konden maken en de wijze van inning (van Regieorgaan, via de universiteit waar de student was ingeschreven en de penvoerende universiteit naar de onderzoeksschool) was niet heel doorzichtig.

In de nieuwe regeling kwam er dan ook een nieuw systeem. De researchmasteropleidingen in de Geesteswetenschappen moesten verplicht ruimte in het curriculum vrijmaken voor onderwijs dat gegeven werd door landelijke onderzoeksscholen. De scholen op hun beurt waren verplicht om voor 10 ECTS aan onderwijs te verzorgen voor elke researchmasterstudent die aan de onderzoeksschool verbonden was. Pas nadat deze 10 ECTS waren gehaald, zouden de onderzoeksscholen het rugzakje ontvangen.

Het onderwijs voor de researchmasterstudenten was vanaf het begin af aan een lastig punt geweest. OIKOS had niet de capaciteit (zowel wat betreft docenten als deelnemers) om het onderwijs aan promovendi en researchmasterstudenten volledig te splitsen. Er zaten evident ook nadelen aan het combineren van het onderwijs: de verhouding tussen deelnemende studenten en promovendi viel soms wel zeer sterk in het voordeel van de eerste uit en er waren soms klachten over het niveau (te laag of te hoog) van het onderwijs. Er was daarnaast ook altijd nog de mogelijkheid om gebruik te maken van een leeslijst, maar van deze optie waren zowel de studenten als de seniorleden niet altijd even goed op de hoogte.

In 2015 was in ieder geval duidelijk dat het onderwijsaanbod moest worden vergroot. Het aantal studenten dat nu daadwerkelijk 10 ECTS aan onderwijs bij OIKOS volgde was te laag. Dit had deels te maken met het

feit dat het nog even zou duren voordat alle opleidingen officieel hadden vastgelegd dat onderwijs bij OIKOS verplicht was, maar vooral ook met het jaarlijkse aanbod van cursussen, dat nu eenvoudigweg te laag was. Oplossingen werden in verschillende richtingen gevonden. De waardering in ECTS van bestaande cursussen werd (waar mogelijk) herzien. Er werd gekeken naar de mogelijkheid om meer cursussen die extern werden georganiseerd gedeeltelijk door OIKOS te financieren en daardoor te 'adopteren'. Er werd meer ingezet op cursussen die lokaal op elke universiteit georganiseerd konden worden. En ook de leeslijst zou nadrukkelijker geëtaleerd worden als mogelijkheid om punten te halen.

OIKOS was overigens niet de enige onderzoeksschool met dit probleem: vrijwel nergens volgden researchmasterstudenten voldoende onderwijs volgens deze nieuwe regeling. Naar aanleiding van een brandbrief vanuit OIKOS ging men terug naar de onderhandelingstafel. Uiteindelijk werd afgesproken dat de onderzoeksscholen hun rugzakje wel meteen ontvingen na inschrijving van de student bij de onderzoeksschool, maar in het geval dat die student minder dan 7,5 ECTS binnen de onderzoeksschool aan onderwijs liep kon er later op het budget gekort worden.

Het ging natuurlijk niet alleen maar om geld en studiepunten. In 2015 kreeg de positie van de researchmasterstudenten binnen OIKOS wat extra cachet toen de OIKOS-scriptieprijs werd ingesteld. De prijs was een voortzetting van de Romanitasscriptieprijs die al sinds de jaren negentig om het jaar werd uitgereikt op de Latinistendag aan de beste Nederlandse scriptie op het gebied van de Latijnse taal- en letterkunde. De prijs had echter geen grote bekendheid, weinig financiering en bovendien bestond er geen tegenhanger voor scripties met een Grieks of ander oudheidkundig onderwerp.

De Romanitasscriptieprijs werd vervangen door twee OIKOS-scriptieprijsen: één voor een scriptie op het gebied van Archeologie en Oude Geschiedenis en één voor het gebied van Latijn, Grieks en Antieke wijsbegeerte. De prijzen werden jaarlijks uitgereikt (hoewel dit na twee jaar werd teruggebracht naar tweejaarlijks) en elke universiteit mocht één kandidaat voor elke discipline indienen. In 2016 werden ze voor het eerst aan Martje de Vries en Rens de Hond uitgereikt.

Kick-off Anchoring Innovation 2014

Masterclass, Rome 2019

Workshop Energeia and Immersion, Leiden 2020

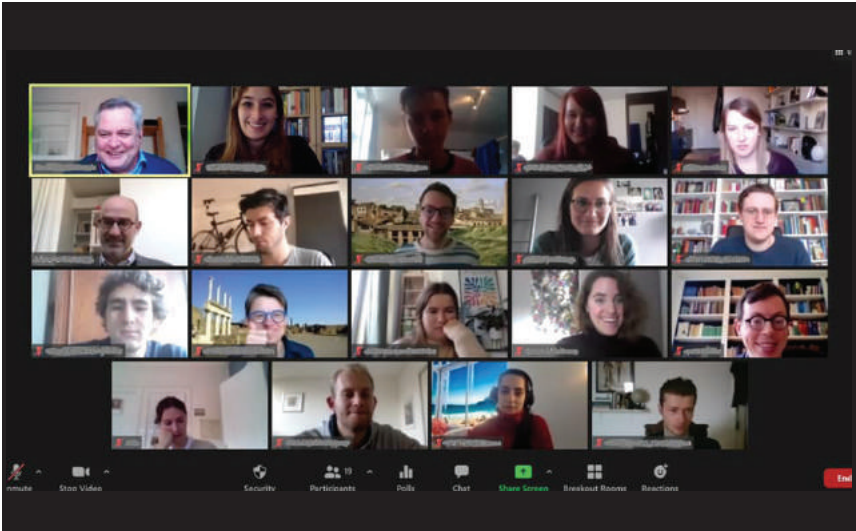
Nunspetconferentie 2021

Uitreiking Zwaartekracht 2017

Masterclass, Athene 2017

Online “Nunspeet”-seminar 2020

MSAC-OIKOS seminar, Münster 2023

Politics of Style in Ancient Rhetoric and Oratory

Thierry Oppeneer

Op vrijdag 9 december 2022 vond in Gent de workshop ‘The Politics of Style in Ancient Rhetoric and Oratory’ plaats. Een twintigtal onderzoekers van de OIKOS-onderzoeksgroep Ancient Rhetoric & Aesthetics (coördinatoren: Casper de Jonge en Koen De Temmerman) ontmoetten elkaar om het belang van stijl (λέξις, *elocutio*) in de retorische handboeken en redevoeringen uit de oudheid te onderzoeken. Het uitgangspunt? Stijl doet ertoe. Sprekers dienen hun stijl zorgvuldig af te stemmen op hun publiek, het type toespraak en de omstandigheden van het moment. Voor elk type redevoering (juridisch, politiek, epideiktisch) is een andere stijl geschikt. Politici die hun publiek willen overtuigen om een bepaald besluit te nemen, kunnen beter niet dezelfde stijl hanteren als sprekers die als doel hebben om de luisteraar te vermaken, en omgekeerd. Hierover zijn retoricus – van Aristoteles tot Cicero, Quintilianus en later – het eens. Over de invulling van dit uitgangsprincipe is onder specialisten echter heel wat minder overeenstemming. Wat is nu precies de juiste stijl voor een politiek spreker? En hoe kan men die bewerkstelligen? Een bijkomend vraagstuk betreft de verhouding tussen theorie en praktijk. In welke mate werkten de theoretische beschouwingen van retoricus daadwerkelijk door in publieke redevoeringen en literaire teksten? En op welke manier gebruikten sprekers en schrijvers stijl als middel om hun retorische agenda te bereiken? Met deze vragen in het achterhoofd werd een gevarieerd programma aangevat.

De eerste lezing werd verzorgd door een gastspreker van formaat, Chris Kremmydas (Royal Holloway, University of London), wiens aanwezigheid mede mogelijk gemaakt werd door een bijdrage van het ISHR (The International Society for the History of Rhetoric). Hij belichtte de stilistische kenmerken van de ‘*logos enteuktikos*,’ een enigszins enigmatische categorie van redevoeringen die Demetrios van Phaleron toevoegde aan de al bestaande classificaties. Al meteen werd duidelijk hoe sterk stijl en context met elkaar verbonden waren. Van de

Klassieke en Hellenistische periodes verplaatsten we vervolgens onze aandacht naar de eerste eeuwen van onze jaartelling. Olivier Demerre (Universiteit Gent) bracht ons naar de wereld van Longus' Daphnis en Chloë, een roman waarin schoonheid op meerdere manieren geconceptualiseerd en geëvoceerd wordt. Een aandachtige lezing van contemporaine retorische theorieën over Schoonheid (κάλλος) als stijl leidde tot een beter begrip van de zelfbewuste manier waarop Longus vormgeeft aan dit belangrijke thema. Ook in de daaropvolgende lezing van Thierry Oppeneer (Universiteit Gent) stond de interactie tussen theorie en praktijk centraal. Door een vergelijking te maken tussen Dio van Prusa's speeches voor de volksvergadering en de adviezen over stijl gearticuleerd door Plutarchus en Hermogenes van Tarsos benadrukte hij de praktische waarde en oriëntatie van de retorische handboeken en het belang van stijl in lokale besluitvormingsprocessen tijdens de imperiale periode. Met Leanne Jansen (Universiteit Leiden) analyseerden we vervolgens Cassius Dio's reconstructie van de befaamde toespraak waarin Cicero pleit voor amnestie voor de moordenaars van Caesar. In Cassius Dio's weergave van Cicero's stijl speelt met name de verhouding met zijn Griekse evenknie, Demosthenes, een grote rol. De workshop werd afgesloten door een tweede specialist van buitenaf, Henriette van der Blom (University of Birmingham), met een bijdrage over de stijl van Romeinse deliberatieve redevoeringen. Haar kwantitatieve analyse van het aantal clausulae per redevoering in het corpus van Cicero toonde onder meer een duidelijk verschil aan tussen deliberatieve en juridische redevoeringen op het vlak van prozaritme. Het waren dus niet enkel theoretici die zich bezighielden met het ontwikkelen van een specifiek deliberatieve stijl.

Voor mij persoonlijk illustreert de workshop in Gent mooi hoe de AR&A onderzoeksgroep erin slaagt om het onderzoek van haar leden te faciliteren en naar een hoger niveau te tillen. Ondanks de relatief kleine schaal van haar activiteiten, brengt de onderzoeksgroep stevast een grote hoeveelheid kennis en expertise samen die normaal gezien verspreid is over verschillende universiteiten. Ze biedt daarom een ideaal platform aan jonge (en minder jonge) onderzoekers om hun onderzoek te presenteren in een veilige omgeving en gedetailleerde feedback te ontvangen van specialisten uit het vakgebied. Of het nu

gaat om de eerste versie van een artikel, een idee voor een project-aanvraag of simpelweg een probleem waar je niet uitkomt: de leden van de onderzoeksgroep zijn altijd bereid om met je mee te denken, problemen te identificeren in je argumentatie en mogelijke oplossingen aan te dragen. Dat zowel onderzoek als onderzoeker hier wel bij varen, is ongetwijfeld een conclusie die alle deelnemers van de workshop van harte zullen onderschrijven.

Een zevende universiteit

De Nijmeegse jaren kunnen zonder enige twijfel als jaren van grote groei bestempeld worden. Het wellicht meest typerende groeimoment vond plaats in 2016. Twintig jaar eerder had het nog grote moeite gekost om op nationaal niveau iedereen op één lijn te krijgen, maar inmiddels leek de tijd al even rijp te zijn om over de grenzen heen te kijken. De banden met Vlaanderen waren altijd al warm geweest: er liepen een aantal onderzoeksprojecten over de grens heen en regelmatig sloten Vlaamse promovendi aan bij het onderwijs van OIKOS. Al in 2011 was er eens op een bestuursvergadering geopperd om de relatie met de Vlaamse universiteiten op een formelere manier vast te leggen. De onduidelijkheid rond de gesprekken die toen tussen DLG en LOGOS liepen, hadden er destijds voor gezorgd dat deze plannen in eerste instantie werden verschoven en uiteindelijk in een la verdwenen.

In 2015 kwamen ze plotseling weer uit de la toen er informeel bij de collega's in Gent gepolst werd of men interesse had om als universiteit toe te treden tot OIKOS. Die interesse bleek er te zijn en nadat er enkele maanden tussen Lardinois en Peter Van Nuffelen over en weer was gesproken over de mogelijkheden en vereisten, kwam begin mei 2016 het officiële verzoek binnen: Gent wilde graag als zevende instelling toetreden tot OIKOS.

Hoewel er enthousiast en verheugd op dit verzoek werd gereageerd, waren er wel een paar hobbels die genomen moesten worden. Allereerst was er de financiële hobbel. Gent viel, als buitenlandse universiteit, vanzelfsprekend buiten de reikwijdte van de afspraken die tussen DLG en LOGOS bestonden en er moest dus een aparte overeenkomst gesloten worden over de institutionele bijdrage (€5.000,- per jaar) en de rugzakjes van promovendi (€1.000,- per student). Met name die institutionele bijdrage was lastig, omdat het Gents Instituut voor Klassieke Studies (GIKS) werkte met een eenjarige begroting. Dit veroorzaakte de onwenselijke situatie dat het samenwerkingsverband eigenlijk elk jaar vernieuwd moest worden. Pas na een jaar kwam er een einde aan deze constructie en kwam er een samenwerkingsovereenkomst voor vijf jaar.

Er was natuurlijk ook nog een geografische hobbel. Na kort overleg werd er besloten dat Utrecht als vaste vergaderlocatie zou worden aangehouden. Wel zouden er natuurlijk in Gent met enige regelmaat cursussen georganiseerd moeten worden, zodat ze volledig onderdeel zouden worden van het bestaande roulatiepatroon van de verschillende universiteiten. Tenslotte was er nog een zeer praktische hobbel: de representatie. Zowel in het bestuur als de onderwijscommissie zou een lid uit Gent worden toegevoegd.

In 2021 vond er in het kader van de vernieuwing van de overeenkomst een evaluatie plaats van de samenwerking. Niet alleen de senior-leden en de promovendi waren zeer positief over de samenwerking, de Gentse doctoral school beval aan om ook onderzoekers buiten GIKS, zoals archeologen en assyriologen bij OIKOS te betrekken. De samenwerking kon dan ook zonder enige moeite verlengd worden.

Masterclass 2019

Sven Betjes

Als coördinator ben ik van 2017 tot in 2019 nauw betrokken geweest bij het reilen en zeilen van OIKOS. Samen met André Lardinois en mijn achtereenvolgende mede-coördinatoren Janric van Rookhuizen en Martje de Vries was ik verantwoordelijk voor de administratie en activiteiten van de onderzoeksschool. In die periode heb ik het OIKOS-netwerk leren kennen als een geëngageerde groep mensen met een sterke drang tot multidisciplinaire kennisontwikkeling en -verbreding door frequente interactie met vakgenoten. De OIKOS-dagen, de bijeenkomsten van de onderzoeksgroepen of een van de vele activiteiten gericht op masterstudenten en promovendi: het waren stuk voor stuk inspirerende activiteiten op zowel academisch als sociaal vlak. De vele internationale contacten die ik hierbij heb opgedaan waren ook steeds weer onder de indruk van hoe de onderzoeksschool gold (en nog steeds geldt) als een spil in het academische netwerk omtrent de bestudering van de oude wereld. ‘Netwerken’ als werkwoord wordt geregeld als een noodzakelijk kwaad gezien, maar is bij OIKOS door de laagdrempeligheid en uitnodigende sfeer juist een genoegen.

Het absolute hoogtepunt uit mijn periode bij OIKOS – en ik durf zelfs te zeggen van mijn promotietraject als geheel – was toch wel de PhD Masterclass over ‘Collections & Collectives’ aan het Koninklijk Nederlands Instituut in Rome (KNIR). Deze heb ik in juni 2019 mogen organiseren met Sam Heijnen, Mirte Liebrechts en Suzan van de Velde. Rome ervaren met een groep van twaalf OIKOS-promovendi is natuurlijk op zichzelf al een voorrecht waar ik met veel plezier op kan terugkijken, maar het was vooral de prettige combinatie van academische uitdaging en het sterke sociale aspect die deze Masterclass tot een succes maakte.

De omstandigheden hiertoe waren dan ook perfect. Niet alleen was het zonovertogen Rome in juni 2019 nog enigszins behaaglijk, ook hadden we het geluk te worden begeleid door een uiterst bevlogen en

sympathieke master in de persoon van Jane Fejfer van de Universiteit van Kopenhagen. Zij loodste ons op enthousiaste wijze door intensieve en inspirerende sessies van presentatie en discussie aan het KNIR en wist de uiteenlopende bijdragen ingenieus aan elkaar te verbinden. Ook de prachtige locaties waar presentaties in situ werden gehouden maakten de Masterclass tot een onvergetelijke ervaring. Van het Forum Romanum tot de Villa van Hadrianus bij Tivoli, en van de Sala della Crociera tot de American Academy in Rome: stuk voor stuk zowel academisch als esthetisch prikkelende plekken. En natuurlijk, naar goed OIKOS-gebruik, bevorderden de lange Italiaanse lunches, diners en borrels de sociale cohesie in de groep. Het waren welkome momenten van adempauze in een vol programma.

Behalve een sterke sociale band tussen de deelnemers, ontwikkelde zich uit de Masterclass ook een sterke vorm van academische inspiratie. Dit blijkt wel uit het feit dat een flink aantal van de papers die tijdens deze dagen werden gepresenteerd nadien zijn omgeschreven tot volwaardige gepubliceerde academische artikelen. Voor mij is de Masterclass van 2019 dan ook een perfect voorbeeld van hoe de sociale insteek van OIKOS ook academische prestaties sterk bevordert. Dat doet de onderzoeksschool al vijftientig jaar, en naar ik hoop nog vele jaren.

OIKOS 2.0

OIKOS leek vol in beweging in 2016. Gent trad toe als nieuw lid, het onderwijs werd gestaag uitgebreid, de pilot van Anchoring Innovation liep voorspoedig en men werkte hard aan de derde Zwaartekracht-aanvraag. Tegelijkertijd was er ook een keerzijde: juist door al deze nieuwe activiteiten leken de bestaande structuren enigszins in het slop te komen. Eind 2016 werd vanuit de onderzoeksgroep 'Archaic and classical Greece', getrokken door Sluiter en Blok, aan de bel getrokken: er werd nog maar weinig georganiseerd. Deels kwam dit omdat zowel Sluiter als Blok druk waren met Anchoring Innovation, maar men merkte ook op dat het animo afnam. Senior-leden en promovendi bleven weg en de activiteiten werden slechts door een paar studenten uit Utrecht en Nijmegen bezocht.

Sluiter stelde daarnaast vast dat er op de achtergrond een groter (en ouder) probleem speelde. De groepen bestonden grotendeels al vijftien jaar en werden al een aantal jaar geleid door dezelfde groep gevestigde hoogleraren. Net zoals in de jaren rond de oprichting van OIKOS zat die groep een nieuwe lichtung met nieuwe ideeën en interesses in de weg. Men kon, net zoals eind jaren negentig, als groep nog tien à vijftien jaar afwachten tot het emeritaat vanzelf voor vernieuwing zou zorgen, maar men kon ook nu zelf al een stapje opzij doen binnen OIKOS, ruimte maken voor de nieuwe generatie wetenschappers en hen de onderzoeksschool laten vernieuwen: OIKOS 2.0. Wat hierbij natuurlijk ook een rol speelde was de mogelijke toekenning van de Zwaartekracht-subsidie. Een groot aantal zittende bestuursleden en trekkers waren betrokken bij Anchoring Innovation en schoven daardoor in zekere zin binnen OIKOS door.

In het najaar van 2017 kregen de plannen rond OIKOS 2.0 verdere vorm. Op voordracht van het bestuur werd een groep gevormd die als taak kreeg om de thema's van de onderzoeksgroepen in lijn te brengen met de actuele onderzoeksinteresses van de 'nieuwe' generatie. Ter vervanging van de zes bestaande groepen werden acht nieuwe groepen voorgesteld. Er zat natuurlijk overlap tussen de thema's van de oude groepen en de nieuwe groepen, maar over de hele linie was er in ieder geval sprake van een wisseling van trekkers en daarmee ook een wisseling van richting

binnen de thema's. In februari 2018 liet het bestuur weten akkoord te zijn met dit voorstel en vanaf 1 september 2018 konden de nieuwe groepen van start:

- Ancient Philosophy and Science (trekkers Albert Joose, Marije Martijn en Teun Tieleman)
- Cities and Settlements in the Ancient World (trekkers Miko Flohr, Sofie Remijnsen en Arjan Zuiderhoek)
- Classical Literature: Theory and Context (trekkers Jacqueline Klooster, Floris Overduin en Christoph Pieper)
- Classical Receptions and Traditions (trekkers Susanna de Beer en Maarten De Pourcq)
- Cultural Interactions in the Mediterranean (trekkers Mathieu de Bakker, Floris van den Eijnde en Christina Williamson)
- Language of Literature (trekkers Suzanne Adema en Rutger Allan)
- Late Antiquity and Byzantine Studies (trekkers Emilie van Opstall en Peter van Nuffelen)
- Rhetoric and Aesthetics (trekkers Casper de Jonge en Koen De Temmerman)

Naast de acht onderzoeksgroepen werden er ook twee onderzoeksgroepoverstijgende platforms opgericht: één rond de *digital humanities* ('Digital Classics') en één rond vakdidactiek ('Classics & Education'). Het was al met al een behoorlijke uitbreiding van onderzoeksthema's. Om versnippering te voorkomen en om de interdisciplinariteit te bevorderen, moest er in deze nieuwe opzet meer gestreefd worden naar samenwerking tussen de onderzoeksgroepen. Om dit mogelijk te maken werd er een nieuw orgaan in het leven geroepen, de onderzoeksraad, waarin de trekkers gezamenlijk het functioneren van de onderzoeksgroepen konden evalueren en de agenda's van de verschillende activiteiten op elkaar af konden stemmen.

Het interview

André Lardinois, mede namens Ineke Sluiter

Het hoogtepunt in de jaren dat wij achtereenvolgens directeur van OIKOS mochten zijn, was ongetwijfeld de toekenning van de Zwaartekracht-subsidie aan OIKOS in het voorjaar van 2017. Het was de kroon op achttien jaar intensieve samenwerking binnen OIKOS en zette de onderzoeksschool op de kaart in binnen- en buitenland. Graag vertellen wij hierover een anekdote die met de verwerving van deze subsidie gepaard ging.

Zoals ongetwijfeld al elders in deze kroniek wordt vermeld, kwam deze subsidie er niet vanzelf. De eerste keer dat wij samen met een team van onderzoekers uit OIKOS een aanvraag hadden ingediend was in het voorjaar van 2013. Er volgde nog een poging in 2014 en tenslotte een derde in het voorjaar van 2016 (de uitslag volgde een jaar later pas). Bij deze laatste poging wilden wij geen enkel risico lopen en zo goed beslagen als wij konden het ijs opgaan. Daartoe huurden wij een professional in die ons hielp een gelikte powerpoint-presentatie te maken voor op het slotinterview. (In alle drie de rondes waren we doorgedrongen tot de laatste ronde met het interview.) We oefenden ons uit de naad met proefinterviews en bereidden ons op allerlei mogelijke vragen voor. We gingen zelfs zover dat we graag van tevoren wilden zien hoe de zaal eruit zag waar het interview plaats zou vinden, zodat we konden oefenen hoe we opkwamen, wie waar ging zitten en hoe Ineke de presentatie zou houden (zittend, lopend door de zaal of achter een kathedraal?). Dus togen wij twee een dag of tien voor het interview naar het Karel V hotel in Utrecht om de zaal waar het interview plaats zou vinden te inspecteren. Toen we het hotel binnenliepen vroeg de conciërge natuurlijk wat wij kwamen doen en dus zeiden wij dat we graag de zaal wilden zien waar de Zwaartekracht-interviews gehouden zouden worden. Hij ging vervolgens een allervriendelijkste mevrouw halen die ons mee naar boven nam naar een grote zaal waar zij ons vroeg waar wij wilden dat de tafels van de commissie kwamen te staan en hoe en waar de

geïnterviewden moesten zitten? Wij keken elkaar aan en dachten allebei hetzelfde: zij denkt dat we van NWO zijn! Maar tegelijkertijd dachten wij: “Dat hebben wij echter niet gezegd, dus hebben we ook niet gelogen,” waarop we vrolijk suggesties gingen doen waar de tafels het beste konden staan. Toen we tien minuten later weer buiten het hotel stonden, barstten we in lachen uit. “Je zult zien dat straks een delegatie van NWO komt en die arme mevrouw hetzelfde gaat vragen. Dan zal zij denken: wie waren die twee dan die hier eerder waren?” Om het een beetje goed te maken, waren we wel zo sportief om datgene wat we in de zaal hadden gezien te delen met de trekkers van de andere consortia waarvan wij wisten dat zij ook op interview mochten komen.

Onze expeditie was succesvol. De tafels stonden precies daar waar wij gezegd hadden dat ze moesten staan. Ineke had de gelegenheid tussen de tafels al lopende haar voordracht te houden en de rest van ons zat keurig op rij waar wij onszelf gedacht hadden. Het interview vond plaats op 17 januari 2017. De uitslag kregen we op vrijdag 21 april en die was positief!

De derde Zwaartekracht-aanvraag

Afstemming over de agenda's was meer dan ooit nodig, want naast de reguliere onderwijs- en onderzoeksactiviteiten zou Anchoring Innovation vanaf 2017 voor menig OIKOS-lid een veel groter deel van de tijd gaan opeisen. In 2016 ging de derde Zwaartekracht-ronde open bij NWO. Naast de lessen die uit de feedback tijdens de vorige rondes getrokken kon worden, waren er inmiddels ook de eerste concrete resultaten vanuit de pilot die in het voorstel verwerkt konden worden. De investering voor de pilot bleek niet vergeefs: als eerste onderzoeksschool in de Geesteswetenschappen kreeg OIKOS in 2017 het heugelijke nieuws dat de Zwaartekracht-subsidie was toegekend. De komende tien jaar zou OIKOS 18.8 miljoen euro te besteden hebben: goed voor de aanstelling van 38 promovendi en 23 postdocs. Het onderzoek werd verdeeld in zes thematische werkpakketten voor fase 1 en zes chronologische werkpakketten voor fase 2 (vanaf 2023).

Het succes van de Zwaartekracht-aanvraag had wel een potentiële keerzijde, die misschien nog wel het beste werd samengevat in twee punten die tijdens de hererkenning van 2018 in de SWOT-analyse (*Strengths, Weaknesses, Opportunites and Threats*-analyse) onder bedreigingen werden genoemd:

- Dominantie van Anchoring Innovation binnen OIKOS
- Het gebrek aan carrièremogelijkheden in de wetenschap voor junior-onderzoekers

Om met het laatste punt te beginnen: Anchoring Innovation zou de komende tien jaar weliswaar voor veel extra onderzoekposities zorgen, zowel voor promovendi als voor postdocs, maar dit resulteerde natuurlijk niet in een substantiële groei van het aantal vaste aanstellingen (in Nederland). De verwachting was dan ook dat het voor de Anchoring-promovendi lastig zou worden om verder te gaan in het onderzoek na hun promotie. Er moest dus ook worden ingezet op loopbaanseminars. Van de eerst golf Anchoring-promovendi en -postdocs zouden er overigens relatief veel een aanstelling in binnen- en buitenland weten te bemachtigen.

Het andere punt was lastiger te vangen en kwam feitelijk neer op de verankering van Anchoring Innovation zelf binnen OIKOS. Het was natuurlijk een groot onderzoeksprogramma, maar zeker niet het *enige* programma: de verwachting was dat zestig procent van de seniorleden en ongeveer de helft van de promovendi gedurende die tien jaar niet (direct) betrokken bij het project zou zijn. In de woorden van Lardinois in de nieuwsbrief van 2017, maar daarna nog vaak herhaald: ‘Het Anchoring Innovation-programma is deel van OIKOS, maar OIKOS is meer dan Anchoring Innovation.’

Desalniettemin bleef de verhouding tussen OIKOS en Anchoring een punt van aandacht dat met enige regelmaat terugkwam. Hoewel het vanaf het begin af aan de bedoeling was dat Anchoring-promovendi en -postdocs ook zouden aansluiten bij de activiteiten van de reguliere onderzoeksgroepen en dat vice versa geïnteresseerden (maar niet direct betrokkenen) bij de meeste activiteiten van Anchoring welkom waren, gebeurde dit niet altijd in even grote mate (ook veroorzaakt door het grote aanbod aan activiteiten) en ontstond er daardoor bij sommigen een gevoel van scheiding. Daarnaast waren, zeker voor buitenstaanders, de verschillen tussen OIKOS en Anchoring niet altijd even duidelijk. Deze situatie verbeterde iets toen OIKOS in 2021 doorschoof naar Groningen en Anchoring in Nijmegen bleef.

Met de Zwaartekracht-subsidie op zak kon OIKOS met een gerust hart wat verder in de toekomst kijken. In 2018 zou de eerste hererkenning *nieuwe stijl* plaatsvinden. OIKOS werd niet langer geaccrediteerd door ECOS, maar zou nu worden meegenomen in de visitatie van het onderzoeksinstituut in Nijmegen. Het nadeel was nu wel dat de hererkenning van zowel 2014 als 2018 in principe zes jaar geldig waren, maar dat men verplicht was mee te draaien in de visitatiecyclus van de penvoerende universiteit. Vier jaar later zou de volgende hererkenning alweer plaatsvinden in Groningen. Klein voordeel hieraan was dan natuurlijk ook weer wel dat er maar over drie à vier jaar gerapporteerd hoefde te worden, wat de werklast iets deed afnemen. Hoe dan ook: OIKOS kreeg een uitstekende beoordeling.

PhD-postdoc weekenden

Marije Derksen

Toen ik in september 2021 begon aan mijn PhD, dreunden de effecten van de coronapandemie nog na. Hoewel ik alweer fulltime welkom was op de campus, vond het eerste congres dat ik bezocht plaats in mijn woonkamer via mijn laptopscherm en ontving ik maandelijkse uitnodigingen voor SYMPOSIUM, een *virtual get-together* op initiatief van de PhDs en postdocs van OIKOS. Het was dan ook niet verwonderlijk dat de onderzoekers die hier al sinds 2020 mee te maken hadden snakten naar een fysieke bijeenkomst. Zo ontstond het idee van een retraite voor de PhDs en postdocs om elkaar eindelijk weer in levenden lijve te zien en even te ontsnappen aan de dagelijkse onderzoekssleur. Ergens in het groen, met een programma met veel ruimte voor sociale ontmoeting maar ook genoeg mogelijkheden om zelf aan het werk te gaan. En, niet onbelangrijk, volledig verzorgd door OIKOS en Anchoring Innovation.

Mijn cohort had geluk, zo dachten we: we mochten meeprofiteren van de activiteiten die werden georganiseerd om het gemis tijdens de lockdown te compenseren, maar hoefden zelf niet een deel van ons proefschrift aan onze keukentafel te schrijven. Toch bleef de pandemie roet in het eten gooien. Het PhD-postdoc weekend was in eerste instantie gepland voor 3-5 december 2021, maar het groeiende aantal coronamaatregelen maakte dat uiteindelijk onmogelijk en leidde zelfs weer tot een nieuwe harde lockdown. Verzoepelingen in het begin van 2022 zorgden gelukkig snel voor een nieuwe planning, en na een gunstige persconferentie begaven we ons op 18-20 februari 2022 met een grote groep naar Villa Vennendal te Nunspeet.

Ook het nieuw geplande weekend kende overigens zijn logistieke uitdagingen. Op zowel de dag van aankomst als de dag van vertrek raasden pittige stormen over het land, respectievelijk genaamd Eunice en Franklin. Eunice weerhield zelfs enige deelnemers ervan om het hotel al op vrijdag te bereiken, aangezien vanaf de middag vrijwel al het treinverkeer werd stilgelegd. Toch werd het weekend een groot succes,

naar mijn idee niet in de minste plaats wegens het vrije en ongebonden karakter van het programma.

De dagen werden verdeeld in tijdsblokken, waarin we steeds konden kiezen om deel te nemen aan een plenaire sessie, zelfstandig aan het werk te gaan of zelfs gebruik te maken van de omgeving en te gaan wandelen of fietsen op de Veluwe. In de plenaire sessies discussieerden we over de beste digitale tools om bronnen bij te houden, bespraken we *best practices* om *information overload* tegen te gaan en hadden we het over de beste manieren om te communiceren met begeleiders. Op zaterdagochtend werd daarnaast een workshop academisch schrijven gegeven door een medewerker van het Writing Lab van de Radboud Universiteit, die door vrijwel alle deelnemers werd bijgewoond. Ook was er de mogelijkheid voor een peerreviewsessie van (gedeeltelijke) hoofdstukken. Tussen de sessies door spraken we elkaar ook informeler bij het eten en borrels in de avonden, deelden gezamenlijke zorgen en successen en zeiden meer dan eens dat dit toch wel een stuk makkelijker praat dan via Zoom. Aan het einde van het weekend, bij het invullen van de evaluaties, waren de reacties unaniem: deze activiteit mocht zeker nog eens terugkeren op het programma.

Ongeveer een jaar later was ik inmiddels zelf begonnen als de PhD-vertegenwoordiger in de onderwijscommissie van OIKOS, en bereikte mij in die hoedanigheid het heugelijke bericht dat we een tweede editie van het PhD-postdoc mochten organiseren. Aangezien ik de kunst had kunnen afkijken bij de eerste editie, kostte het niet veel moeite om het programma samen te stellen. Ik boog mij hier namens OIKOS over, samen met Sven Betjes die hetzelfde deed namens Anchoring Innovation. We voerden wat kleine wijzigingen door – een planning van donderdag tot zaterdag zodat er ook nog een dagje weekend overblijft, iets minder plenaire sessies – maar het principe bleef hetzelfde: samenzijn in een hotel in de natuur, de gelegenheid om je een paar dagen ongestoord toe te leggen op je werk en veel ruimte voor ontmoeting. Zelfs de schrijfworkshop namen we volledig over van de eerste editie, met een andere workshopleider maar dezelfde powerpointslides.

Op 2-4 februari 2024 vond editie twee van het PhD-postdoc weekend

plaats. Als mede-organisator heb ik natuurlijk een zekere vooringenomenheid, maar wat mij (en gelukkig ook de evaluaties) betreft was ook deze editie een groot succes. Ook zonder voorafgaande coronarestricties vond iedereen het prettig om in ongedwongen sfeer een paar dagen met elkaar door te kunnen brengen en lief en leed over het PhD- en postdocleven te kunnen delen. De stormen bleven dit keer achterwege en meerdere blokken werden door een deel van de groep buiten in het bos doorgebracht om uit te waaien. Er zijn stapels artikelen gelezen, er zijn collegereeksen voorbereid en er zijn delen van papers geschreven en meteen van peerreview voorzien. En natuurlijk, zoals gebruikelijk wanneer OIKOS zich in Nunspeet bevindt, is er goed gegeten en gedronken.

Visitatie en penvoederschap

Inmiddels was OIKOS bijna acht jaar in Nijmegen gevestigd. Tussen LOGOS en DLG waren in de tussentijd de nodige afspraken gemaakt over het penvoederschap. Om ervoor te zorgen dat de onderzoekscholen enigszins evenredig verdeeld waren over de verschillende universiteiten, was overeengekomen dat een universiteit voor een termijn van vijf jaar het penvoederschap mocht voeren. Deze termijn mocht één keer verlengd worden en daarna moest de onderzoeksschool doorschuiven naar een nieuwe universiteit. Deze vijfjaarlijkse carrousel van onderzoeksscholen werd nauwlettend door DLG in de gaten gehouden en afgestemd. Toevallig zat (en zit) OIKOS relatief vroeg in deze cyclus. Het was daardoor een van de eerste onderzoeksscholen die moest wisselen en had daardoor nog een relatief vrije keus.

Hoewel het nog twee jaar zou duren voordat de tweede termijn van Nijmegen zou aflopen en het stokje doorgegeven zou moeten worden, wilde Lardinois al vroeg de wisseling van het penvoederschap bespreken. Door al vroeg een keuze te maken (en deze bevestigd te krijgen door de beoogde penvoerende instelling en DLG) zou de nieuwe directeur alvast een jaar kunnen meelopen.

In tegenstelling tot 2010 waren er nu twee gegadigden om het penvoederschap over te nemen: de UvA / ACASA, waarbij Caroline Kroon de beoogde nieuwe directeur was, en Groningen met Gerry Wakker als beoogde nieuwe directeur. Zowel Kroon als Wakker zouden rond het einde van de eerste termijn met emeritaat gaan, zodat de verwachting in beide gevallen was dat er over vijf jaar in ieder geval een nieuwe directeur gekozen moest worden en wellicht ook een nieuwe penvoerende universiteit. Toen alle voors en tegens tegen elkaar waren afgewogen viel de keuze uiteindelijk op Groningen.

Online

Het idee dat Wakker een regulier OIKOS-jaar kon meekrijgen door in 2020 alvast deels mee te draaien met Lardinois, viel al snel in het water toen halverwege maart op een persconferentie de minister-president het nieuws bracht dat vrijwel alle werkzaamheden vanuit huis zouden moeten worden gedaan. Wakker zou dus niet meer direct over Lardinois' schouder mee kunnen kijken: OIKOS ging samen met de rest van Nederland online verder. Tijdens de coronapandemie werd des te meer duidelijk hoe flexibel OIKOS is: er werd relatief snel overgestapt naar online-bijeenkomsten, waardoor, met uitzondering van een paar grote evenementen, het grootste deel van het onderwijs en van de activiteiten van de onderzoeksgroepen gewoon door kon blijven gaan.

Daar kwam nog eens bij dat men snel kon inspringen op nieuwe behoeften die door de pandemie waren ontstaan. Al op 16 juni 2020 organiseerde de onderwijscommissie een sessie over het begeleiden van promovendi in tijden van corona, waar onder andere *best practices* konden worden uitgewisseld. Voor promovendi werden extra bijeenkomsten en workshops georganiseerd die deels een sociale functie hadden, maar ook gewijd werden aan vaardigheden die voorheen minder noodzakelijk waren: het online presenteren van onderzoek en het houden van een online interview.

De pandemie had ook een positieve kant: na een aantal jaren van tekorten op de jaarrekening, waren er tijdens de coronajaren behoorlijke overschotten. Deze konden onder andere besteed worden aan een fysieke activiteiten na corona, zoals een welkomstevenement voor research-masterstudenten en een tweedaags promovendiweekend.

Shared Antiquity

Tijdens de pandemie won de behoefte om als classici meer op de actualiteit te reflecteren aan terrein. Deze behoefte kreeg een extra stimulant toen in 2020 de discussie binnen OIKOS losbrak over de inclusiviteit van het vakgebied. De directe aanleiding vormde een artikel van Michael Merry en Willem Boterman in het tijdschrift *Comparative Education* over de (onderwijs)ongelijkheid die categoriale gymnasia in de hand zouden werken. Het artikel maakte veel los: in verschillende Nederlandse kranten en tijdschriften, maar zeker ook binnen OIKOS. Op 24 juni vond er een onlinebijeenkomst plaats over inclusiviteit van het vakgebied. Naar aanleiding van deze bijeenkomst werd besloten om een commissie op te richten, bestaande uit Miko Flohr, Lidewij van Gils en Gerry Wakker. Naast ideeën om het gymnasium voor een bredere groep bereikbaar te maken, had de commissie ook een paar concrete voorstellen voor OIKOS zelf. Allereerst moest er gekeken worden naar de breedte van het vakgebied dat OIKOS bestreek. De banden met *Archeologie*, *Geschiedenis* en vooral ook het *Oude Nabije Oosten* moesten verder worden aangehaald.

Dit gold niet alleen voor het onderzoek, maar ook voor het onderwijs. Hoewel er tijdens het onderwijs binnen OIKOS al aardig wat aandacht werd geschonken aan de antieke wereld buiten Europa en de receptie van de oudheid binnen het nationalisme en fascisme, was het van belang dat de onderwijscommissie in de gaten bleef houden of er genoeg aandacht aan het inclusieve perspectief werd besteed. Tenslotte stelde de commissie voor om een conferentie te organiseren rond dit onderwerp. In het algemeen moest worden vastgesteld dat de meeste senior-onderzoekers zich er terdege van bewust waren dat de oudheid op verschillende manieren zeer divers is, maar dat dit inzicht bij het grote publiek (en soms ook de studenten) ontbrak. Op 12 en 15 februari 2021 vond de conferentie 'Shared Antiquity' plaats. Ook het Nunspeet-programma van dat jaar had als thema inclusiviteit en zowel binnen het onderwijs als binnen de onderzoeksgroepen zou inclusiviteit een grote rol gaan spelen vanaf 2021.

In gesprek met Robin van Vliet en Tanya Sieiro van der Beek

Jullie zijn de coördinatoren van OIKOS. Hoe ziet de week van een coördinator eruit?

Tanya: Er staat per persoon acht uur per week voor het coördinaat van OIKOS, en deze tijd is vrij in te delen. We hebben de taken verdeeld. Ik houd bijvoorbeeld de mailbox in de eerste helft van de week bij en Robin de tweede helft van de week. We houden elkaar natuurlijk wel goed op de hoogte. Als er een e-mail binnenkomt over een onderwerp waar Robin meer van weet, dan stuur ik die door, en andersom. Daarnaast hebben we elke woensdag een overleg met Gerry en Thomas Faassen, die als student-assistent bij OIKOS werkt.

Robin: Dat overleg is online. We zijn in eerste instantie zo gestart vanwege corona, maar het bevalt goed. De werkverdeling hebben wij grotendeels overgenomen vanuit Nijmegen. Toen Caroline van Toor en ik als coördinator startten, zijn we ook naar Nijmegen geweest voor de overdracht. Daarnaast hadden we nog een tijdje de OIKOS-noodhulpappgroep, waarin we Mirte Liebrechts en Joost Snaterse, de laatste coördinatoren in Nijmegen, om hulp konden vragen als het nodig was.

Is er de afgelopen jaren veel veranderd voor jullie als coördinatoren?

Robin: Het is vooral drukker geworden de afgelopen tijd. Toen we het coördinaat van Nijmegen overnamen zaten we midden in een lockdown, dus toen werd er sowieso minder georganiseerd. Inmiddels is dat veranderd: we organiseren weer veel meer. We hebben bijvoorbeeld een welkomstdag voor promovendi en researchmasterstudenten toegevoegd aan de kalender, die aan het begin van het academische jaar plaatsvindt. Vroeger was dit een kleiner onderdeel tijdens het Nunspeet weekend. Daarnaast worden er ook verschillende internationale activiteiten georganiseerd, naast de internationale samenwerkingen die er al waren. Nieuwe samenwerkingen zijn er onder andere met de

Münster School of Ancient Cultures (MSAC). Het is ook niet zo gek dat het drukker wordt, want OIKOS blijft ook groeien.

Tanya: Gelukkig hebben we sinds de zomer een student-assistent, Thomas. En inmiddels is hij onmisbaar. Hij neemt met name veel administratieve taken van ons over, zoals de ledenadministratie en het maken van certificaten. Hij houdt ook de website bij. Dit lijken allemaal kleine klusjes, maar je bent al snel 20 à 30 minuten kwijt om een nieuw lid in te schrijven en aan te melden bij de juiste onderzoeksgroepen. Als er in de drukke periode, bijvoorbeeld aan het begin van het collegejaar, zes of zeven nieuwe leden per week bijkomen, is dat al snel de helft van je tijd. Doordat Thomas deze administratieve taken op zich neemt, hebben wij weer meer ruimte voor de inhoudelijke taken, zoals het organiseren van de activiteiten en het voorbereiden van de tweejaarlijkse vergaderingen. Nu ik zelf coördinator ben, heb ik gemerkt dat de organisatie van OIKOS meer werk is dan het voor de schermen misschien lijkt.

Is jullie beeld van OIKOS veranderd sinds jullie coördinator zijn?

Tanya: OIKOS gaf mij, toen ik zelf nog researchmaster student was, al een gevoel van saamhorigheid en samenwerking. Dat vond ik tijdens mijn studie heel vanzelfsprekend, maar nu ik ook achter de schermen werk, merk ik dat dit eigenlijk best bijzonder is. Helemaal als je het vergelijkt met de situatie in andere landen, waar zo'n landelijke onderzoeksschool ontbreekt. Het lijkt mij nu heel gek als ik alleen in Groningen zou promoveren en geen idee zou hebben wat er bijvoorbeeld in Amsterdam gebeurt.

Robin: Het is daarom belangrijk om de meerwaarde van OIKOS ook bij de nieuwe generatie studenten en promovendi steeds onder de aandacht te brengen. In Utrecht, waar Tanya en ik allebei gestudeerd hebben, werd dat bijvoorbeeld heel goed gedaan. Tijdens onze studietijd werd het echt gestimuleerd om naar OIKOS-activiteiten te gaan. Het is belangrijk om dit ook in de toekomst te blijven doen!

Groningen

Inmiddels was OIKOS ook van penvoerende universiteit en directeur gewisseld. Vanaf 1 januari 2021 had Wakker het stokje van Lardinois overgenomen. Rond de overdracht vonden er ook een aantal wisselingen binnen het bestuur plaats. Marije Martijn volgde Mark Heerink op als vertegenwoordiger van de VU, Josine Blok werd vervangen door Teun Tieleman als vertegenwoordiger van Utrecht, en Lardinois keerde vanaf 1 januari weer terug in het bestuur als vertegenwoordiger van Nijmegen ter vervanging van Olivier Hekster. Opvallender waren de wissels van de vertegenwoordigers van Leiden en de UvA. Irene de Jong trad eind 2021 na twaalf jaar, waarvan acht jaar als voorzitter, terug uit het bestuur. Ze werd vervangen door Caroline Kroon en als voorzitter opgevolgd door Teun Tieleman. Een jaar eerder had ook Ineke Sluiter zich uit het bestuur teruggetrokken na zich twintig jaar intensief met het bestuur van OIKOS bezig te hebben gehouden, zowel als directeur als bestuurslid. Ze werd opgevolgd door Antje Wessels.

Met een nieuwe directeur, een grotendeels nieuw bestuur en (relatief) nieuwe onderzoeksgroepen kon OIKOS met een verse blik de toekomst inkijken. Hoewel Anchoring nog niet eens op de helft van de looptijd was, riep die blik op de toekomst wel één belangrijke vraag op: wat na Anchoring? Om tot een goed antwoord op deze vraag te komen, werd er eenzelfde aanpak voorgesteld als eerder bij de aanvraag van Anchoring was gebruikt. Het project moest een thema hebben dat aan zou sluiten bij alle disciplines en universiteiten binnen OIKOS. Ook nu waren er twee trekkers (uit de 'nieuwe' generatie!) gevonden, Olivier Hekster en Miguel John Versluys, die gezamenlijk een nieuw hoofdstuk voor OIKOS zouden gaan voorbereiden.

OIKOS-zomerkaart 2023

OIKOS-kerstkaart 2018

In 2016, OIKOS reached out to you...

... We heard all the rumours, saw all your presentations
and forwarded all your e-mails...

... And now, we wish you a warm 2017. Season's greetings from the OIKOS family!

OIKOS-kerstkaart 2017

OIKOS-kerstkaart 2023

Enkele gedachten van de huidige directeur van OIKOS

Gerry Wakker

Sinds 1 januari 2021 voert Groningen het penvoerderschap van OIKOS en heb ik het voorrecht directeur te mogen zijn van OIKOS. Zoals ik tegen iedereen zeg: ‘het is de leukste taak die ik in mijn werk heb.’ En ja, er gaat meer tijd inzitten dan je ervoor krijgt, maar dat geldt voor al je taken en is niet erg omdat het veel voldoening geeft. Wat is er inspirerender dan binnen je werk te mogen werken met jonge, getalenteerde en ambitieuze PhD- en researchmasterstudenten uit het hele land, van de UGent en soms ook van andere buitenlandse instellingen? Tot mijn grote plezier brengt het directeurschap me ook in contact met heel veel collega’s die actief zijn in het brede veld van de Oudheidstudies, zowel in binnen- als buitenland. Het enthousiasme bij collega’s is groot om iets (mee) te (helpen) verzorgen voor OIKOS. Zoals een van de collega’s ooit zei: ‘Als OIKOS je iets vraagt, zijn er maar twee antwoorden: ‘Ja’ en ‘Ja, graag.’’ Wat is er voor een directeur mooier dan te werken met zo’n enthousiaste groep collega’s.

Binnen deze context neem ik de lezers graag mee naar twee recente evenementen waarop ik met volle teugen genoten heb, en waar dit ook gold voor de presentatoren en de aanwezige studenten: het eerste is het Nunspeet Seminar van november 2023. Zoals veel lezers weten is dit een tweedaags evenement voor PhD- en researchmasterstudenten in een hotel in Nunspeet, gewijd aan ‘Methods and Techniques’, of aan de ‘History of the discipline’. Er zijn vijf of zes presentatoren uit de deelnemende universiteiten (en soms van elders), die vanuit hun perspectief het thema belichten en er een discussie over leiden. Ter voorbereiding lezen de studenten ongeveer 40 pagina’s literatuur per presentatie. Het zijn intensieve dagen: je bent steeds met de hele groep samen. Je wordt uitgedaagd ook buiten de niche van je eigen onderzoek te treden en bij te dragen aan de discussie. Alle edities van het Nunspeet seminar heb ik als goed en ook voor mijzelf als verrijkend ervaren, maar die in 2023 in het bijzonder. Voor mij was dit evenement enerzijds extra

speciaal omdat het na een zware operatie de eerste keer was dat ik weer een meerdaags evenement mee kon doen. En als dan ook nog eens alles op die dagen klopt en loopt zoals gehoopt, dan is de blijdschap hierover extra groot. Alle presentatoren hadden een inhoudelijk sterke en interactieve presentatie, de studenten waren goed voorbereid en de discussies tijdens en na afloop van de presentaties waren levendig. De evaluaties door de studenten bevestigden grotendeels mijn eigen bevindingen.

Een tweede evenement vlak erna, in december 2023, was eveneens heel bijzonder: het tweede MSAC-OIKOS seminar. De Münster School of Ancient Studies (MSAC) is een interdisciplinaire onderzoeksschool van de Universiteit Münster, die voor zijn organisatie bij de oprichting naar OIKOS gekeken heeft, en direct de samenwerking met OIKOS heeft opgezocht. Een eerste PhD seminar werd in 2022 georganiseerd door Münster op landgoed Rothenberge, het tweede in december 2023 in Groningen. Er waren tussen de zeven en negen deelnemende PhD- en researchmasterstudenten namens Münster (met deelname vanuit Bern en Marburg, partners van Münster) en OIKOS. Voor veel van de studenten bleek dit de eerste presentatie in een internationaal gezelschap te zijn. Er wordt per keer voor een breed thema gekozen. In december was het 'Norms and Values'. Verschillende disciplines waren vertegenwoordigd. Ook bij dit evenement geldt dat studenten uit hun comfort zone moeten komen, en dat in die twee dagen de samenwerking intensief is, zowel in het inhoudelijk programma als in het sociale programma eromheen. Bij beide keren werd dit door de studenten als heel goed en inspirerend ervaren. In 2023 maakten we ook van de gelegenheid gebruik om op enigszins ludieke wijze aandacht te besteden aan de verjaardag van Johannes Hahn, de bezielende directeur van MSAC. Hij werd hier (zoals we hoopten) totaal door overvallen, maar was ook blij verrast.

In Groningen hadden we ook tussendoor een rondleiding door het Academiegebouw. Zoals een van de OIKOS-deelnemers op Instagram aangaf: 'Overall, the seminar was a great experience during which we had the opportunity to mingle with students from outside of our own bubble, we learned a great deal about a variety of topics, we discovered

the university grounds of Groningen and – most remarkable of all – I managed to have a conversation in German with some native speakers!’

Ik kan zo nog wel even doorgaan te vertellen over de verrijkende ervaringen die ik opdoe als directeur van OIKOS. Ik hoop van harte dat ook na deze eerste officiële 25 jaar OIKOS nog lang zo mag bloeien als nu, en dat de volgende internationale onderzoekvisitatie net zo positief is als die van 2022-2023, waar ook de visitatiecommissie diep onder de indruk was dat alle gesprekspartners (senior collega’s die in het management van OIKOS participeren, en PhD-studenten) gewoon voor hun gesprek naar Groningen kwamen uit het hele land (terwijl elders alles hybride of geheel online plaatsvond). Dat commitment is het bijzondere van de gemeenschap van OIKOS die wij met z’n allen vormen!

Epiloog

In het najaar van 2019 vond er een promovendi-heidag plaats, waar onderling in een iets informelere setting werd gesproken over de gang van zaken binnen OIKOS en de toekomst van de onderzoeksschool. Hoewel men over het algemeen zeer positief was over het functioneren van OIKOS, werden er ook een paar pijnpunten benoemd die in de voorgaande jaren steeds prominenter waren geworden. In de voorgaande jaren had er een gigantische groei plaatsgevonden. Het OIKOS dat in 2011 werd overgedragen had ruim 60 seniorleden en bijna veertig promovendi. Daarnaast waren er ruim 100 geassocieerde leden (waarvan bijna 25 postdocs) en 60 geassocieerde promovendi. Bij de overgang naar Groningen waren er 103 seniorleden, 81 promovendi en 128 researchmasterstudenten, naast bijna honderd geassocieerde leden (waarvan 40 postdocs) en 46 geassocieerde promovendi. Naast het aantal leden was ook het aantal activiteiten dat georganiseerd werd sterk gegroeid, zeker sinds de start van Anchoring Innovation.

OIKOS heeft dan ook last van groeipijnen. In 2019 stelden de promovendi vast dat het aantal activiteiten te groot was geworden, waardoor het onmogelijk werd om alle activiteiten te bezoeken. Het was een punt van zorg dat vaker naar boven kwam en ook in de jaren na 2019 naar boven zou blijven komen. Het grote aantal leden zorgde ervoor dat de sterke cohesie, waar OIKOS altijd zo trots op was, met name door de researchmasterstudenten en promovendi nu soms minder gevoeld wordt. Na corona bleek de opkomst bij activiteiten soms wel erg tegen te vallen. Bovendien lijkt de jongere generatie soms ook het belang en nut van OIKOS enigszins uit het oog te zijn verloren. OIKOS is al jaren een gevestigde onderzoeksschool met een grote reputatie en is niet meer weg te denken uit klassiek Nederland. Dat vormt tegelijkertijd ook een uitdaging: OIKOS wordt soms, met name door de jongere generaties, te snel voor lief genomen: als iets dat er nu eenmaal gewoon is en erbij hoort.

Dat OIKOS helemaal niet zo gewoon is, blijkt niet alleen als je de situatie in Nederland vergelijkt met die in de ons omringende landen,

maar ook in uitzonderlijke situaties, zoals de coronacrisis. OIKOS bleek bijzonder flexibel en wist het grootste deel van het programma in aangepaste vorm voort te zetten. Die flexibiliteit en het enthousiasme van alle leden om tijd en aandacht in OIKOS te steken hebben er ook voor gezorgd dat er in de afgelopen decennia nauwelijks sprake is geweest van stagnatie. Al vijftientig jaar weet OIKOS met succes onderdak te bieden aan nieuwe initiatieven en slaagt er daarbij elke keer weer in om iedereen uit zijn eigen kamer te trekken en samen te brengen.

Oprichtingscommissie

Luuk de Blois

Jan den Boeft

Jan Brouwers

Marietje van Erp Taalman Kip

Annette Harder

Willem Jongman

Jaap Mansfeld

Harm Pinkster, deels vervangen door Daan den Hengst

Heleen Sancisi-Weerdenburg

Chris Sicking, voorzitter

Siem Slings

Henk Versnel, deels vervangen door Folkert van Straten

Bestuursleden

Keimpe Algra	2000-2013, voorzitter 2008-2013
Josine Blok	2014-2019
Luuk de Blois	1996-2006, voorzitter 2000-2006
Jan den Boeft	1996-2000, voorzitter 1996-2000
Annette Harder	1996-2010, voorzitter 2006-2008
Mark Heerink	2015-2020
Olivier Hekster	2011-2020
Daan den Hengst	1996-2006
Mark Janse	2016-2017
Irene de Jong	2006-2021, voorzitter 2014-2021
Caroline Kroon	2003-2015, 2022-heden
André Lardinois	2006-2010, 2021-heden
Luuk de Ligt	2008-2010
Marije Martijn	2021-heden
Ruurd Nauta	2010-2016
Onno van Nijf	2016-heden
Douwe Runia	1996-2001
Heleen Sancisi- Weerdenburg	1996-2000
Siem Slings	2000-2003
Ineke Sluiter	2011-2020
Johan Strubbe	2002-2008
Teun Tieleman	2020-heden, voorzitter 2022-heden
Peter Van Nuffelen	2018-heden
Antje Wessels	2021-heden

Wetenschappelijk directeuren

André Lardinois	2011-2020
Chris Sicking	1996-2000
Ineke Sluiter	2000-2010

Enkele maanden vervangen door Luuk de Ligt in 2003 en 2005

Gerry Wakker	2021-heden
--------------	------------

Enkele maanden deels vervangen door Felix Budelmann in 2023

Coördinatoren

Tazuko van Berkel	2003, 2009-2010
Sven Betjes	2018-2019
Esmée Bruggink	2015
Christiaan Caspers	2002
Harm-Jan van Dam	1998-2000
Roald Dijkstra	2011-2012, 2016
Rosa van Gool	2017
Evelien de Graaf	2021-2023
Mark Heerink	2006-2008
Ylva Klaassen	2011-2012
Mirte Liebregts	2019-2020
Suzanne van de Liefvoort	2012-2015
Saskia Peels	2009-2010
Janric van Rookhuijzen	2015-2017
Eveline Rutten	2013-2014
Tanya Sieiro van der Beek	2023-heden
Ineke Sluiter	1998
Joost Snaterse	2020
Joris Stolwijk	2004-2006
Caroline van Toor	2021
Robin van Vliet	2021-heden
Martje de Vries	2016, 2018-2019
Lina van 't Wout	2000-2001

Met dank aan

Deze publicatie is mede mogelijk gemaakt door financiële bijdragen van:

Leids
Universiteits
Fonds

Utrechts
Universiteitsfonds

Universiteit Utrecht

AMSTERDAMS UNIVERSITEITSFONDS

KNAW

Colofon

De tekst is tot stand gekomen op basis van het papieren en digitale archief van OIKOS en rapporten van de KNAW, Regieorgaan Geesteswetenschappen en VSNU/UNL. Daarnaast is gesproken met:

Tazuko van Berkel
Luuk de Blois
Harm-Jan van Dam
Roald Dijkstra
Nathalie de Haan
Annette Harder
Daan den Hengst
André Lardinois

Suzanne van de Liefvoort
Jaap Mansfeld
Janric van Rookhuijzen
Tanya Sieiro van der Beek
Ineke Sluiter
Robin van Vliet
Martje de Vries
Gerry Wakker

Delen van de gesprekken met Luuk de Blois, Nathalie de Haan, Daan den Hengst. Tanya Sieiro van der Beek en Robin van Vliet zijn opgenomen als de stukken 'In gesprek met...'

Daarnaast hebben diverse leden hun persoonlijke herinneringen aan OIKOS op papier gezet:

Sven Betjes
Josine Blok
Marije Derksen
Roald Dijkstra
Johannes Hahn
Martin Hose
Vincent Hunnink
Bart Janssens

Casper de Jonge
Adrian Kelly
Christian Kicken
André Lardinois
Suzanne van de Liefvoort
Thierry Oppeneer
Teun Tieleman
Gerry Wakker

Er zijn ook diverse foto's ingestuurd. (waarvan sommige door meerdere mensen). De opgenomen foto's zijn afkomstig van:

Sven Betjes

p. 92 onder

Annemieke Drummen

pp. 35 onder, 36 en 65 boven

Luuk Huitink

pp. 34 boven, 63 boven, 64 en 93,

Vincent Hunink

p. 92 boven

Caroline Kroon

p. 34 boven

André Lardinois

pp. 94 boven en 118 onder

Suzanne van de Liefvoort

p. 63 onder en 65 onder

Ineke Sluiter

p. 35 boven

Martje de Vries

pp. 34 onder, 37 onder, 92 onder, 94 onder, 118 onder en 119 boven

Gerry Wakker

pp. 118 boven en 119 onder

De foto's op pp. 37 boven, 62, 95 boven en 96 onder zijn afkomstig van de Facebookpagina van OIKOS

Tekst en vormgeving

Erik-Jan Dros

Omslagontwerp

Jessy Rensink

<https://jessyrensink.com/>

Advies- en leescommissie

André Lardinois

Ineke Sluiter

Gerry Wakker

OIKOS, 2024

